

xxx ministeriön julkaisusarja 2021:xx

Pelastustoimen ja häätäkeskustoiminnan koulutuksen uudistamishanke

Luonnos 17.10.2022

xxxministeriö Helsinki 2021

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**Publikations-
arkivet Valtojulkaisut.valtioneuvosto.fi**Julkaisumyynti**

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**Statsrådets
nätbokhandelvnjulkaisumyynti.fi**Publication distribution****Institutional Repository
for the Government
of Finland Valto**julkaisut.valtioneuvosto.fi**Publication sale****Online bookstore
of the Finnish
Government**vnjulkaisumyynti.fi[Tuplaklikkaa ja kirjoita ministeriö](#)

Klikkaa ja valitse tekijänoikeustaso

ISBN pdf: [VNK täyttää](#)ISSN pdf: [VNK täyttää](#)ISBN painettu: [VNK täyttää](#)ISSN painettu: [VNK täyttää](#)

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2021 Finland ([kieliversioissa](#))

Paino: PunaMusta Oy, 2021

Napsauta ja kirjoita julkaisun otsikko
Napsauta ja kirjoita julkaisun alaotsikko

VNK täyttää, sarja ja numero		Teema	Napsauta ja kirjoita
Julkaisija	Napsauta ja kirjoita ministeriö		
Tekijä/t	Napsauta ja kirjoita		
Toimittaja/t	Napsauta ja kirjoita		
Yhteisötekijä	Napsauta ja kirjoita		
Kieli	Napsauta ja kirjoita	Sivumäärä	VNK täyttää
Tiivistelmä	Napsauta ja kirjoita tiivistelmä, enintään 1 400 merkkiä. Paina kappaleen lopussa Enter.		
Klausuuli	VNK täyttää		
Asiasanat	Napsauta ja kirjoita https://finto.fi/juho/fi/		
ISBN PDF	VNK täyttää	ISSN PDF	VNK täyttää
ISBN nid.	VNK täyttää	ISSN painettu	VNK täyttää
Asianumero	Napsauta ja kirjoita	Hankenumero	Napsauta ja kirjoita
Julkaisun osoite	VNK täyttää		

Napsauta ja kirjoita otsikko ruotsiksi
Napsauta ja kirjoita alaotsikko ruotsiksi

VNK täyttää, sarjanimi ja numero		Tema	Napsauta ja kirjoita
Utgivare	Napsauta ja kirjoita ministeriö		
Författare	Napsauta ja kirjoita		
Redigerare	Napsauta ja kirjoita		
Utarbetad av	Napsauta ja kirjoita		
Språk	Napsauta ja kirjoita	Sidantal	VNK täyttää
Referat	Napsauta ja kirjoita tiivistelmä, enintään 1 400 merkkiä. Paina kappaleen lopussa Enter.		
Klausul	VNK täyttää		
Nyckelord	Napsauta ja kirjoita https://finto.fi/juho/fi/		
ISBN PDF	VNK täyttää	ISSN PDF	VNK täyttää
ISBN tryckt	VNK täyttää	ISSN tryckt	VNK täyttää
Ärendenr.	Napsauta ja kirjoita	Projektnr.	Napsauta ja kirjoita
URN-adress	VNK täyttää		

Napsauta ja kirjoita otsikko englanniksi
Napsauta ja kirjoita alaotsikko englanniksi

VNK täyttää, sarjanimi ja numero		Subject	Napsauta ja kirjoita
Publisher	Napsauta ja kirjoita		
Author(s)	Napsauta ja kirjoita		
Editor(s)	Napsauta ja kirjoita		
Group author	Napsauta ja kirjoita		
Language	Napsauta ja kirjoita	Pages	VNK täyttää
Abstract	Napsauta ja kirjoita tiivistelmä enintään 1 400 merkkiä. Paina kappaleen lopussa Enter.		
Provision	VNK täyttää		
Keywords	Napsauta ja kirjoita https://finto.fi/juho/fi/		
ISBN PDF	VNK täyttää	ISSN PDF	VNK täyttää
ISBN printed	VNK täyttää	ISSN printed	VNK täyttää
Reference no.	Napsauta ja kirjoita	Project no.	Napsauta ja kirjoita
URN address	VNK täyttää		

Sisältö

1	Johdanto.....	11
2	Lähtökohdat pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan koulutuksen uudistamishankkeelle	16
2.1	Pelastustoimen järjestäytyminen.....	16
2.2	Hätäkeskustoiminnan järjestäytyminen	18
3	Pelastustoimen koulutuksen nykytila	19
3.1	Pelastusopisto.....	20
3.2	Pelastustoimen tutkintokoulutuksen nykyinen rakenne.....	21
3.2.1	Pelastajatutkinto	22
3.2.2	Alipäällystötutkinto.....	23
3.2.3	Päällystötutkinto	26
3.3	Jatkokoulutus	28
3.3.1	Ylempi ammattikorkeakoulutus.....	28
3.3.2	Yliopistoväylä.....	28
3.4	Muut reitit alalle	29
3.4.1	Ulkomaisten tutkintojen tunnustaminen.....	29
3.4.2	Erivapaus	30
3.4.3	Muut oppilaitokset.....	32
3.5	Pelastusopiston sopimushenkilöstön koulutusjärjestelmä.....	33
3.6	Siviilivalmiuden koulutus	34
3.7	Lisä- ja täydennyskoulutus.....	38
3.7.1	Pelastusopiston tarjoama lisä- ja täydennyskoulutus	38
3.7.2	Järjestöjen tarjoama koulutus.....	38
3.7.3	Pelastuslaitosten sisäinen perehdytys- ja ylläpitokoulutus	40
3.8	Tutkintokoulutuksen valintaperusteet.....	41
3.8.1	Pelastajatutkinto	41
3.8.2	Alipäällystötutkinto.....	42
3.8.3	Päällystötutkinto	43
4	Hätäkeskustoiminnan koulutuksen nykytila	45
4.1	Koulutus ja kelpoisuusehdot.....	45

4.2	Hätäkeskuspäivystäjän koulutusohjelma.....	45
4.2.1	Hätäkeskuspäivystäjän koulutusohjelman valintaperusteet.....	48
4.3	Hätäkeskustoiminnan lisä- ja täydennyskoulutus.....	49
4.3.1	Hätäkeskuslaitoksen sisäinen perehdytys- ja ylläpitokoulutus	50
5	Nykyiset urapolut	51
5.1	Pelastustoimen urapolut.....	52
5.2	Hätäkeskustoiminnan urapolut.....	53
6	Vuosien 2017–2018 Pelastusalan koulutuksen kehittämishanke	55
7	Suomen koulutuspolitiikan asettamat raamit ja tulevaisuuden näkymät	56
7.1	Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko.....	56
7.2	Tutkintojen viitekehykset	58
7.3	Ammatillisen koulutuksen reformi.....	60
8	Tulevaisuuden osaamisvaatimukset	62
8.1	Pelastustoimen ja siviilivalmiuden suorituskyky ja suunnitteluperusteet hanke	62
8.1.1	Suorituskykyhankkeen tuloksista pohja koulutus uudistukselle.....	63
8.1.2	Suorituskykyhankkeen tuottama malli toimii pohjana uusien tutkintojen suunnittelulle	65
8.1.3	Suorituskykyhankkeen keskeiset huomiot koulutusjärjestelmän näkökulmasta	65
8.2	Tiedossa olevat tulevaisuudennäkymät ja haasteet.....	66
8.2.1	Pelastusalan ja ensihoitoalan tulevaisuuden suuntaviivat - tiedossa olevat keskeisimmät muutokset ja linjaukset.....	68
8.3	Pelastustoimen osaamistarpeiden skenaariot.....	69
8.3.1	Sopimushenkilöstön osaamistarpeiden skenaariot	71
8.4	Hätäkeskustoiminnan osaamistarpeiden skenaariot.....	72
8.5	Yhteiskunnalliset muutokset ja megatrendit.....	74
9	Pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan henkilöstötarpeet tulevaisuudessa	78
9.1	Pelastustoimen henkilöstötarpeet Manner-Suomessa ja Ahvenanmaalla.....	78

9.1.1	Ruotsinkielisten pelastajien tarve Manner-Suomessa ja Ahvenanmaalla.....	80
9.1.2	Sopimuspalokuntien henkilöstötarpeet.....	81
9.2	Hätäkeskustoiminnan henkilöstötarpeet.....	81

10 Esitykset pelastustoimen tutkintokoulutuksen tasoista ja koulutusjärjestelmästä83

10.1	Koulutusjärjestelmän vaihtoehto 1, pelastusalan AMK-tutkinto viitekehyksen tasolla 6	84
10.1.1	Työryhmässä tunnistetut tarpeet ja perustelut vaihtoehdon 1 osalta.....	90
10.1.2	Ensihoidon osaamisen hankkiminen vaihtoehdossa 1	93
10.1.3	Sopimushenkilöstön koulutusjärjestelmä vaihtoehdossa 1.....	95
10.2	Koulutusjärjestelmän vaihtoehto 2, pelastustoimen perustutkinto viitekehyksen tasolla 5	95
10.2.1	Työryhmässä tunnistetut tarpeet ja perustelut vaihtoehdon 2 osalta.....	99
10.2.2	Ensihoidon osaamisen hankkiminen vaihtoehdossa 2	101
10.2.3	Sopimushenkilöstön koulutusjärjestelmä vaihtoehdossa 2.....	101

11 Esitykset hätäkeskustoiminnan tutkintokoulutuksen tasoista ja koulutusjärjestelmästä 102

12 Arvio kustannusvaikutuksista eri tutkintotasoilla 106

12.1	Pelastustoimen koulutusjärjestelmä.....	106
12.1.1	Koulutusjärjestelmän vaihtoehto 1.....	107
12.1.2	Koulutusjärjestelmän vaihtoehto 2.....	108
12.2	Hätäkeskustoiminnan koulutusjärjestelmä	109
12.3	Yhteiskunnalliset vaikutukset	109

13 Esitys pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan henkilöstön osaamisen hallintaan 111

13.1	Pelastustoimen henkilöstön osaamisen hallinta.....	111
13.2	Hätäkeskustoiminnan henkilöstön osaamisen hallinta	112
13.3	Täydennyskoulutusvelvoite	112

14 Esitys pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan koulutuksen organisoinnista 114

14.1	Työryhmän työn aikana esiin nousseet erillisteemat.....	115
14.1.1	Oppisopimuskoulutus	115
14.1.2	Alueelliset kurssit.....	117
14.1.3	Alan monimuotoisuus	118
14.1.4	Kaksikielinen koulutus	121

15 Pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan koulutuksen uudistamishankkeen näkemykset tarvittavista säädösmuutoksista..... 123

15.1	Pelastustoimen koulutuksen uudistamishankkeen esitysten vaatimat säädösmuutokset	123
15.2	Hätäkeskustoiminnan koulutuksen uudistamishankkeen esitysten vaatimat säädösmuutokset	124

Liitteet 125

Lähteet..... 150

LUONNOS

NAPSAUTA JA KIRJOITA ESIPUHEEN OTSIKKO

Napsauta ja kirjoita teksti. Paina kappaleen lopussa Enter.

Napsauta ja kirjoita Allekirjoittajan nimi.

Napsauta ja kirjoita julkaisukuukausi ja -vuosi, esim. Huhtikuu 2018

LUONNOS

1 Johdanto

Pelastuslain (379/2011) 55 §:n 1 momentin mukaan valtio huolehtii pelastustoimen ammatillisesta koulutuksesta ja muusta pelastustoimeen liittyvästä koulutuksesta siten kuin Pelastusopistosta annetussa laissa (607/2006) säädetään.

Pelastuslain 57 §:n mukaan pelastustoimintaan osallistuvalla pelastuslaitoksen päätoimiselta miehistöltä, alipäällystöltä ja päällystöltä vaaditaan virkaa tai tehtävää vastaava pelastusalan tutkinto.

Valtioneuvoston hätäkeskustoiminnasta antaman asetuksen (877/2010) 5 §:n mukaan päivystystehtävää hoitavalta henkilöstöltä vaaditaan hätäkeskuspäivystäjän tutkinto tai vastaava aikaisempi tutkinto taikka poliisin perustutkinto tai vastaava aikaisempi tutkinto.

Sisäministeriö asetti 1.3.2017 pelastusalan koulutuksen kehittämishankkeen, jonka tehtävänä oli selvittää alan koulutuksen kehittämislinjauksia. Lähtökohtana oli hallitusohjelman kirjaus, jonka mukaan pelastusalan kustannustehokkuutta ja urapolkuja kehitetään uudistamalla koulutusjärjestelmää.

Pelastusalan koulutuksen kehittämishankkeen loppuraportin 2017–2018 (sisäministeriön julkaisu 8/2018) ja siitä saatujen lausuntojen pohjalta sisäministeriö asetti 11.11.2020 laajemman Pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan koulutuksen uudistamishankkeen. Koulutusuudistushankkeen toimikausi oli 11.11.2020–31.12.2022.

Hanke koostui seuraavista osavaiheista:

- Muodostettiin valtakunnallinen kokonaiskuva pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan urapoluista pelastustoimen suorituskykyhankkeen pohjalta tehdyn järjestelmätarkistuksen yhteydessä 2021.
- Laadittiin urapolkumallinnus koulutusuudistuksen pohjaksi 2021 aikana.
- Koulutusuudistuksen järjestelmätason tarkistukset (tutkinnot, koulutuksen toteutus valtakunnallisesti, kustannusarviot) 2022.
- Tarvittava lainsäädännön tarkistaminen toteutetaan erikseen asetettavassa lainsäädäntöhankkeessa.

- Uusi järjestelmä käynnistyy päätösten mukaisesti, aikaisintaan 2025.

Työryhmän tavoitteeksi määriteltiin, että Pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan koulutuksen uudistamishankkeessa koulutusjärjestelmää uudistetaan vastaamaan kansallisia tarpeita ja toimintaympäristön muutosta huomioiden yhteys opetus- ja kulttuuriministeriön alaiseen koulutusjärjestelmään. Työssä otettiin huomioon sisäministeriön 3.2.2020 vuosiksi 2020–2021 käynnistämisen Pelastustoimen ja siviilivalmiuden suorituskyky ja suunnitteluperusteet -hankkeen (SMDno-2020-208) työn sekä pelastustoimen suunnittelu- ja ohjausjärjestelmän tuotokset.

Uudistamishankkeessa pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan koulutuksen kehittämistä selvitettiin ja suunniteltiin aiempaa yksityiskohtaisemmin, mukaan lukien toimintaympäristön pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan koulutukselle asettamat vaatimukset, koulutuksen käytännön toteutuksen järjestelyt ja niiden kustannusvaikutukset.

Pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan koulutuksen uudistamishankkeessa valmistettiin järjestelmätason tarkistukset pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan valtakunnalliseen koulutusjärjestelmään, koulutusohjelmiin, tutkintoihin sekä rahoitukseen vuoden 2022 loppuun mennessä.

Pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan koulutuksen uudistamishankkeen tehtävänä oli:

1. Arvioida koulutusuudistuksen perustaksi pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan henkilöstötarpeet (päätoimiset ja sopimushenkilöstö) laadullisesti ja määrällisesti huomioiden muuttuva toimintaympäristö ja pelastustoimelle ja siviilivalmiuden järjestelmälle asetettavat vaatimukset sekä urapolut.
2. Laatia tarkennetut esitykset pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan tutkintokoulutuksen tasoille sekä käytännön toteutusvaihtoehdot kustannusarvioineen.
3. Laatia perusteet pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan henkilöstön osaamisen hallinnalle jatko- ja täydennyskoulutuksessa sekä selvittää täydennyskoulutusveloitteen toteuttamisvaihtoehdot pelastusalan sekä hätäkeskustoiminnan työurakehittämisen osana.
4. Laatia esitys koulutuksen järjestämisen organisoinnista huomioiden kehittyvät tutkintotasot.

5. Esittää näkemyksensä Pelastusopistosta annetun lain ja -asetuksen sekä mahdollisten muiden säädösten muutostarpeista koulutusuudistuksen toteuttamiseksi. Varsinaista säädösvalmistelua varten asetetaan myöhemmin erillinen säädösvalmisteluhanke.

Sisäministeriö käynnisti jatkovalmistelun asettamalla työryhmän. Työryhmän puheenjohtajana toimi pelastusylijohtaja, varapuheenjohtajana Pelastusopiston rehtori. Sihteeristö nimettiin Pelastusopistosta ja sisäministeriöstä. Hanke toteutettiin virkatyönä, ja osallistujat vastasivat omista kustannuksistaan. Hankkeessa työskenteli yksi työntekijä, päätoiminen projektipäällikkö.

Hankkeen ohjausryhmänä toimi sisäministeriön pelastusosaston johtoryhmä, jota täydennettiin Pelastusopiston edustajalla.

Työryhmällä oli mahdollisuus hyödyntää työnsä tukena verkostomaiseen työskentelyyn Pelastusopiston neuvottelukuntaa, Pelastusopiston pelastusalan koulutuksen kehittämisen verkostoa, Pelastusopiston sopimuspälokuntakoulutuksen kehittämisen verkostoa sekä Pelastusopiston hätäkeskuskoulutuksen yhteistyöryhmää.

Hankkeen aikana kuultiin työryhmässä mukana olleiden edustajien lisäksi useita eri tahoja. Tarkempi kuvaus kuulluista tahoista löytyy liitteestä 1 (LIITE 1). Osa kuulluista tahoista lähestyi kehittämishanketta itse, osaan tahoista otettiin suoraan yhteys. Erityisen tiivistä yhteistyötä tehtiin Pelastustoimen ja siviilivalmiuden suorituskyky ja suunnitteluperusteet –hankkeen kanssa (myöhemmin: suorituskykyhanke). Ministeriöiden väliset keskustelut olivat myös tiiviitä, mm. Sosiaali- ja terveysalan korkeakoulutuksen kehittäminen -hankkeen (myöhemmin: SOTEKO-hanke), STM:n, OKM:n ja OPH:n kanssa.

Hanke perusti asioiden tarkempaa selvittämistä varten useampia alatyöryhmiä, joiden kokoonpano on esitelty liitteessä 2 (LIITE 2). Pääasiassa alatyöryhmät muodostettiin työryhmän jäsenistä tai olemassa olevia verkostoja hyödyntäen. Alatyöryhmän työ toteutettiin virkatyönä, ja osallistujat vastasivat omista kustannuksistaan. Alatyöryhmien tehtävänä oli valmistella ja tuottaa esityksiä työryhmälle keskusteltavaksi. Alatyöryhmät olivat: hätäkeskuskoulutus, sopimuspälokuntakoulutus, pelastusalan koulutus, pelastusalan monimuotoisuus sekä ensihoito.

Työryhmän kokoonpano oli:

Kimmo Kohvakka, pelastusylijohtaja, sisäministeriö, puheenjohtaja
Mervi Parviainen, rehtori, Pelastusopisto, varapuheenjohtaja
Mirva Kahlos, pelastusylitarkastaja, erityisasiantuntija, sisäministeriö

Susanna Sankala, projektipäällikkö, sisäministeriö
Tommi Luhtaniemi, erityisasiantuntija, sisäministeriö
1.8.2021-31.12.2021 Maria Nykyri, viestintäasiantuntija, sisäministeriö
Sirkku Pikkujämsä, lääkintöneuvos, STM; varajäsen asiantuntija, Markku Saarinen, STM
Jaana Villikka-Storm, yli-insinööri, OPH; varajäsen yli-insinööri, Arto Pekkala, OPH
Lotta Parjanen, koulutuspäällikkö, Poliisiammattikorkeakoulu; varajäsen koulutusjohtaja, Petri Alkiora, Poliisiammattikorkeakoulu
Heikki Uusitalo, kehityspäällikkö, Hätäkeskuslaitos; 1.8.2021-31.12.2022 varajäsen koulutussuunnittelija Virpi Meri, Hätäkeskuslaitos; 11.11.2020-31.7.2021 varajäsen ohjauksen ja ennakkoinnin johtaja, Teemu Lehti
Pekka Tähtinen, pelastusjohtaja, pelastuslaitosten kumppanuusverkosto; varajäsen pelastuspäällikkö, Kari Alanko, Pirkanmaan pelastuslaitos
1.8.2021-31.12.2022 koulunjohtaja Jari Lempinen, Helsingin pelastuslaitos; varajäsen pelastuskomentaja, Jani Pitkänen, Helsingin pelastuslaitos; 11.11.2020-31.7.2021 rehtori Matti Waitinen, Helsingin pelastuslaitos
Terhi Virtanen, koordinaattori, Kuntaliitto; varajäsen kehittämisspäällikkö, Vesa-Pekka Tervo, Kuntaliitto
Tomi Timonen, koulutusjohtaja, Suomen Palopäällystöliitto ry; varajäsen toiminnanjohtaja, Ari Keijonen, Suomen Palopäällystöliitto ry
Kim Nikula, järjestön johtaja, Suomen pelastusalan ammattilaiset SPAL ry; varajäsen hätäkeskuspäivystäjä, Kaarina Salomaa, Suomen pelastusalan ammattilaiset SPAL ry
Mika Gröndahl, johtaja, Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö ry; varajäsen palokunta-johtaja, Petri Jaatinen, Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö ry
Sirpa Moilanen, ylipäivystäjä, Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry; varajäsen vuoromestari, Pekka Heikkinen, Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry
Markku Kallio, järjestöpäällikkö, Suomen Sopimuspalokuntien Liitto ry; varajäsen toiminnanjohtaja, Ari Maskonen, Suomen Sopimuspalokuntien Liitto ry
15.2.2022-31.12.2022 Päivi Mattila, asiantuntija, Hätäkeskusten henkilöstö JHL ry;
15.2.2022-31.12.2022 varajäsen vuoromestari, Katja Kankare, Hätäkeskusten henkilöstö JHL ry

Sihteeristö:

Susanna Sankala, projektipäällikkö, sisäministeriö
Tommi Luhtaniemi, erityisasiantuntija, sisäministeriö
Mirva Kahlos, pelastusylitarkastaja, sisäministeriö
Laura Hokkanen, koulutuspäällikkö, Pelastusopisto
Kimmo Laurila, opettaja, Pelastusopisto
Pekka Lindholm, koulutuspäällikkö, Pelastusopisto
Minna Hirvonen, koulutusjohtaja, Pelastusopisto
Jari Korpela, koulutuspäällikkö, Pelastusopisto; 1.8.2021-31.12.2022

Ville-Veikko Pitkänen, koulutuspäällikkö, Pelastusopisto; 11.11.2020-31.7.2021

LUONNOS

2 Lähtökohdat pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan koulutuksen uudistamishankkeelle

Pelastusalan koulutuksen kehittämishankkeen 2017–2018 loppuraportin (sisäministeriön julkaisu 8/2018) ja siitä saatujen lausuntojen pohjalta sisäministeriö käynnisti 11.11.2020 Pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan koulutuksen uudistamishankkeen.

Koulutusjärjestelmän uudistamisen pohjaksi tunnistettiin tarve aiempaa laajemmasta tietoperustasta, jollaista on sittemmin tuottanut Pelastustoimen ja siviilivalmiuden suorituskyky ja suunnitteluperusteet –hanke (myöhemmin: suorituskykyhanke). Hankkeessa tuotettiin ensimmäinen valtakunnallinen versio kansallisista suorituskykyvaatimuksista sekä arvio niihin liittyvistä nykyisistä suorituskyvyistä pelastustoiminnan, onnettomuuksien ehkäisyn sekä varautumisen ja väestönsuojelun osalta. (Pelastustoimen ja siviilivalmiuden suorituskyky ja suunnitteluperusteet –hanke, 9.)

2.1 Pelastustoimen järjestäytyminen

Sisäministeriön pelastusosaston tehtävänä on johtaa, ohjata ja valvoa pelastustointia ja valmistella sitä koskevaa lainsäädäntöä. Suomessa pelastustoimen tehtävien hoidosta vastaavat pelastuslaitokset. Pelastustoimen tehtävänä on onnettomuuksien ehkäisy, pelastustoiminta, varautuminen ja väestönsuojelu. Nämä muodostavat kokonaisuuden, jonka valmius kattaa kaikki onnettomuustapaukset päivittäisistä onnettomuuksista suuronnettomuuksiin asti. Pelastustoimi on Suomessa merkittävä turvallisuustoimija. (Sisäministeriö 2022.) Pelastustoimen resurssi- ja onnettomuustilasto Pronton mukaan vuonna 2021 pelastuslaitoksilla oli yli 103 000 pelastustehtävää, joista kiireellisiä yli 68 000. Pelastuslaitokset huolehtivat myös turvallisuusviestinnästä alueillaan.

Pelastustoimen järjestämisvastuu siirtyy vuoden 2023 alusta uusille hyvinvointialueille ja Helsingin kaupungille. Uudistuksen myötä valtion strateginen ohjaus pelastustoitossa vahvistuu. Vahvempi valtakunnallinen ohjaus takaa entistä yhdenmukaisemat palvelut eri puolilla Suomea. Tavoitteena on myös kehittää pelastustoimen toimintaa valtakunnallisesti. (Sisäministeriö 2022.)

Pelastuslaitokset ovat muodostaneet vapaaehtoisen yhteenliittymän. Vuonna 2008 toimintansa aloittaneen pelastuslaitosten kumppanuusverkoston tavoitteena on kehittää pelastuslaitosten toimintaa muun muassa tekemällä yhdenmukaisia tulkintoja voimassa olevista säädöksistä ja määräyksistä. Kumppanuusverkosto toimii Suomen Kuntaliiton yhteydessä. (Pelastuslaitosten kumppanuusverkosto 2022.)

Vuonna 2019 pelastuslaitoksilla oli päätoimisessa virka- ja työsuhteessa yhteensä 6 263 henkilöä. Määräaikaisia työntekijöitä näistä oli 489 henkilöä. Pelastustoimen henkilöstöön kuuluvat olennaisena osana sopimus- ja tehdaspalokuntien hälytysosastoissa toimivat palokuntalaiset. Kymmenen vuoden ajanjaksolla on tapahtunut merkittävä henkilömäärän lisäys ensihoidon vastuualueella. Muilla tehtäväalueilla muutokset ovat olleet varsin maltillisia. (Pelastustoimen ja siviilivalmiuden suorituskyky ja suunnitteluperusteet –hanke, TP 9.)

Pelastusopiston ja Helsingin kaupungin Pelastuskoulun järjestämän tutkinto-opetuksen lisäksi laaja joukko toimijoita tuottavat pelastustoimen henkilöstölle täydennys- ja lisäkoulutusta. Käytännössä kukin taho on vastannut oman koulutustoimintansa kehittämisestä, jonka seurauksena koulutusjärjestelmä ei ole kaikilta osin ollut yhtenäinen. Pelastustoimella ei ole ollut systemaattista tapaa muun muassa seurata toimintaympäristön edellyttämiä osaamisvaatimusten muutoksia.

2.2 Hätäkeskustoiminnan järjestäytyminen

Hätäkeskustoiminnasta Suomessa vastaa Hätäkeskuslaitos. Hätäkeskustoiminnasta säädetään lailla hätäkeskustoiminnasta (692/2010) sekä asetuksella (877/2010). Sisäministeriö ohjaa ja valvoo Hätäkeskuslaitosta. Sisäministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö vastaavat yhteistyössä Hätäkeskuslaitoksen toiminnallisesta ohjauksesta. Hätäkeskuslaitoksen tehtävänä on hätäilmoitusten vastaanottaminen, tilannearviointi ja tehtävän välittäminen eri viranomaisille. Hätänumeron 112 lisäksi hätäkeskuspalveluja ovat muun muassa 112 Suomi -sovellus, hätätekstiviestipalvelu, ajoneuvojen automaattinen hälytysjärjestelmä eCall, vaaratiedottaminen sekä automaattisiin palo- ja rikosilmoituksiin liittyvät palvelut. (Hätäkeskuslaitos 2022.)

Hätäkeskuslaitoksessa henkilöstömäärä oli vuoden 2021 lopussa 607 henkilöä. Henkilöstöstä suurin osa, eli noin 480 henkilöä kuului päivystyshenkilöstöön. Operatiivisessa päivystystyössä työskentelee noin 80% henkilöstöstä. Operatiiviseen henkilöstöön kuuluvat hätäkeskuspäivystäjät, ylipäivystäjät, vuoromestarit, ilmoitinlaitetestaajat ja johtokeskuspäivystäjät. Hallinto- ja tukihenkilöstöön kuuluvat muun muassa viraston hallinnon-, tietohallinnon- sekä kehittämistoiminnan tehtävissä työskentelevät virkamiehet, kuten päälliköt, asiantuntijat, suunnittelijat sekä sihteerit. (Hätäkeskuslaitoksen henkilöstökertomus 2021; Hätäkeskuslaitos 2022.)

Suomessa on kuusi hätäkeskusta, jotka sijaitsevat Keravalla, Turussa, Porissa, Kuopiossa, Vaasassa ja Oulussa. Hätäilmoituksen käsittelyssä käytetään toimintamallia, jossa hätäkeskuspäivystäjä ohjaa soittajaa riskinarviokysymyksillä ja ohjeilla. Näin puhelusta saadaan jo alkuvaiheessa ne tiedot, jotka auttavat hätäkeskuspäivystäjää tekemään oikean ja nopean riskinarvion sekä tuottavat avuntarvitsijalle tarkoituksenmukaisen avun. (Hätäkeskuslaitos 2022.)

Kukin hätäkeskustoimintaan osallistuva viranomainen antaa toimialaansa liittyvät tehtävien käsittelyä ja välittämistä sekä muuta ilmoituksen tai tehtävän hoitamista koskevat ohjeet Hätäkeskuslaitokselle. Valtakunnalliset riskinarvio-ohjeet sisältävät kysymykset erilaisiin tilanteisiin, joiden kautta hätäkeskuspäivystäjän tehtävänä on selvittää, täyttyvätkö viranomaisen antaman ohjeistuksen mukaiset kiireellisen avun kriteerit. (Hätäkeskuslaitos 2022.)

3 Pelastustoimen koulutuksen nykytila

Pelastusopisto on valtakunnallinen valtiollinen pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan koulutusorganisaatio, joka toimii sisäministeriön ohjauksessa. Pelastusopistolla on lainsäädäntöön pohjautuva tutkintovastuu. Helsingin kaupungin pelastuskoulu (myöhemmin: Helsingin pelastuskoulu) tuottaa ministeriön erityisluvalla pelastaja- ja ali-päällystökoulutusta Helsingin pelastuslaitoksen tarpeisiin.

Pelastusopiston tutkintokoulutuksen ja täydennys- ja lisäkoulutuksen sekä Helsingin pelastuskoulun järjestämän tutkintokoulutuksen lisäksi laaja joukko toimijoita tuottaa pelastustoimen henkilöstölle täydennys- ja lisäkoulutusta. Pelastuslaitokset ylläpitävät henkilöstönsä osaamista toisistaan erilaisin menetelmin ja koulutusmateriaalein.

Pelastustoimen suorituskyvyvaatimusten mukaisten kyvykkyyksien tuottamisen näkökulmasta pelastustoimen koulutusjärjestelmän hajanaisuus on haaste. Toimintaympäristön muutosten ajantasaiseen tunnistamiseen ja muutostekijöiden analyysiin ei ole toimivia menetelmiä, mistä syystä muutostekijöiden vaikutus koulutusjärjestelmään on vähäistä tai satunnaista. Koulutusten sisältöjä ei ohjata riittävästi yhtenäisen suorituskyvyn rakentamiseksi. Koulutusjärjestelmän sirpaleisuuden johdosta järjestelmä ei tällaisena tuota valtakunnallista yhdenmukaista pelastustoimen suorituskykyä, eikä ole myöskään osaamisen ja koulutuksen tuottamisen näkökulmasta kustannustehokasta. Yhtenäisyyden puute ei myöskään mahdollista tutkimuksista tai opinnäytetöistä muodostetun tiedon laaja-alaista hyödyntämistä pelastustoimessa. (Pelastustoimen ja siviilivalmiuden suorituskyky ja suunnitteluperusteet –hanke, 2022.)

Pelastuslaitokset ylläpitävät henkilöstön osaamista toisistaan erilaisin menetelmin ja koulutusmateriaalein. Toimintaympäristön muutosten tunnistaminen ja valtakunnallinen hyödyntäminen koulutusjärjestelmässä on vaikeaa. Pelastustoimelta puuttuu myös yhtenäinen valtakunnallinen toimintamalli, joka ohjaisi vaara- tai työtaturmatilanteiden havaintojen kautta valtakunnallisesti koulutusjärjestelmän toimintaa. Koulutusjärjestelmän sirpaleisuuden johdosta järjestelmä ei tällaisena tuota valtakunnallista yhdenmukaista pelastustoimen suorituskykyä. (Pelastustoimen ja siviilivalmiuden suorituskyky ja suunnitteluperusteet –hanke, 2022.)

3.1 Pelastusopisto

Pelastusopiston tehtävänä on antaa pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan ammattilista peruskoulutusta, pelastustoimen päällystön ammattikorkeakoulututkintoon johtavaa koulutusta, normaaliolojen häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin varautumiseen valmentavaa koulutusta sekä huolehtia osaltaan pelastustoimen tutkimus- ja kehittämistoiminnasta, tutkimustoiminnan koordinoinnista sekä tarvittaessa muistakin opiston toimialaan soveltuvista tehtävistä. (Laki Pelastusopistosta 607/2006, 2§.)

Pelastusopiston tehtävänä on myös vastata pelastustoimintaan osallistuvan sivutoimisen henkilöstön sekä pelastuslain (379/2011) 2 a §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitetun sopimuspalokunnan ja muun sopimuksen tehneen yhteisön henkilöstön opetussuunnitelman valmistelusta, ylläpidosta ja kehittämisestä, kouluttajakoulutuksesta, kouluttajarekisterin ylläpidosta sekä opetusmateriaalin tuottamisesta. (Laki Pelastusopistosta 607/2006, 2§.)

Pelastusopisto varmistaa yksilön ja yhteiskunnan turvallisuutta kouluttamalla hätäkeskustoiminnan ja pelastusalan ammattilaisia sekä sopimushenkilöstöä. Kokonaisturvallisuutta tuetaan lisäksi muun muassa siviilivalmiuden koulutuksella, mukaan lukien varautuminen ja kansainvälinen pelastustoiminta sekä tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta.

Pelastusopisto ylläpitää ja hallinnoi Koulumaali-alustaa, joka on pelastustoimen käyttöön rakennettu Moodle-pohjainen oppimisympäristö. Oppimisympäristöä hyödynnetään pelastuslaitosten henkilöstön ja sopimushenkilöstön koulutuksessa.

Vuosittain yli 200 opiskelijaa suorittaa hätäkeskuspäivystäjä-, pelastaja-, alipäällystötai päällystötutkinnon. Pelastajatutkinnon suorittaa nykyisillä sisäänottomäärillä 138 opiskelijaa vuosittain. Täydennyskoulutukseen osallistuu vuosittain noin 2200 henkilöä ja siviilivalmiuden koulutukseen noin 4200 henkilöä. Pelastusopisto kouluttaa ja lähettää lisäksi henkilöstöä kansainvälisen pelastustoiminnan tehtäviin.

Helsingin pelastuskoulu kouluttaa sisäministeriön myöntämällä erityisluvalla Pelastusopiston opetussuunnitelmaa noudattaen 16–18 pelastajaa vuosittain. Myös alipäällystötai koulutetaan Helsingin pelastuslaitoksen tarpeiden mukaan. Helsingin kaupunki kouluttaa kaikki valmistuvat pelastajat oppisopimuskoulutuksena lähihoitajaksi (perustason ensihoitaja). Lähihoitajakoulutusta Pelastuskoulu ei anna itse, vaan oppisopimuskoulutus järjestetään terveydenhuoltoalan oppilaitoksessa. Samoin toimitaan useammassa pelastuslaitoksessa Suomessa.

Valmistumisen ja työelämään siirtymisen jälkeen kukin työnantaja huolehtii henkilöstönsä tarvitsemasta alueellisesta perehdytys- ja täydennyskoulutuksesta.

3.2 Pelastustoimen tutkintokoulutuksen nykyinen rakenne

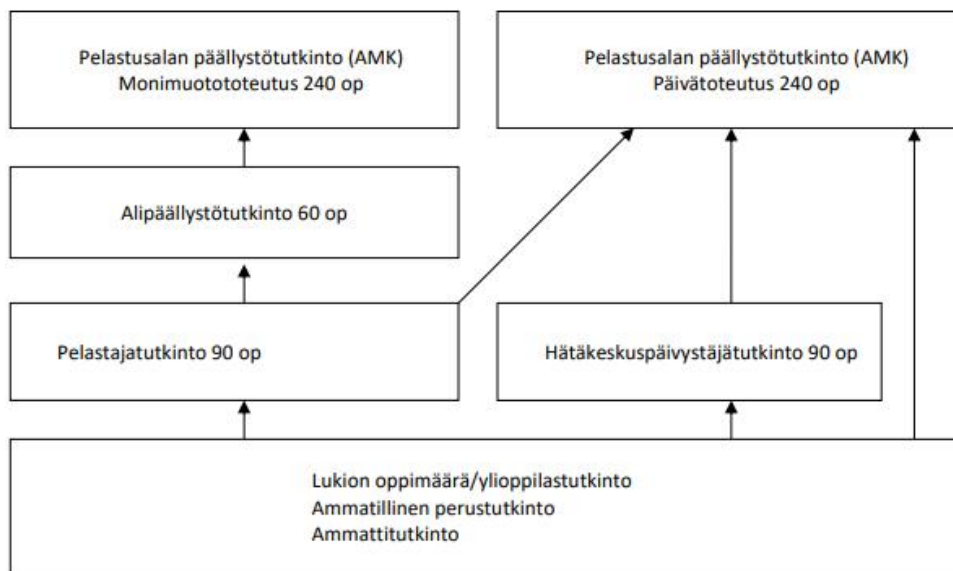
Pelastustoimen miehistön ammatillinen peruskoulutus, pelastajatutkinto, kestää tällä hetkellä kolme lukukautta (1,5 vuotta) ja on laajuudeltaan 90 opintopistettä (op). Lähtötasovaatimuksena pelastajatutkintoon on lukion oppimäärä tai ylioppilastutkinto, ammattitutkinto tai ammatillinen perustutkinto.

Pelastajatutkinto antaa kelpoisuuden päätoimisiin pelastajan, palomiehen ja palomies-sairaankuljettajan virkoihin. Pelastajatutkinto antaa opiskelijalle myös hakukelpoisuuden pelastusalan päällystötutkintoon (AMK) johtavaan koulutukseen. Tutkinnon tuottama osaaminen sijoittuu tasolle 4 tutkintojen viitekehyksessä (Laki tutkintojen ja muiden osaamiskokonaisuuksien viitekehyksestä 93/2017, VNA tutkintojen ja muiden osaamiskokonaisuuksien viitekehyksestä 120/2017).

Pelastustoimen alipäällystön ammatillinen peruskoulutus saavutetaan kaksi lukukautta kestäväällä alipäällystökurssilla. Tutkinnon laajuus on 60 op. Alipäällystötutkinnon suorittaminen antaa muodollisen kelpoisuuden pelastuslaitosten alipäällystövirkojen hakemiseen. Alipäällystötutkinto antaa opiskelijalle kelpoisuuden hakea pelastusalan päällystötutkinto (AMK) monimuotokoulutukseen. Alipäällystötutkinnon tuottama osaaminen sijoittuu tasolle 5 tutkintojen viitekehyksessä (Laki tutkintojen ja muiden osaamiskokonaisuuksien viitekehyksestä 93/2017, VNA tutkintojen ja muiden osaamiskokonaisuuksien viitekehyksestä 120/2017).

Pelastusalan päällystötutkinnon (AMK) opintojen laajuus on 240 opintopistettä ja kesto neljä (4) vuotta. Tutkinnon tuottama osaaminen sijoittuu tasolle 6 tutkintojen viitekehyksessä (Laki tutkintojen ja muiden osaamiskokonaisuuksien viitekehyksestä 93/2017, VNA tutkintojen ja muiden osaamiskokonaisuuksien viitekehyksestä 120/2017) ja vastaa Euroopan Unionin alueella yhteisesti määriteltyä korkeakoulutusta, mikä mahdollistaa työvoiman ja asiantuntijoiden liikkumisen.

Kuvio 1. Pelastusalan nykyinen tutkintorakenne (Pelastusopisto 2022).

3.2.1 Pelastajatutkinto

Pelastustoimen miehistön koulutusohjelman tavoitteena on kouluttaa monitaitopelastajia, joilla on tutkinnon suorittamisen jälkeen vahvat tiedolliset ja taidolliset valmiudet pelastuslaitoksen strategisten linjausten mukaisiin onnettomuuksien ehkäisyyn, turvallisuusviestintään, pelastustoiminnan, perustasoisen ensihoidon sekä väestönsuojelun miehistötason tehtäviin ja joilla on työelämään siirryttyään hyvä asenteellinen valmius jatkuvasti kehittää omaa osaamistaan. Nämä tavoitteet on kirjattuna nykyisten pelastajakurssien 114–117 opetussuunnitelmaan. (Pelastusopisto 2022.)

Pelastajatutkinnon tavoitteena on, että tutkinnon suorittaneet ovat:

- sisäistäneet pelastustoimen ja terveydenhuollon arvomaailman, pelastajan ammatissa toimimisen edellytykset ja ovat valmiita kehittämään työtään sekä omaa ammattitaitoaan ja ammattiuraansa muuttuvassa ja kehittyvässä toimintaympäristössä
- tietävät ja ymmärtävät pelastuslaitoksen tavoitteellisen onnettomuuksien ehkäisytyön yhteiskunnallisen merkityksen, osaavat suunnitella ja toteuttaa

taa turvallisuusviestintää ja kansalaisten turvallisuuskoulutusta ja -opastusta sekä tarvittaessa suorittaa asuinrakennusten ja pienkiinteistöjen valvontaa

- tietävät ja osaavat pelastustoiminnan perusteet, osaavat toimia pelastusryhmän jäsenenä onnettomuustilanteissa sekä tuntevat pelastusryhmän johtamisen periaatteet
- osaavat soveltaa ensihoidon opetuksessa oppimiansa tietoja ja taitoja perustasoisessa ensihoidossa, osaavat käyttää porrastetun ensihoitopalvelun sekä muiden sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen mahdollisuuksia potilaan hoidossa
- tuntevat omatoimisen varautumisen ja yleisen väestönsuojelun perusteet
- tuntevat sopimuspalokuntatoiminnan perusteet ja ovat valmiita hyvään yhteistoimintaan pelastustoimen sopimushenkilöstön sekä muiden sidosryhmien kanssa.

3.2.2 Alipäällystötutkinto

Alipäällystön koulutusohjelman opetussuunnitelma perustuu näkemykseen alipäällystön monipuolistuvista tehtävistä alueellisessa pelastustoimessa. Alipäällystö johtaa asemapalvelua sekä vastaa asemahallinnon suunnittelusta ja järjestämisestä. Paloesimies tai vastaava alipäällystöviranhaltija voi toimia myös palo- tai pelastusaseaman päällikkönä sekä pelastuslaitoksen toimi-/toiminta-alueen vastuullisissa erityistehtävissä. Esimies vastaa asemansa pelastajien ja palomiesten tekemästä työstä onnettomuuksien ehkäisemiseksi. Hän osallistuu näihin toimintoihin myös itse.

Opetussuunnitelmaan on koottu se ydinaines, jonka hallinta on alipäällystötason tehtävissä välttämätöntä, ja jonka perustalle opiskelija voi rakentaa omaa ammatillista osaamistaan urakehityksensä edellyttämällä tavalla. Opetussuunnitelman sisällölliset ratkaisut perustuvat arvioon työelämän ja alipäällystötehtävien nykyisestä ja tulevasta kehityksestä, mutta opetussuunnitelmaan ei kuitenkaan voida tyhjentävästi kirjoittaa mukaan kaikkea sitä, mitä opiskelijat tulevissa tehtävissään tarvitsevat. Tehtävät eriytyvät muun muassa pelastuslaitoksen omien henkilöstörakennetta koskevien ratkaisujen vuoksi, aseman maantieteellisen sijainnin johdosta tai opiskelijan erikoisosaamisen mukaan.

Pelastustoiminnassa paloiesimies johtaa pääsääntöisesti pelastusyksikköä, mutta myös isompia muodostelmia niin kauan kunnes päivystävä päällystöviranhaltija saapuu kohteeseen ja ottaa johtovastuun. Paloiesimies suunnittelee ja johtaa työvuoronsa toimintavalmiuden säilyttämiseen ja kehittämiseen tähtäävän sisäisen koulutuksen. Hän osallistuu myös sopimuspalokuntien henkilöstön koulutukseen.

Paloiesimiehen työssä keskeiset ammattiroolit ovat työryhmän johtaja, aseman päällikkö, pelastustoiminnan johtaja, pelastajien, sopimuspalokunnan henkilöstön ja sivutoimisen henkilöstön koulutusharjoitusten suunnittelija ja kouluttaja, palotarkastaja, turvallisuuskouluttaja sekä tiedottaja. Osaaminen perustuu ammatilliseen sisältöosaamiseen sekä hyvään johtamistaitoon.

Opetussuunnitelmaan (Pelastusopisto 2021, Alipäällystön koulutusohjelma) kirjattuna tavoitteena on, että alipäällystön koulutusohjelman suorittaneet

- ymmärtävät pelastuslaitoksen tavoitteellisen onnettomuuksien ehkäisytyön merkityksen kansalaisten ja yhteiskunnan turvallisuuden kehittämisessä
- osaavat suunnitella, johtaa ja toteuttaa turvallisuuskoulutusta erilaisten asiakasryhmien tarpeisiin
- osaavat suorittaa viranomaisvalvontaa tavanomaisissa valvonta kohteissa sekä opastaa näiden kohteiden asukkaita, toimijoita ja henkilökuntaa omatoimiseen turvallisuuden tarkkailuun
- tietävät pelastusviranomaisen vastuulle kuuluvan muun viranomaisvalvonnan toteutustavat ja periaatteet
- osaavat kannustaa ja motivoida johtamaansa henkilöstöä onnettomuuksien ehkäisyyn,
- osaavat kouluttaa omaa henkilöstöään onnettomuuksien ehkäisy vaatimissa tiedoissa ja taidoissa
- ymmärtävät rakenteellisten ratkaisujen ja erilaisten paloturvallisuuslaitteiden toiminnan ja merkityksen onnettomuustilanteissa pelastusmiehistön työturvallisuuden ja pelastustoiminnan taktiikan kannalta
- pystyvät opastamaan, neuvomaan ja ohjaamaan kansalaisia rakenteellisen paloturvallisuuden vaatimissa ratkaisuissa ja väestönsuojiiin liittyvissä asioissa tavanomaisissa rakennustyypeissä

- tietävät ne peruslinjaukset, joiden mukaan pelastuslaitokset varautuvat normaaliolojen häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin

Tehokas pelastustoiminnan johtaja

Tutkinnon suorittaneet:

- hallitsevat pelastustyössä käytettävät tärkeimmät tekniset työvälineet niin, että pystyvät tarvittaessa kouluttamaan ja johtamaan niiden käyttöä
- osaavat johtaa pelastusryhmää onnettomuustilanteessa ja tietävät sen suorituskyvyn
- tietävät pelastusjoukkueen johtamisen periaatteet
- tuntevat esikuntatyöskentelyn periaatteet sekä eri yhteistoimintaviranomaisten tehtävät ja niiden yhteistoiminnan onnettomuustilanteissa

Henkilöstönsä työvireyttä ylläpitävä henkilöstöjohtaja

Tutkinnon suorittaneet

- tietävät, miten työyhteisössä toteutetaan hyvää ja tuloksellista henkilöstöjohtamista
- ymmärtävät työhyvinvoinnin merkityksen työyhteisön tulokseen
- tuntevat itsensä johtamisen merkityksen johtamisessa ja osaavat käyttää palautetta johtamisensa kehittämiseen
- osaavat keskeisimmät alipäällystöltä edellytettävät hallinnolliset tehtävät
- osaavat toimia työvuorokouluttajana, sopimushenkilöstön kouluttajana sekä kansalaisten turvallisuuskouluttajana

Muut tavoitteet

Tutkinnon suorittaneet

- tuntevat sopimuspalokuntien merkityksen pelastustoimen palvelujen tuottajana
- ovat valmiita rakentamaan hyvää yhteistyötä sopimushenkilöstön kanssa

(Pelastusopisto 2021, Alipäällystön koulutusohjelma, 8.)

3.2.3 Päällystötutkinto

Pelastusalan päällystötutkinnon (AMK) tavoitteena on valmistaa pelastusalan tarpeisiin laaja-alaisesti toimivia ja ajattelevia, pitkälle koulutettuja ja omaan ammatilliseen kehitykseensä sitoutuneita pelastustoimen asiantuntijoita, jotka ovat sisäistäneet roolinsa yhteiskunnan turvallisuuden ylläpitäjinä ja kehittäjinä.

Pelastusalan päällystötutkinto (AMK) toteutetaan Poliisiammattikorkeakoulun ja Pelastusopiston yhteistyönä siten, että opiskelijat ovat Poliisiammattikorkeakoulun opiskelijoita, mutta koulutus toteutetaan Pelastusopistossa. Pelastusalan päällystötutkinnon opiskelijat ovat oikeutettuja asumaan Pelastusopiston asuntolassa ja saamaan muutkin Pelastusopiston opiskelijoiden opintososiaaliset edut.

Pelastusalan päällystötutkinnon (AMK) opetussuunnitelma perustuu näkemykseen pelastusalan päällystön kehittyvistä ja monipuolistuvista työnkuvista. Päällystötehtävissä toimivalta odotetaan valmiuksia toimia sekä esimiesroolissa että asiantuntijaroolissa. Pelastuslaitoksissa pelastusalan päällystötutkinnon (AMK) suorittaneet työskentelevät organisaation johtotehtävissä sekä erilaisissa vahvaa ja sisäistynyttä ammattiosaamista edellyttävissä vaativissa asiantuntijatehtävissä. Kaikissa päällystötehtävissä korostuvat toimintojen suunnittelu-, johtamis- ja arviointiosaaminen; yhteiskunnan teknis-taloudellisen kehityksen tunteminen; riskienhallinnan ja onnettomuuksien ehkäisyn viitekehys; tutkiva, analyyttinen työote; hyvä viestintäosaaminen sekä hyvät, toimivat yhteiskuntasuhteet. (Pelastusopisto 2021, Pelastusalan päällystö (AMK) opetussuunnitelma, 6.)

Tutkinnon suorittaneiden ammatilliset urat vaihtelevat tutkintoa edeltävien ammatitopintojen, työkokemuksen ja opiskelijoiden henkilökohtaisten tulevaisuusodotusten mukaan. Tehtävät eriytyvät myös pelastuslaitosten henkilöstöpolitiikkaa ja -rakennetta koskevien ratkaisujen vuoksi.

Pelastustoimen tavoitteena on hyvä turvallisuuskulttuuri ja onnettomuusriskien tehokas hallinta. Muutokset turvallisuusympäristössämme ovat nopeita, ja varautuminen äkillisiin kriisi- ja häiriötilanteisiin edellyttää monipuolista ja laajaa turvallisuusalan asiantuntemusta. Tämä edellyttää pelastuslaitosten johdolta osaavaa, usein laadullisesti uudenlaista strategista muutos- ja vuorovaikutusjohtajuutta. Pelastustoiminnassa päällystön tehtävänä on johtaa pelastusjoukkuetta ja -komppaniaa tai näitä suurempia pelastusmuodostelmia. Onnettomuuksien ehkäisy ja pelastustoiminta nähdään toisinaan tukevinä, myönteisessä keskinäisessä riippuvuudessa olevina pelastuslaitoksen tehtävinä. (Pelastusopisto 2021, Pelastusalan päällystö (AMK) opetussuunnitelma, 6.)

Pelastusalan päällystötutkinnon (AMK) opintojen perusteet määrittää laissa Poliisi-ammattikorkeakoulusta (1164/2013) ja laissa Pelastusopistosta (607/2006). Muuttuvassa ja kehittyvässä yhteiskunnassa tieto uusiutuu nopeasti. Tämän vuoksi ammattikorkeakouluopinnoissa painotetaan ajattelun, tiedon hankinnan ja arvioinnin, ongelmanratkaisun sekä päätöksenteon taitoja ja muita elinikäisen oppimisen valmiuksia.

Pelastusalan päällystötutkinnon (AMK) tiedolliset, taidolliset ja asenteelliset tavoitteet ovat:

- Ammatillinen erikoisosaaminen, johon kuuluu:
 - riskienhallinnan ja turvallisuusjohtamisen osaaminen
 - onnettomuuksien ehkäisyn ja varautumisen asiantuntijaosaaminen
 - pelastustoiminnan osaaminen
 - pelastusviranomaisen hallinnollinen osaaminen
 - johtamisen, viestinnän ja verkostoyhteistyön osaaminen
- Yleiset työelämävalmiudet, johon kuuluu:
 - oppimisvalmiudet ja itsensä kehittäminen
 - eettinen osaaminen
 - viestintä- ja vuorovaikutustaidot
 - tulevaisuusosaaminen ja kehittämisvalmiudet

- kansainvälinen osaaminen

(Pelastusopisto 2021, Pelastusalan päällystö (AMK) opetussuunnitelma, 6.)

3.3 Jatkokoulutus

Pelastusalan päällystötutkinto (AMK) on laajuudeltaan 240 opintopistettä ja mahdollistaa jatkokoulutukseen hakeutumisen muiden alojen jatkotutkintoihin.

Pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan koulutusjärjestelmässä ei ole tällä hetkellä alan omaa ylempää ammattikorkeakoulututkintoa tai polkua tohtoriopintoihin. Tämä on havaittu selkeänä puutteena nykyisiä tutkintoja tarkasteltaessa.

Käytössä ei ole tarkkaa tilastotietoa pelastusalan ja hätäkeskustoiminnan työntekijöiden suorittamista ylempistä ammattikorkeakoulututkinnoista, maisteritutkinnoista tai tohtoritutkinnoista.

3.3.1 Ylempi ammattikorkeakoulutus

Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon voi suorittaa ammattikorkeakoulujen YAMK-koulutuksissa, joihin pelastusalan päällystö (AMK) (aiemmin insinööri AMK) -tutkinto antaa hakukelpoisuuden.

Poliisiammattikorkeakoulun Poliisi (YAMK) -koulutukseen voi hakea pelastusalan päällystötutkinnolla, samoin Laurean turvallisuusjohtamisen YAMK-koulutukseen. Esimerkiksi Savonian insinööri (YAMK), teknologiaosaamisen johtaminen -koulutukseen hakukelpoisuuden antaa myös muu kuin insinööri (AMK) -tutkinto.

3.3.2 Yliopistoväylä

Pelastusalan miehistö-, alipäällystö- tai päällystötutkinnon suorittaneella henkilöllä on mahdollisuus hakea yliopiston tutkinto-opiskelijaksi. Pelastusalan opintoihin pääsyn edellytyksenä on toisen asteen tutkinto, joka antaa henkilölle hakukelpoisuuden suoraan yliopistoissa suoritettavia tutkintoja opiskelemaan. Tällöin hän hakee opiskelemaan joko yhteishaun, erillishaun tai avoimen väylän kautta.

Pelastusopisto ja Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitos ovat yhdessä suunnitelleet pelastusalan päällystölle suunnatun väylän hallintotieteiden maisterin tutkintoon. Oikeustieteiden laitos on järjestänyt aiemmin vastaavia maisteritutkintoja poliisin ja rikosseuraamusalan tutkinnon suorittaneille.

Hakuoikeus pelastusalan väylän opintoihin on pelastusalan päällystötutkinnon (AMK) tai palopäällystön koulutusohjelmassa insinöörin (AMK) tutkinnon suorittaneilla henkilöillä. Tämän väylän kautta valituksi tulleet opiskelijat suorittavat ensin täydentävinä opintoina yleiset oikeusjärjestysopinnot (60 op) ja tämän jälkeen hallintotieteiden maisterin tutkinnon (120 op). (Itä-Suomen yliopisto 2021.)

Ensimmäinen pelastusalan hakukerta väylän kautta maisteriohjelmaan oli keväällä 2021. Aloituspaiikkoja oli yhteensä 15, jotka jakautuivat kiintiöihin seuraavasti: viisi paikkaa pelastusalan päällystötutkinnon AMK tai palopäällystön koulutusohjelmassa insinöörin AMK tutkinnon suorittaneille, viisi paikkaa poliisipäällystö- tai poliisi AMK -tutkinnon suorittaneille ja viisi paikkaa rikosseuraamusalan tutkinnon suorittaneille. (Sinkkonen 2021.)

3.4 Muut reitit alalle

Pelastusalalle hakeudutaan toisen asteen tutkinnolla. Pelastusopistolla tunnustetaan ja tunnustetaan (AHOT) aikaisemmin hankittua osaamistavoitteeltaan vastaavaa osaamista osaksi tutkintoa. Kyse voi olla yksittäisen opintojakson ja opintojakson osien tai laajempien kokonaisuuksien kuten esimerkiksi ensihoidon osaamiskokonaisuuden hyväksiluvusta.

Pelastusalan säännelyihin ammatteihin on kuitenkin mahdollista saada kelpoisuus myös EU- ja ETA-maissa suoritettujen vastaavien tutkintojen tunnustamisen kautta. Tunnustamispäätöksen tekee tällä hetkellä Opetushallitus. Kelpoisuuden voi saada myös sisäministeriön myöntämällä erivapaudella.

3.4.1 Ulkomaisten tutkintojen tunnustaminen

Ulkomaisten tutkintojen tunnustamisella tarkoitetaan päätöstä siitä, millaisen kelpoisuuden toisessa maassa suoritettu tutkinto antaa työtä tai opiskelupaikkaa hakiessa. Päätöksiä tekevät Suomessa eri viranomaiset, oppilaitokset, korkeakoulut sekä työnantajat. Ammatti on säännelty silloin, kun siihen vaaditaan lain perusteella tietty koulu-

tus, tutkinto tai ammatinharjoittamisoikeus. Mikäli tällaiseen ammattiin pätevöityy ulkomailla ja siihen haluaa pätevöityä myös Suomessa, tarvitsee viranomaisen päätöksen tutkinnon tunnustamisesta tai ammatinharjoittamisoikeudesta. (Opetushallitus 2022.)

Pelastusalalla säänneltyjä ammatteja ovat pelastusalan miehistön, alipäällystön sekä päällystön ammatit. Tutkinnon tunnustaminen tapahtuu toimittamalla hakemus Opetushallitukseen, joka arvioi hakijan pätevyyden ja antaa päätöksen ammattipätevyyden tunnustamisesta tai opintojen rinnastamisesta tiettyyn tutkintoon tai tiettyihin opintoihin (Opetushallitus 2022a). Ennen päätöksentekoa OPH pyytää lausunnon Pelastusopistolta. Käytännössä ulkomailla suoritettua tutkintoa tulee usein täydentää joko Pelastusopiston järjestämällä kelpoisuuskokeella tai pelastuslaitoksilla suoritettavalla sopeutumisajalla. Ulkomaisten tutkintojen tunnustamista on haettu vain muutama kuluksen viiden vuoden aikana (Pelastusopisto 2022).

3.4.2 Erivapaus

Pelastustoimen virkoihin vaaditaan pääsääntöisesti pelastusalan tutkinto. Sisäministeriö voi erityisistä syistä myöntää erivapauden säädettyistä kelpoisuusehdoista.

Miehistön erivapauden osalta linjana on vuosien ajan ollut, että erivapautta hakevalla henkilöllä tulee olla vähintään 6 vuoden päätoiminen työkokemus erivapautta vastavasta tehtävästä pelastustoiminnassa (useimmiten toimiminen vt. tai vs. palomiehenä pelastuslaitoksella). Lisäksi on edellytetty, että ammatillinen tutkinto, korkeakoulututkinto, ylioppilastutkinto tai lukion oppimäärä on suoritettu. Peruskoulupohjalta erivapauksia ei ole myönnetty. Pelastustoimen koulutuksen osalta on edellytetty, että vähintään yksikönjohtajakurssi sitä edeltävine kurssivaatimuksineen on suoritettu. Sopi-muspalokuntatoimintaa ei lueta päätoimiseen työkokemukseen kuuluvaksi. (Sisäministeriö 2022a.)

Alipäällystön virkaan tai tehtävään erivapautta hakiessa tulee olla vähintään kuuden vuoden työkokemus pelastustoimen alipäällystötehtävissä toimimisesta. Lisäksi hakijan tulee osoittaa, että hänellä on sellaista koulutusta, joka edesauttaa kelpoisuutta alipäällystötehtävissä toimimiseen. (Sisäministeriö 2022a.)

Päällystön virkaan tai tehtävään erivapautta hakiessa tulee olla vähintään 10 vuoden päätoiminen työkokemus pelastustoimen päällystötehtävissä toimimisesta. Lisäksi hakijalla tulee olla sellaista koulutusta, joka edesauttaa kelpoisuutta päällystötehtävissä toimimiseen. Erivapaushakemus toimitetaan sisäministeriöön, joka antaa asiasta päätöksen. (Sisäministeriö 2022a.)

Erivapautta haetaan toimittamalla sisäministeriöön hakemuskirje, josta ilmenee, mitä erivapautta (miehistö, alipäällystö vai päällystö) haetaan. Liitteenä tulee olla ajantasaiset työtodistukset tai nimikirjanote, josta ilmenee vähintään erivapauden kannalta olennainen pelastustoimen työkokemus. Lisäksi liitteeksi tulee laittaa kopiot tutkintotodistuksista ja suoritetuista pelastustoimen kursseista. Erivapaushakemukseen annettava päätös on maksullinen. Maksu on 2022 vuonna 260 euroa perustuen sisäministeriön asetukseen sisäministeriön suoritteiden maksullisuudesta (1362/2018), ja se peritään siinäkin tapauksessa, että hakemus tulee hylätyksi. (Sisäministeriö 2022b.)

Lain kunnallisesta viranhaltijasta (304/2003) 6 §:n 2 momentin mukaan henkilö voidaan ottaa määräaikaiseen virkasuhteeseen erityisistä kelpoisuusvaatimuksista riippumatta, jos siitä erikseen säädetään tai kunta erityisestä syystä yksittäistapauksessa toisin päättää. Pykälän perustelujen mukaan kunta voisi erityisestä syystä määrätä erityisten kelpoisuusvaatimusten osalta, että määräaikaiseen virkasuhteeseen voidaan valita myös henkilö, jolla ei ole erityistä kelpoisuutta esimerkiksi silloin kun työvoimapulan vuoksi ei ole saatavissa kelpoisuusvaatimukset täyttäviä henkilöitä, mutta virkasuhdetta hoitamaan on kuitenkin välttämättömästi saatava henkilö. Yleensä kysymys on tällöin sijaisuuden tai avoinna olevan virkasuhteen hoitamisesta. Sijaisena tai muuten tilapäisesti toimiminen ei siten edellytä kelpoisuutta. (Sisäministeriö 2022b.)

Erivapauksia on myönnetty viimeisen viiden vuoden aikana enimmäkseen pelastajan tehtäviin. Alipäällystön tehtävään myönnetty yksi ja päällystön tehtäviin ei yhtään erivapautta. Taulukossa 1 on kuvattuna vuosin 2018—2022 myönnetyt erivapaudet. (sisäministeriö 2022b.)

Lähtökohtaisesti pelastajien tulee suorittaa alan ammatti- tai päällystötutkinto. Tämä on tärkeää etenkin alan ammattilaisten osaamisen ja osaamisen varmistamisen kannalta. Nykyinen ja tuleva pelastajapula tuo kuitenkin haasteita. Tämän vuoksi erivapautta ja sen myöntämisen tarpeellisuutta tulee tarkastella kriittisesti lainsäädäntöä uudistettaessa.

Taulukko 1. Myönnetyt erivapaudet vuosina 2018–2022 (sisäministeriö 2022b).

Vuosi	Pelastaja (henkilöä)	Alipäällystö (henkilöä)	Päällystö (henkilöä)
2018	15	1	-

2019	8	-	-
2020	6	-	-
2021	6	-	-
2022	3	-	-

3.4.3 Muut oppilaitokset

Pelastusallalla työskentelee henkilöitä myös muilla koulutustaustoilla. Yksi tapa tulla pelastusallalle on Laurea AMK:n turvallisuuden- ja riskienhallinnan tradenomi -koulutus. Turvallisuuden ja riskienhallinnan opintojen kautta voi suunnata osaamisensa yhteiskunnan turvallisuuteen, yritysten ja organisaatioiden turvallisuuteen tai riskienhallintaan. (Laurea AMK 2022.)

Opintojen alussa opiskelijoille esitellään koulutusohjelman sisältöjen räätälöintimahdollisuuksia erilaisten urapolkujen kautta. Näitä urapolkuja ovat palotarkastaja, tietoturva-/kyberturvallisuusasiantuntija, tapahtumaturvallisuusasiantuntija, yritysturvallisuuspäällikkö, HSEQ-päällikkö, julkisen sektorin turvallisuusasiantuntija, turvallisuusalan opettaja/kouluttaja ja riskienhallintapäällikkö. Koulutusohjelman voi suorittaa myös kokonaan englanniksi (Safety, Security and Risk Management degree programme). (Laurea AMK 2022.)

Laurea AMK:n vuosien 2010–2019 aikana tehtyjen uraseurantakyselyjen perusteella 29 % valmistuneista työskenteli suunnittelu-, kehitys- ja hallintotehtävissä esimerkiksi nimikkeillä turvallisuuspäällikkö, turvallisuusasiantuntija tai suunnittelija. Valmistuneista 29 % työskenteli johto- ja esimiestehtävissä esimerkiksi vuoro esimiehenä, valmiuspäällikkönä tai turvallisuuspäällikkönä. 19 % työskenteli konsultointi- ja koulutus-tehtävissä, kuten turvallisuussuunnittelijana, turvallisuusasiantuntijana, toimitusjohtajana tai konsulttina. Vastauksissa nousivat esille etenkin palotarkastajan tehtävät. (Laurea AMK 2022.)

3.5 Pelastusopiston sopimushenkilöstön koulutusjärjestelmä

Pelastusopisto vastaa pelastustoimintaan osallistuvan sivutoimisen henkilöstön sekä pelastuslain (379/2011) 2 a §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitetun sopimuspalokunnan ja muun sopimuksen tehneen yhteisön henkilöstön opetussuunnitelman valmistelusta, ylläpidosta ja kehittämisestä, kouluttajakoulutuksesta, kouluttajarekisterin ylläpidosta sekä opetusmateriaalin tuottamisesta. Pelastusopiston sopimushenkilöstön koulutusjärjestelmän kehittämisen tukena on pysyväisluonteinen laaja-alainen sopimushenkilöstön koulutuksen kehittämisverkosto, jonka jäsenet edustavat pelastuslaitoksien, koulutuksen järjestäjien ja sopimuspalokuntien lisäksi keskeisiä järjestöjä.

[Pelastuslain 29.4.2011/379](#) (päivitykset 28.12.2018/1353) 56 §:ssä mainitaan, että pelastuslaitoksen tulee huolehtia siitä, että sen sivutoimisella henkilöstöllä sekä sopimuspalokunnan ja muun sopimuksen tehneen yhteisön henkilöstöllä on 57 §:n 2 momentissa säädetty koulutus. Lain 57 §:n 2 momentin mukaan pelastustoimintaan osallistuvalla sivutoimisella sekä sopimuspalokuntaan ja muuhun sopimuksen tehneeseen yhteisöön kuuluvalla henkilöltä [vaaditaan Pelastusopiston opetussuunnitelman](#) mukainen koulutus.

Kuvio 2. Pelastusopiston sopimushenkilöstön koulutusjärjestelmä (Pelastusopisto 2022).

Sopimushenkilöstön koulutusjärjestelmän (kuvi 2) pääperiaatteena on se, että Pelastusopiston kouluttamat vastaavat kouluttajat toteuttavat koulutuksen järjestäjän (esimerkiksi pelastuslaitoksen) organisoimia Pelastusopiston sopimushenkilöstön järjestelmän mukaisia kursseja. Vastaavan kouluttajan koulutus rakentuu sekä vastaavan

kouluttajan pedagogisesta koulutuksesta että kurssikohtaisista seminaareista. Vastaavan kouluttajan lisenssi on voimassa määräajan, korkeintaan kolme vuotta. Vastaavan kouluttajan pedagoginen koulutus on jatkossa osa alipäälystötutkintoa.

Pelastusopisto toteuttaa kouluttajakoulutuksen lisäksi itse osan sopimushenkilöstön koulutuksesta. Muihin sopimushenkilöstön koulutusjärjestelmän kursseihin Pelastusopisto tuottaa opetussuunnitelman lisäksi materiaalit. Kurssit tuotetaan ja niitä kehitetään pelastustoimen yhteisessä, Pelastusopiston hallinnoimassa Moodle-oppimisympäristössä, Koulumaalissa. Pelastusopiston sopimushenkilöstön koulutusjärjestelmän kurssitarjonta vuonna 2022 esitellään alla olevassa kuviossa 3. Termeillä koulutus ja kurssi erotellaan, kuka toteuttaa kyseisen koulutuksen. Koulutukset järjestää Pelastusopisto ja kurssien järjestämisestä vastaavat pääasiassa pelastuslaitokset.

Kuvio 3. Sopimushenkilöstön koulutukset ja kurssit vuonna 2022 (Pelastusopisto).

Pelastusopiston sopimushenkilöstön koulutukset ja kurssit 2022			
Sopimushenkilöstön pelastustoimintakoulutus 2022			
Koulutuksen järjestäjä	Perusosaaminen	Pelastustoiminnan peruskurssi 3 op (2020)	
		Ensiapukurssi (2022)	
		Hälytysajoneuvolla ajaminen kurssi (2022)	
		Tieliikennepelastaminen henkilöauto-onnettomuuksissa kurssi 1 op (2021)	
		Sammutustekniikkakurssi (2022)	
		Savusukelluskurssi 2 op (2020)	
Erikoisosaaminen	PVAT – 1 (Putoamisvaarallisella alueella työskentely kurssi) 1 op (2021)		
	Pintapelastuskurssi 1 op (2021)		
	Ryhmänjohtajakurssi 5 op (2021)		
	Ensivastekurssi (2022)		
	Vastaavan kouluttajan koulutus		
	Pelastusopisto	Vastaavan kouluttajan pedagoginen koulutus 1 op	
Vastaavan kouluttajan kurssikohtaiset seminaarit			
Sopimushenkilöstön päällystökoulutus			
Sivutoimisen teollisuuspalopäällikön peruskoulutus 6 op		Sopimuspalokunnan päällikkökoulutus 4 op	

3.6 Siviilivalmiuden koulutus

Siviilivalmiudella tarkoitetaan laaja-alaista kansalaisten turvaamista erilaisia turvallisuusuhkia vastaan. Siviilivalmiuden näkökulma pitää sisällään yhteiskunnan eri toimijoita, ja sen koulutuksen ytimessä onkin monialaisuus ja viranomaisyhteistyö myös uudenlaisiin ughiin varautumisessa. (Pelastusopisto 2022a.)

Varautumiskoulutus on Pelastusopiston valtakunnallinen ja lakisääteinen tehtävä. Sen kohteena on julkishallinto (paikallis-, alue- ja keskushallinto) ja tavoitteena valmistaa toimijoita häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin niin, että niiden tehtävien häiriötön

hoitaminen varmistetaan myös näissä tilanteissa. Kansainvälisen pelastustoiminnan koulutus viittaa puolestaan englanninkielisen termin "Civil Protection" alla tapahtuvaan kansainväliseen toimintaan. (Pelastusopisto 2022a.)

Varautumiskoulutuksella varmistetaan osaltaan yksilön, yhteisön, laitoksen, yrityksen sekä yhteiskunnan eri tehtävien mahdollisimman häiriötön hoitaminen kaikissa turvallisuustilanteissa. (Pelastusopisto 2022a.)

Pelastusopiston lakisääteisenä tehtävänä on normaaliolojen häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin varautumiseen valmentavan koulutuksen antaminen (Laki Pelastusopistosta 21.7.2006/607). Varautumiskoulutuksen pääsääntöisenä kohderyhmänä ovat paikallis-, alue- ja keskushallinnon viranomaisten henkilöstö. Varautumisopetuksen vuosittaisen koulutusohjelman runko muodostuu aluekohtaisista valmiusharjoituksista sekä peruskurssitasoisista alue- ja paikallishallinnon kursseista.

Pelastusopistosta annetun lain 13 §:n mukaan oppilaitos vastaa pelastuslain (29.4.2011/379) 67 §:n mukaisesta väestönsuojelun johto- ja muun erityishenkilöstön koulutuksesta. Myös tämä koulutus toteutetaan Pelastusopiston varautumiskoulutuksena. Koulutustarjontaa täydentävät eri hallinnonaloille ja kohderyhmille suunnatut koulutustilaisuudet, jotka toteutetaan yhteistyössä esimerkiksi kyseisen hallinnonalan ministeriön tai keskusviraston kanssa.

Pelastusopiston antaman varautumiskoulutuksen tarkoituksena on osaltaan tukea valmiuslain (1552/2011) 12 §:ssä julkishallinnolle säädetyn varautumisvelvoitteen toteuttamista. Kyseisen säännöksen mukaan valtioneuvoston, valtion hallintoviranomaisten, valtion itsenäisten julkisoikeudellisten laitosten, muiden valtion viranomaisten ja valtion liikelaitosten sekä kuntien, kuntayhtymien ja muiden kuntien yhteenliittymien tulee valmiussuunnitelmin ja poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluun sekä muilla toimenpiteillä varmistaa tehtäviensä mahdollisimman hyvä hoitaminen myös poikkeusoloissa.

Koulutusten opetussisällöt muodostuvat niistä asiakokonaisuuksista ja tehtävistä, jotka kuuluvat varautumiseen ja häiriötilanteiden hallintaan:

- kokonaisturvallisuuden perusteet
- varautumisen lainsäädännölliset perusteet
- valmiussuunnittelu ja muu varautumissuunnittelu
- uhkien arviointi sekä riski- ja haavoittuvuusanalyysit

- henkilöstön varaaminen ja kouluttaminen
- toimitilojen varaaminen ja varustaminen
- kaluston ja materiaalin hankkiminen
- häiriötilanteen hallinnan ja kriisijohtamisen järjestelyt eri toimialoilla ja hallintotasolla
- kriisijohtaminen, tilannekuvatoiminta ja johtokeskustyöskentely
- viestiliikenne
- häiriötilanne- ja kriisiviestintä
- väestön suojaaminen ja väestönsuojelu
- valmiusharjoitukset (toiminta häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa, yhteistoiminta)
- ydinvoimalaitosten pelastustoimintaharjoitukset
- viestiharjoitukset

Varautumiskoulutusta järjestetään eri muotoisina ja kestoisina aina päivän intensiivikursseista useamman lähijakson sisältäviin valmiussuunnittelun kursseihin. Koulutuksissa hyödynnetään niihin osallistuvien omaa ammatillista osaamista ja monipuolisia opetusmenetelmiä luento-opetuksen ohella, esim. case-harjoituksia, ryhmätyö- ja keskusteluja. (Pelastusopisto 2022b.)

Kansainvälisen pelastustoiminnan koulutus viittaa puolestaan englanninkielisen termin "Civil Protection" alla tapahtuvaan kansainväliseen toimintaan.

Kansainvälinen pelastustoiminta tarkoittaa avunantoa tilanteessa, jossa luonnon tai ihmisen aiheuttaman katastrofin kohdannut valtio ei kykene hoitamaan tilannetta omin resurssein ja pyytää kansainvälistä apua. Pelastustoimen ja siviilivalmiuden eurooppalainen yhteistyö on viime vuosina laajentunut perinteisestä pelastustoiminnan avunannosta kohti laaja-alaista, monialaista yhteistyötä (englanniksi Civil Protection),

joka pitää sisällään myös varautumiseen ja onnettomuuksien ehkäisyyn liittyvää yhteistyötä, osaamisen jakamista ja yhteisten siviilivalmiuksen hyödyntämistä. (Pelastusopisto 2022c.)

Pelastusopistosta annetun lain (607/2006) mukaan Pelastusopiston tehtävänä on huolehtia pelastuslain (379/2011) 38§:ssä tarkoitetusta kansainväliseen pelastustoimintaan kuuluvasta avun antamisesta, rekrytoinnista, materiaalisista ja logistisista valmiuksista sekä kansainväliseen pelastustoimintaan liittyvästä valtakunnallisesta koulutuksesta ja harjoituksista. Pelastusopisto huolehtii sisäministeriön määräämän mukaisesti kansainväliseen pelastustoimintaan kuuluvan avun antamisen käytännön järjestelyistä ja toimii siviilihenkilöiden osallistumisesta kriisinhallintaan annetun lain (1287/2004) 5 §:ssä tarkoitetulla tavalla kansainväliseen pelastustoimintaan osallistuvien henkilöiden työnantajana.

Tärkeimpiä sidosryhmiä sekä tehtävien että koulutuksen osalta ovat Euroopan unioni ja YK yhteistyökumppaneineen. Pelastusopisto lähettää pelastustoimen ja siviilivalmiuden asiantuntijoita kansainvälisiin koulutuksiin. Osa kursseista on suunnattu erityisesti kansainvälisen pelastustoiminnan valmiudessa mukana olevalle asiantuntijarosterille (asiantuntijarekisteri), osa kursseista on avoimia pelastustoimen ja siviilivalmiuden parissa työskenteleville. Tällaisia ovat esimerkiksi EU:n pelastuspalvelumekanismien johdantokurssit. Pelastusopisto huolehtii myös EU:n pelastuspalvelumekanismien Suomen koulutuskoordinaattorin tehtävästä.

Kansainväliset koulutukset ovat kansallista koulutusta täydentäviä kursseja. Pelastusopisto järjestää vuosittain kansainvälisen pelastustoiminnan peruskurssin, joka tarjoaa perusteet kansainvälisestä pelastustoiminnasta. Kyseinen kurssi on vaatimuksena jatkokoulutuksiin ja asiantuntijatehtäviin hakeutumiselle. Teoriamuotoisella peruskursilla tutustutaan kansainvälisen pelastustoiminnan eri osa-alueisiin kansainvälisellä, kansallisella ja henkilökohtaisella tasolla. Kurssin jälkeen on mahdollista osallistua Pelastusopiston järjestämiin syventäviin koulutuksiin ollakseen käytettävissä kansainvälisiin tehtäviin. (ks. Pelastusopisto 2022d.)

Kansainvälisen pelastustoiminnan koulutuksen tavoitteena on varmistaa Suomen kansainvälisten sitoumusten mukainen asiantuntijavalmius. Kursseja tarjotaan tarvelähtöisesti Suomen kansainvälisen pelastustoiminnan muodostelmien asiantuntijoille sekä yksittäisten erityisalojen asiantuntijoille (esimerkiksi logistiikka, ICT, ympäristöasiantuntijat).

3.7 Lisä- ja täydennyskoulutus

Lisä- ja täydennyskoulutus tarkoittaa virallisen tutkintojen lisäksi tarjottavaa koulutusta, jolla voidaan syventää, laajentaa, päivittää ja lisätä osaamista. Lisä- ja täydennyskoulutus on yhä kasvavasti merkittävämmässä asemassa, sillä yhä kiihtyvällä tahdilla muuttuva toimintaympäristö asettaa jatkuvasti uusia vaateita osaamiselle ja sen kehittämislle.

3.7.1 Pelastusopiston tarjoama lisä- ja täydennyskoulutus

Pelastusopisto on keskeinen pelastustoimen lisä- ja täydennyskoulutuksen tarjoaja. Tavoitteena on vastata työelämän muutoksista aiheutuviin osaamistarpeisiin osaamista ja mielekkäitä työuria kehittämällä tukien sekä pelastustoimen suorituskykyä varmistaen. Täydennyskoulutustarjontaa suunnitellaan toimialan tarpeiden pohjalta tarjoamalla uusimpaan pelastustoimen ja Pelastusopiston tutkimus- ja selvitystietoon pohjautuvaa koulutusta.

Pelastusopisto tarjoaa täydennyskoulutuspalveluja eri muodoissa: seminaarit ja lyhyet täydennyskoulutuskurssit tarjoavat uutta tietoa tiiviissä kokonaisuudessa. Laajempi lisä- ja täydennyskoulutus voi olla muun muassa kelpoisuuden tuottavaa opintopisteellistä koulutusta kuten vesisukelluskurssi, joka antaa kelpoisuuden toimia vesisukeltajana. Pelastuslaitosten toiveisiin pohjautuvan ns. avoimen tarjonnan lisäksi Pelastusopisto tarjoaa työyhteisön omista kehittämistarpeista rakennettua räätälöityä täydennyskoulutusta, joka on tärkeä jotta saadaan lisättyä osaamista ja vaikuttavuutta pelastuslaitoksissa, hätäkeskuksissa ja muissa asiakasyhteisöissä. (Pelastusopisto 2022e.)

3.7.2 Järjestöjen tarjoama koulutus

Pelastusalalla toimii useita viranomaistoimintaa tukevia ja täydentäviä järjestöjä, joilla on tärkeä rooli muun muassa onnettomuuksien ehkäisyssä, valistuksessa sekä pelastusalan täydennyskoulutuksessa.

Alalla toimivia järjestöjä ovat Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK, Suomen Palopäälystöliitto, Suomen pelastusalan ammattilaiset SPAL ry, Vapaaehtoinen pelastuspalvelu (Vapepa), Suomen Sopimuspalokuntien Liitto (SPPL), Nuohousalan keskusliitto, Suomen meripelastusseura sekä Suomen lentopelastusseura.

Lisäksi muita keskeisiä järjestöjä ovat Suomen Ensihoitoalan liitto, Suomen Kiinteistöliitto, Suomen Palokalustoliikkeiden Yhdistys, Suomen Palveluskoiraliitto, Suomen Pelastuskoiraliitto, Suomen Punainen Risti, Helsingin Yrityssuojeluyhdistys YRSU ry., Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL sekä CTIF, kansainvälinen palo- ja pelastusalan järjestö.

Järjestöissä toteutetaan muun muassa:

- vaara- ja onnettomuustilanteiden ennaltaehkäisyä ja niihin varautumista
- sopimuspalokuntakoulutusta
- yksityisten, yritysten ja viranomaisten täydennyskoulutusta
- laitosten, virastojen ja yritysten turvallisuuskoulutusta
- turvallisuuskampanjoita
- turvallisuuteen liittyvää tutkimusta

Järjestöt ovat tärkeässä asemassa huolehtimassa jäsenistönsä osaamisesta sekä edistävät eri tahojen valmiutta onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn ja oikeaan toimintaan vaaratilanteissa. Järjestöt tekevät aktiivisesti aloitteita ja esityksiä turvallisuuden parantamiseksi, tuottavat ja julkaisevat koulutus- ja tiedotusaineistoa sekä kehittävät kansainvälistä kanssakäymistä ja yhteistoimintaa.

Eräät järjestöistä ajavat ja valvovat työntekijöiden etuja ja oikeuksia sekä edistävät heidän hyvinvointiaan työelämässä. Suomen Sopimuspalokuntien liitto SSPL toimii valtakunnallisella tasolla sopimuspalokuntien edunvalvojana. Nuohousalan keskusliitto toimii nuohoojien keskusjärjestönä nuohoojien ammattitaidon edistämiseksi ja yhteisten etujen valvomiseksi. Suomen meripelastusseuran päätehtävänä on auttaa merihätään joutuneita rannikolla ja sisävesillä. Suomen lentopelastusseuran tavoitteena on tuottaa turvallista ja laadukasta viranomaistoimia tukevaa vapaaehtoista pelastus- ja palolentotoimintaa. (Sisäministeriö 2022a)

3.7.3 Pelastuslaitosten sisäinen perehdytys- ja ylläpitokoulutus

Pelastustoimen henkilöstön osaamisen vaatimuksia ohjataan useilla säädöksillä kuten pelastuslaki ja työturvallisuuslaki. Työturvallisuuslaissa työnantaja veloitetaan huolehtimaan tarpeellisilla toimilla, että työteko olisi terveellistä ja turvallista. Työntajan on huolehdittava riittävästä perehdytyksestä työtehtäviin. Tarpeelliseksi toimiksi työturvallisuuslaissa katsotaan, että työtä teettäessä otetaan huomioon työhön, työolosuhteisiin ja työympäristöön vaikuttavat seikat, joilla on vaikutusta työn terveellisyyteen ja turvallisuuteen. Huolehtimisvelvoitteessa on suljettu pois sellaiset seikat, joiden katsotaan olevan ennakoimattomissa tai niihin ei olisi työntajaja voinut vaikuttaa. (TTurvL 2002/738 2:8§)

Lainsäädännön lisäksi pelastustoimen henkilöstön osaamisen vaatimuksia muodostuu useista valtioneuvoston- ja sisäministeriön asetuksista sekä sisäministeriön ohjeista. Sisäministeriön ohjeiden lisäksi pelastuslaitokset laativat omia toimintaympäristönsä mukaisia täydentäviä ohjeita, joilla myös ohjataan pelastustoimen tehtävien osaamisen vaatimuksia.

Säädösten ja ohjeiden edellyttämän osaamisen ylläpitäminen ja varmentaminen tarkoittaa pelastustoimintaan osallistuvalla henkilöstöllä merkittävää määrää harjoituksia ja koulutuksia vuosittain. Vuosittaiseen pelastushenkilöstön osaamisen ylläpitämisen edellyttämään harjoitemäärään vaikuttaa toimintaympäristön lisäksi pelastushenkilön tehtäväkuva. Esimerkiksi ensihoidon tai vesisukelluksen tehtävät edellyttävät jo merkittävää harjoitteiden määrää vuosittain. Myös vaativat toimintaympäristöt kuten maanalainen joukkoliikenne tai suuret teollisuuslaitokset edellyttävät laajaa perehdyttämistä ja osaamisen ylläpitämiseksi tehtyä työtä.

Työryhmäkuulemisten aikana on noussut esiin, että harjoitusten ja koulutusten toteuttamista on hankaloittamassa muun muassa pelastuslaitosten rajalliset henkilöstöresurssit, toimintavalmiuden ylläpitäminen harjoitusten aikana sekä koulutusmateriaalin ja harjoituspaikkojen puute.

Pelastuslaitokset ovat laatineet koulutus- ja harjoitussuunnitelmia, joilla henkilöstön osaamisen ylläpitämistä on pyritty toteuttamaan ja seuraamaan. Pelastuslaitokset ovat myös itsenäisesti tai yhdessä muiden pelastuslaitosten kanssa laatineet koulutusmateriaalia osaamisen ylläpitämiseen. Valtakunnallista koulutusmateriaalia ei ole ollut laajasti hyödynnettävissä.

Viime vuosina pelastuslaitokset ovat ottaneet käyttöön pelastustoimen Koulumaali – verkko-oppimisympäristöä. Koulumaali on mahdollistanut opetusmateriaalin paremman hyödynnettävyyden yli pelastuslaitosten rajojen.

3.8 Tutkintokoulutuksen valintaperusteet

Tutkintokoulutuksen valintaperusteilla tarkoitetaan niitä vaatimuksia, jotka hakijan tulee täyttää, jotta hän on hakukelpoinen pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan ammatillisen koulutuksen tutkintokoulutukseen.

3.8.1 Pelastajatutkinto

Pelastajatutkintoon johtavaan koulutusohjelmaan voidaan ottaa hakija:

- 1) joka on opintojen alkaessa vähintään 18-vuotias;
- 2) joka on hakuajan päättymiseen mennessä suorittanut:
 - a) lukion koko oppimäärän (hakijat käyttävät hakiessaan lukion päättötodistusta);
 - b) ylioppilastutkinnon (hakijat käyttävät hakiessaan lukion päättötodistusta tai ammatillisen perustutkinnon tutkintotodistusta);
 - c) ammatillisen perustutkinnon tai sitä vastaavan aikaisemman tutkinnon; taikka
 - d) ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa (631/1998) tarkoitetun ammatillisen perustutkinnon tai ammattitutkinnon taikka niitä vastaavan aikaisemman tutkinnon;
- 3) joka on terveydentilaltaan ja muutoin ammattialan tehtävien asianmukaisen hoitamisen kannalta sopiva;
- 4) joka on suorittanut koulutusohjelman valintakokeen hyväksytysti; sekä

5) jolla on opintojen aloituspäivään mennessä hankittu C-luokan ajoneuvon ajo-oikeus.

Pelastajan koulutusohjelmaan voidaan ottaa myös hakija, jolla ei ole edellä kuvattua vaadittavaa pohjakoulutusta, jos hänellä on Pelastusopiston arvion mukaan muutoin opinnoissa tarvittavat riittävät tiedot ja taidot.

Hakumenettelyyn kuuluu kolme vaihetta: fyysisen toimintakyvyn testaus ja lääkärintarkastus (hakija voi valita paikan Pelastusopiston nimeämistä testipaikoista), sähköisen hakemuksen täyttäminen, mikäli fyysinen testi on läpäisty hyväksytysti sekä oppilaitoksen järjestämä valintakoe. Oppilaitoksella tapahtuvassa valintakokeessa on seuraavat osa-alueet: 12 minuutin juoksutesti, uimataitotesti, korkean- ja suljetun paikan fobiatestit. Nämä ovat karsivia testejä. Näiden lisäksi suoritetaan soveltuvuusarviointi.

Ennen lopullista valintaa Pelastusopisto pyytää Suojelupoliisilta valintakokeeseen osallistuvista henkilöistä suppean turvallisuusselvityksen. Opiskelijavalinta on ehdollinen, kunnes poliisin turvallisuusselvitys on saatu ja se on todettu hyväksyttäväksi. (Pelastusopisto 2022f, 2023 Tutkintoon johtavan koulutuksen opiskelijavalinnan perusteet.)

3.8.2 Alipäällystötutkinto

Alipäällystötutkintoon johtavaan koulutusohjelmaan voidaan ottaa hakija,

1) joka on suorittanut pelastajatutkinnon tai aikaisemmin voimassa olleiden säännösten ja määräysten mukaisen vastaavan koulutuksen pelastusalan oppilaitoksessa taikka jolla on Pelastusopiston arvion mukaan muutoin opinnoissa tarvittavat riittävät tiedot ja taidot;

2) joka on terveydentilaltaan ja muutoin ammattialan tehtävien asianmukaisen hoitamisen kannalta sopiva;

3) joka on suorittanut asianomaisen koulutusohjelman valintakokeen hyväksytysti; ja

4) jolla on C-luokan ajoneuvon ajo-oikeus.

Alipäällystön koulutusohjelmaan voidaan ottaa myös hakija, jolla ei ole edellä kuvattua vaadittavaa pohjakoulutusta, jos hänellä on Pelastusopiston arvion mukaan muutoin opinnoissa tarvittavat riittävät tiedot ja taidot.

Hakijan on osoitettava alipäällystötehtävien edellyttämä fyysinen soveltuvuus (testaus Pelastusopiston nimeämissä testipaikoissa). Valintakokeeseen kutsutaan kaikki muodollisen kelpoisuuden täyttävät ja fyysisen soveltuvuustestin läpäisseet. Valintakoe koostuu neljästä osasta: 12 minuutin juoksupäällistystä, jonka minimivaatimus on 2600 metriä/12 minuuttia, aineistokokeesta, tietoteknisiä perusvalmiuksia testaavasta kokeesta ja soveltuvuusarviointista.

Pelastaja- tai vastaavan aiemman tutkinnon jälkeen hankitusta alan työkokemuksesta saa lopulliseen valintaan lisäpisteitä. (Pelastusopisto 2022f, 2023 Tutkintoon johtavan koulutuksen opiskelijavalinnan perusteet.)

3.8.3 Päällystötutkinto

Pelastusalan päällystötutkinnon (AMK) päivätoteutuksessa koulutettavan tulee Poliisi-ammattikorkeakoulusta annetun lain (1164/2013) ja asetuksen (1352/2016) mukaan täyttää seuraavat vaatimukset:

- On suorittanut jonkin seuraavista koulutuksista
 - Lukion oppimäärä tai ylioppilastutkinto tai
 - ammatillinen perustutkinto tai
 - aikuiskoulutuslain mukainen ammatillinen perustutkinto, ammattitutkinto tai erikoisammattitutkinto tai
 - aikaisemmin voimassa olleiden säännösten mukaisen poliisipäällystön virkatutkinnon, poliisialipäällystöntutkinnon, poliisipäällystön virkatutkinnon, poliisin perustutkinnon tai poliisimiehistön virkatutkinnon tai
 - ulkomainen koulutus, joka antaa kelpoisuuden korkeakouluopintoihin

- Koulutukseen ei voi hakea korkeakoulututkinnolla vaan hakijan tulee käyttää aiempaa toisen asteen tutkintoa.

- Pelastusalan koulutukseen valittavalta edellytetään rehellisyyttä ja luotettavuutta.

- Lisäksi hänen tulee olla nuhteeton eikä hänellä saa olla sellaisia sidonnaisuuksia, jotka vaarantavat pelastusalan tehtävien asianmukaista ja riippumatonta hoitamista.
- Hakijan tulee olla pelastustoimen tehtävään terveydentilaltaan ja toimintakyvyltään sopiva. Terveysvaatimuksena on B-luokan ajoneuvon ajokorttilupaa koskevat terveysvaatimukset. Valittavat ja varasijoille sijoittuvat hakijat osallistuvat terveystarkastukseen sekä huumausainetestiin ennen lopullista valintaa Poliisiammattikorkeakoulun kustannuksella.
- Hakija ei käytä eikä ole käyttänyt huumausainelain (373/2008) 3 §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitettuja huumausaineita muihin kuin lääkinnällisiin tarkoituksiin.
- Hakijalla tulee olla B-luokan ajo-oikeus opintojen alkaessa.

Valintakokeeseen kutsutaan kaikki hakukelpoiset hakijat. Valinta koostuu johtamisen, onnettomuuksien ehkäisyn ja matematiikan kokeesta sekä soveltuvuuskokeesta. Valintakokeen ensimmäisen päivän aikana testataan johtamisen, onnettomuuksien ehkäisyn ja matematiikan osiot. Yhteispisteiden perusteella valitaan aloituspaikkoihin verrattuna kolminkertainen määrä toisen päivän soveltuvuuskokeeseen. Työkokemuksesta on mahdollista saada lisäpisteitä.

Opiskelijat valitaan valintakokeen ja pelastustoimen tai hätäkeskustoiminnan työkokemuksen yhteispistemäärän perusteella. Opiskelijavalinta on ehdollinen, kunnes koulutukseen valitusta on tehty turvallisuus selvityksistä annetun lain mukainen turvallisuus selvitys, terveydenhuollon ammattihenkilö on todennut hakijan terveyden pelastusalan tehtävään soveltuvaksi ja koulu- ja työtodistukset sekä voimassa olevan B-ajokortti on tarkistettu. (Pelastusopisto 2022f, 2023 Tutkintoon johtavan koulutuksen opiskelijavalinnan perusteet.)

4 Hätäkeskustoiminnan koulutuksen nykytila

Pelastusopistosta annetun lain 607/2006 2 §:n mukaan Pelastusopiston yhtenä tehtävänä on antaa hätäkeskustoiminnan ammatillista peruskoulutusta.

Hätäkeskuspäivystäjäkoulutusta on järjestetty nykymuotoisena vuodesta 1997 lähtien. Hätäkeskuspäivystäjän pätevyyden antava koulutus järjestetään 1,5 vuotta kestävässä hätäkeskuspäivystäjän koulutusohjelmassa. Koulutus sijoittuu nykyisessä tutkintojen viitekehyksessä tasolle 4 (ammatillinen perustutkinto). Tutkinto antaa kelpoisuuden päätoimisiin hätäkeskuspäivystäjän virkoihin. Hätäkeskuspäivystäjän tutkinto antaa opiskelijalle myös hakukelpoisuuden pelastusalan päällystötutkintoon (AMK) – johtavaan koulutukseen. Tällä hetkellä hätäkeskuspäivystäjän virkaan pätevyyden antaa myös poliisin perustutkinto tai vastaava aiempi tutkinto. Koulutuksen järjestävät yhteistyössä Pelastusopisto sekä Poliisiammattikorkeakoulu.

4.1 Koulutus ja kelpoisuusehdot

Hätäkeskuspäivystäjien, ylipäivystäjien ja vuoromestarien muodollisena kelpoisuusvaatimuksena on hätäkeskuspäivystäjän tutkinto tai poliisin perustutkinto. Päivystystehtävää hoitavan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista säädetään asetuksella.

Hätäkeskusopetuksen tavoitteena on valmentaa opiskelija hätäilmoitusten kokonaisvaltaiseen käsittelyyn hätäpuhelun vastaanotosta asiakkaiden ohjaamiseen ja neuvontaan. Opintoihin kuuluu päivystäjän työn taidollisen osaamisen edellyttämiä tiedollisia opintoja oppilaitoksissa, yhteistyöviranomaisten toimintaan tutustumista, työssäoppimisen opintoja hätäkeskuksissa sekä simulaatioharjoittelua. (Pelastusopisto 2022g.)

4.2 Hätäkeskuspäivystäjän koulutusohjelma

Hätäkeskuspäivystäjän koulutusohjelma on Hätäkeskuslaitoksen, Pelastusopiston sekä Poliisiammattikorkeakoulun suunnittelema opintokokonaisuus, joka johtaa hätäkeskuspäivystäjätutkintoon. Koulutusohjelma tähtää päivystäjien ammatillista asian-

tuntemusta edellyttävän tehtäväalueen hallitsemiseen. Opintojen laajuus on 90 opintopistettä. (Pelastusopisto 2021, Tutkintoon johtavan koulutuksen opiskelijavalinnan perusteet, 17.)

Hätäkeskuspäivystäjän osaamisvaatimukset pitävät sisällään muun muassa yleisen osaamisen ja tehtäväkohtaisen osaamisen. Yleinen osaaminen sisältää organisaatio- ja työyhteisötaidot, vuorovaikutus- ja viestintätaidot, sekä tietotekniset taidot. Päivystyshenkilöstön kelpoisuusvaatimuksista säädetään valtioneuvoston asetuksella. (Pelastusopisto 2022, Hätäkeskuspäivystäjän koulutusohjelma)

Tehtäväkohtainen osaaminen sisältää seuraavat osa-alueet:

- hätäilmoitukseen vastaaminen
- paikantaminen
- riskinarvion suorittaminen
- puhelinohjeiden antaminen
- mahdollisen päällekkäisyyden arvioiminen
- tehtävien välittäminen viranomaisten toimintayksiköille tai siirtäminen tehtäväseurannan hälytysvastuulle
- hätäkeskukseen tulleen ilmoituksen ohjaaminen toiselle taholle (terveysneuvonta, 116115, tienkäyttäjän linja)
- hätäilmoituksen käsittelyn päättäminen
- vuoromestarin ja tehtäväseurannan informointi poikkeuksellista asioista ja normaalia vaativammista tehtävistä

Hätäkeskuspäivystäjätutkinnon tavoitteena on, että tutkinnon suorittaneet:

- tuntevat hätäkeskuksen, pelastustoimen, poliisin, sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten toimintaa velvoittavat ja ohjaavat arvot ja säädökset sekä huomioivat Hätäkeskuslaitoksen arvot kaikessa toiminnassaan

- hallitsevat hankittujen tapahtumatietojen perusteella pelastustoimen-, poliisin-, sosiaali- ja terveydenhuoltoviranomaisten tehtävien käsittelyn perusteet ja niiden erityispiirteet sekä osaavat huomioida em. viranomaisten työturvallisuuteen sekä yhteistoimintatehtäviin liittyvät toimenpiteet
- tuntevat pelastustoimen, poliisin, sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnalliset toimintaperiaatteet
- ymmärtävät hätäkeskuksen ja yksittäisen päivystäjän aseman ja merkityksen toimialansa palveluiden toteuttajana yhteiskunnassa sekä huomioivat asiakaslähtöisyyden ja yksilöllisyyden osana eettistä osaamistaan
- ymmärtävät vuorovaikutuksen ja puheviestintätaitojen merkityksen hätäpuhelun käsittelyssä ja viestiliikenteessä sekä osaavat havainnoida omaa viestintäkäyttäytymistään pystyäkseen kehittämään ja ylläpitämään omia vuorovaikutusvalmiuksiaan
- hallitsevat hätäkeskuspäivystäjän työn vaatimien laitteiden käytön ja sen vaatiman teoreettisen taustan sekä työn suorittamiseksi vaadittavat sovellukset
- osaavat kohdata kriisissä olevan ihmisen sekä ymmärtävät psyykkisen kriisi- ja jälkihoidon merkityksen osaavat ottaa vastaan palautetta työstään pystyäkseen kehittämään sen laatua sekä tuntevat vastuunsa ammatillisesta kehittymisestään osana työyhteisön kehittämistä
- ymmärtävät hyvän fyysisen kunnon merkitys sekä tuntevat laaja-alaisen työkyvyn ylläpitämisen osa-alueet sekä ymmärtävät työnohjauksen ja työterveydenhuollon merkityksen työssään
- osaavat toimia hätäensiapua ja pelastustoiminnan ensitoimenpiteitä edellyttävissä tilanteissa myös hätäkeskuksen ulkopuolella sekä osaavat tunnistaa ennalta turvallisuusriskejä ja antaa ohjeita ensitoimenpiteistä

(Pelastusopisto 2022. Hätäkeskuspäivystäjän koulutusohjelma, opetussuunnitelma 90op, Hätäkeskuspäivystäjäkurssit 39–41.)

4.2.1 Hätäkeskuspäivystäjän koulutusohjelman valintaperusteet

Hätäkeskuspäivystäjätutkintoon johtavaan koulutusohjelmaan voidaan ottaa hakija:

- 1) joka on opintojen alkaessa vähintään 18-vuotias;
- 2) joka on hakuajan päättymiseen mennessä suorittanut:
 - a) lukion koko oppimäärän (hakijat käyttävät hakiessaan lukion päättötodistusta);
 - b) ylioppilastutkinnon; (hakijat käyttävät hakiessaan lukion päättötodistusta tai ammatillisen perustutkinnon tutkintotodistusta);
 - c) ammatillisen perustutkinnon tai sitä vastaavan aikaisemman tutkinnon; taikka
 - d) ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa (631/1998) tarkoitetun ammatillisen perustutkinnon tai ammattitutkinnon taikka niitä vastaavan aikaisemman tutkinnon;
- 3) joka on terveydentilaltaan ja muutoin hätäkeskuspäivystäjän työn asianmukaisen hoitamisen kannalta sopiva: kykenee pitkäaikaiseen istumatyöhön, keskeytymättömään vuorotyöhön, johon kuuluu yötyötä;
- 4) joka on suorittanut koulutusohjelman valintakokeen hyväksytysti.

Valintakoe on kaksiosainen. Valintakoe järjestetään siten, että hakija osallistuu ensin sähköiseen etäkokeeseen, joka muodostuu kirjallisesta- ja kielikokeesta sekä tietoteknisiä perusvalmiuksia testaava kokeesta. Toinen osa valintakokeesta on Pelastusopistolla yksipäiväisenä toteutettava psyykkinen testi ja opettajien haastattelu.

Lopullisessa valinnassa valintakoe kutsuun vaikuttaneet alkupisteet nollataan ja valinta tehdään valintakoemenestyksen perusteella (kielikoe + kirjallinen koe + tietotekniset perusvalmiudet koe ja soveltuvuuskoee).

Opiskelijapaikat jaetaan valintakokeen osoittamassa paremmuusjärjestyksessä pohjakoulutusryhmittäin hakijamäärän mukaisessa suhteessa niin tarkasti, kuin se jäljelle jääneiden hakijoiden määrän huomioon ottaen on mahdollista.

Ennen lopullista valintaa Pelastusopisto pyytää Suojelupoliisilta valintakokeeseen osallistuvista henkilöistä suppean turvallisuus selvityksen. Tämä perustuu Pelastusopistosta annetun lain (607/2006) 18 §:ään. Hätäkeskuslaitokseen työharjoitteluun

menevistä opiskelijoista on oltava suppea turvallisuus selvitys. Opiskelijavalinta on ehdollinen, kunnes Suojelupoliisin turvallisuus selvitys on saatu ja todettu hyväksyttäväksi. (Pelastusopisto 2022f.)

4.3 Hätäkeskustoiminnan lisä- ja täydennyskoulutus

Pelastusopiston yhtenä tehtävänä on ammatillisen lisä- ja täydennyskoulutuksen tuottaminen. Hätäkeskustoiminnan osalta Pelastusopiston tarjoama lisä- ja täydennyskoulutus suunnitellaan Hätäkeskuslaitoksen tarpeiden mukaisesti.

Operatiivisen toiminnan tukemiseen tähtäävää täydennyskoulutusta järjestetään virasto- ja hätäkeskustasolla. Operatiivisen täydennyskoulutuksen suunnittelussa huomioidaan hätäkeskuspäivystäjien jaksotyö, jolloin yhteen työjaksoon voidaan järjestää jaksottain vaihteleva määrä koulutusta. (Hätäkeskuslaitos 2022.)

Yksilöllistä oppimisen tukea tarjotaan henkilöille (esimerkiksi ammatinhallinnan tai työn laadun puutteet, motivaatio-ongelmat, puutteelliset oppimiskyvyt) tarpeiden mukaan. Henkilöille laaditaan yksilöllinen oppimissuunnitelma, jossa kuvataan tavoitteet ja toimenpiteet sekä arvioidaan oppimista koulutustoimenpiteiden jälkeen. (Hätäkeskuslaitos 2022.)

Koulutussuunnittelu tulevalle vuodelle käynnistetään viimeistään lokakuussa. Suunnittelussa huomioidaan kehityskeskusteluissa ja vuoromestari palaverissa esiin nousseet kehittämistarpeet, RTA-ammatinhallintaraportit, laadunvalvonnassa esiin tulleet havainnot, hätäkeskuksen toiminnasta saatu palaute sekä ammatinhallinta -tiimissä yhteisesti sovitut tulevan vuoden valtakunnalliset painopistealueet. Näiden lisäksi voidaan tehdä osaamiskartoituksia. Tammi-helmikuussa vahvistettavaan virasto- sekä toimipistekohtaiseen koulutussuunnitelmaan kirjataan koulutusten tavoitteet, toteutustapa, laajuus sekä ajankohdat. (Hätäkeskuslaitos 2022.)

Operatiivisen henkilöstö koulutetaan pääosin hätäkeskuksissa lähikoulutuksen keinoin ryhmäpäivien yhteydessä tai erikseen järjestettävien koulutustuokioiden avulla. Tämän lisäksi keinovalikoimassa on henkilökohtainen ohjaus. Käytössä ovat myös lukutunnit, jolloin voidaan opiskella omatoimisesti esimerkiksi Moodle –verkko-oppimisympäristössä. Moodlen uusin versio on otettu käyttöön toukokuussa 2022. Jatkossa on tarkoituksena, että verkkokurssitarjontaan panostetaan entistä enemmän. (Hätäkeskuslaitos 2022.)

4.3.1 Hätäkeskuslaitoksen sisäinen perehdytys- ja ylläpitokoulutus

Hätäkeskuslaitoksessa uudet hätäkeskuspäivystäjät perehdytetään perehdytyskoulutuksen opetussuunnitelman mukaisesti. Uuden hätäkeskuspäivystäjän perehdyttämisestä vastaa hätäkeskuksen päällikkö. Perehdytyksen vastuuhenkilö huolehtii, että perehdyttämiselle laaditaan aikataulu ja tarvittavat henkilöt varataan perehdyttämiseen. (Hätäkeskuslaitos 2022.)

Lähiesimies huolehtii, että uusi työntekijä saa perehdytyksen aikana perustiedot omista työtehtävistään sekä niihin liittyvistä toimintamalleista ja työkaluista, sekä tutustuu työympäristöön ja työtovereihin. Käytännön perehdyttäminen tapahtuu erikseen nimettyjen perehdyttäjien toimesta. Vuoromestari valvoo, että perehdytys on kokonaisuudessaan toteutunut ja hän arvioi, milloin hätäkeskuspäivystäjä voi aloittaa itsenäisen työskentelyn. (Hätäkeskuslaitos 2022.)

Opetussuunnitelmassa on määritelty perehdytyksen minimikesto eri kohderyhmille: hätäkeskuksesta toiseen siirtyvät päivystäjät, vastavalmistuneet hätäkeskuspäivystäjät, poliisit, joilla ei ole aiempaa työkokemusta hätäkeskustoiminnasta sekä virkapaalta palaavat päivystäjät. (Hätäkeskuslaitos 2022.)

Poliisit ovat muodollisesti lain mukaan päteviä hätäkeskustehtäviin, mutta poliisin peruskoulutus ei kuitenkaan valmista heitä varsinaiseen hätäpuhelimien käsittelyyn. Poliisin perusopetuksessa on hyvin niukasti hätäkeskusopetusta. Mikäli poliisikoulutuksen saanut henkilö työllistyy hätäkeskukseen, hän käy työnantajan pitämän laajemman peruskoulutuksen hätäkeskuksessa. Poliiseille opetetaan etenkin ensihoidon, sosiaalitoimen ja hätäpuhelimien käsittelyä. Valmistuneille hätäkeskuspäivystäjille taas perehdytetään enemmänkin alueen toimintaa, ei enää varsinaista hätäpuhelimien käsittelyä.

5 Nykyiset urapolut

Tässä raportissa tarkastellaan ensisijaisesti **koulutuksellisia urapolkuja** koulutuksesta ja opinnoista toiseen. Näihin liittyy myös **ammattilliset urapolut**, jotka kuvaavat koko työiän mittaista uraa alalla eri työtehtävistä ja organisaatioista toiseen. Osaamisen ennakointifoorumin mukaan (Osaamisen ennakointifoorumi, 2020) ammattia vaihdetaan keskimäärin 3-4 kertaa työuran aikana. Yksi, vuosikymmeniä kestänyt työura vain pelastusalalla muuttuu yhä harvinaisemmaksi. Erilaisiin työuriin tarvitaan joustavuutta, etenkin kun osaajapula haastaa alaa väestönkehityksen myötä.

Urapolut voidaan nähdä sekä vertikaalisena että horisontaalisena. Aina urapolku ei tapahtu eikä sen tarvitsekaan tapahtua alhaalta ylöspäin, vaan myös sivuttainen eteneminen palvelee sekä yksilön että työyhteisön kehittymistä. Tällaisia ovat esimerkiksi pelastustoimen vesisukelluskoulutus tai nostolavakuljettajakoulutus.

Pelastustoimen alalle hakeutumisessa on selkeästi havaittavissa kaksi porttia: pelastusalalle tullaan etenkin sopimuspalokuntatoiminnan kautta tai terveydenhuoltoalalta. Usealla on myös insinööriä. Työryhmän aikaisten kuulemisten perusteella alalla olevien ammattilaisten peruskoulutuksen jälkeiset urapolut ovat olleet suurelta osin ennalta suunnittelemattomia. Uusi urapolku on voinut löytyä muun muassa harjoittelun, opinnäytetyön, työpaikan saannin tai muuton myötä.

Pelastustoimen nykytilannetta kuvaa se, että urapolkuja ajatellaan usein vasta kun fyysinen toimintakyky alenee tai raskasta fyysistä työtä ei voida enää tehdä. Pahimmillaan tämä aiheuttaa sairaseläkkeelle siirtymisen ja täydellisen poistuman työvoiman vahvuudesta. Tämä skenaario on yhteiskunnallisesti kaikkein kallein vaihtoehto. Työnantajilla ei ole aina suunnitelmia siihen, miten toimia työntekijän työkyvyn alenemisen jälkeen. Henkilöllä itsellään ei myöskään ole välttämättä muuta koulutusta, jonka pariin hänen olisi mahdollista siirtyä. Pelastaja on keskimäärin 55-vuotias menettäessään savusukelluskelpoisuutensa, 10%:lla työkyky menee täysin (Kontio 2021). Työnantajien kannattaa tukea henkilöstönsä kouluttautumista työuran aikana, myös muille aloille, mikäli se on yksilön kohdalla keino pitää hänet työelämässä.

Fyysiset toimintarajoitteet ovat merkittävä, mutta vain yksi tapa hahmottaa työurien kokonaisuutta. Suuri osa pelastusalan henkilöstöstä jää ulkopuolelle, jos työurista puhutaan vain fyysisen toimintakyvyn alenemisen kautta. On yleistä, että työuraa pohditaan uudelleen etenkin kun elämäntilanne muuttuu, tulee yt-neuvotteluja, sairauksia tai henkilökohtaisesti kiinnostutaan vaihtamaan ammatillista suuntaa.

Hankkeen aikana on tunnistettu kaksi keskeistä väylää pelastusalalle tulemisen ajankohdista: nuorena ammattiin valmistuvana (keskimääräinen valmistuva pelastaja on

24-vuotias, (Pelastusopisto 2021) tai alanvaihtajana (n.30–45-vuotias, 1-2 työuraa/koulutusta jo takana). Valmistuvien lisäksi tulisi siis kiinnittää erityistä huomiota myös muualta tuleviin alanvaihtajiin potentiaalisena alalle tulijoiden ryhmänä.

5.1 Pelastustoimen urapolut

Kehittämishankkeen aikana kartoitettiin hyviä käytäntöjä pelastustoimen urapoluista sekä toimintamalleista eri pelastuslaitoksilta (mm. M. Kontio, N. Haake ja S. Lintunen 2021).

Yhteistä niille on se, että urapolkuja pitäisi ajatella jo ihan työuran alussa. Vastavalmistuneille ja uudessa työssä aloittavalle tulisi systemaattisesti tehdä urasuunnittelua heti rekrytoinnin yhteydessä. Urasuunnittelua voitaisiin tehdä henkilökohtaisen vuosittaisen keskustelun kautta (esim. kehityskeskustelut). Erityisesti yli 50-vuotiaita tulisi ohjata ja tukea ennaltaehkäisevästi. Vain joka 10. jää täysin fyysisesti toimintakuntoisena eläkkeelle (Kontio 2021). Hyviä käytäntöjä työkyvyn ylläpitämiseen ovat muun muassa pelastuslaitokselle palkattu fysioterapeutti, jonka päätehtävänä on edistää koko henkilöstön (myös hyväkuntoisten) työkykyä.

Osaamisen hallinta liittyy vahvasti yhtenä osa-alueena työura-ajatteluun. Tunnistettu haaste pelastusalalla on piilossa olevan osaamispotentiaalin hyödyntäminen. Osaamiskartoitus- ja osaamismatriisi olisivat tähän hyviä keinoja. Keskeistä on henkilön kaiken osaamisen tunnistaminen ja hyödyntäminen (kuten kirvesmiehen, auton asentajan, sähköasentajan koulutuksen ja työkokemuksen omaavat). Käyttämättömän potentiaalin hyödyntäminen olisi mahdollista muun muassa työnkuvan monipuolistamisella ja työtehtävien vaihdoilla. Hyvällä suunnittelulla pystytään mahdollistamaan myös henkilön osaamisen kehittämiseen tarvittavan ajan löytäminen.

Erityisenä haasteena on saada 30–40-vuotiaat ruuhkavuosissa elävät opiskelemaan. Tämä on havaittu yhdeksi esteeksi, miksi perustutkinnon jälkeen ei lähdetä opiskelemaan. Toimivia ja työnantajien mahdollistamia keinoja ovat olleet muun muassa palkallinen opiskelu ja yhdessä työnantajan kanssa tehty urasuunnittelu. Ennen 50 ikävuotta tulisi rakentaa vaihtoehtoista urapolkua, jotta myöhemmin työuralla ei tulisi pakotilannetta esim. työkyvyn heiketessä tai töiden loppuessa.

Jokaisella työntekijällä tulisi olla henkilökohtainen kehityssuunnitelma, jossa on suunniteltu henkilön ammatillinen kehittyminen työuran eri vaiheissa. Ammatillisen koulutuksen tulisi olla suunnitelmallista. Osa työnantajista mahdollistaakin muutaman kuukauden palkallisen opintovapaan tukeakseen opiskelua.

Pelastustoimeen tarvitaan yhtenäistä urapolkuajattelua. Työura-ajattelussa investointi lunastetaan vasta pitkän ajan päästä, mutta vaikutukset näkyvät vahvasti työnantajille motivaatiossa ja sitoutumisessa. Systemaattisen työurasuunnittelun lisäksi tarvitaan myös vahvaa henkilöstöjohtamista tukemaan muuttuvia työuria. Hyvänä tavoitteena olisi se, että 2030 mennessä kaikilla työntekijöillä olisi tehty henkilökohtainen urasuunnitelma, sisältäen henkilökohtaisen opetussuunnitelman.

Pelastusalalla on liikkuvuutta etenkin ensihoidon päätoimisiin tehtäviin ja päinvastoin pelastusalan päätoimisiin tehtäviin. Koulutukselliset polut myös näiden välillä ovat tärkeitä huomioida.

5.2 Hätäkeskustoiminnan urapolut

Hätäkeskuksen päälliköltä vaaditaan asetuksen (990/2000) mukaan, että hän on suorittanut jonkin seuraavista tutkinnoista: korkeakoulututkinto; ammatillisen korkea-asteen tutkinto; opistoasteen tutkinto; palomestariutkinto; pelastustoimen päällystötutkinto; poliisipäällystön virkatutkinto. Lisäksi päälliköltä vaaditaan pelastus-, poliisi-, sosiaali-, tai terveystoimen hyvää tuntemusta sekä tehtävien edellyttämää käytännössä osoitettua johtamistaitoa.

Päivystyshenkilöstöön kuuluvien hätäkeskuspäivystäjien, ylipäivystäjien, vuoromestareiden, ilmoitinlaitetestaajien ja johtokeskuspäivystäjien kelpoisuusvaatimus on asetuksessa (990/2000) säädetty kelpoisuusvaatimus eli hätäkeskuspäivystäjän tutkinto tai vastaava aiempi tutkinto taikka poliisin perustutkinto tai vastaava aikaisempi tutkinto.

Hallinto- ja tukihenkilöstöön kuuluvien, kuten hallinnon-, tietohallinnon- sekä kehittämistoiminnan tehtävissä työskentelevien, kuten asiantuntijoiden, suunnittelijoiden sekä sihteereiden kelpoisuusvaatimuksia ei ole säädetty laissa.

Vertikaalisena urapolkuna hätäkeskuspäivystäjällä on mahdollisuus hakeutua ylipäivystäjän tai vuoromestarin tehtäviin. Toimialojen asiantuntijatehtäviin on myös mahdollista hakeutua hätäkeskuksen sisällä esimerkiksi asiantuntijaksi, tietojärjestelmän pääkäyttäjäksi tai hallintosihtereiksi. Käytännössä sisäinen liikkuvuus hallinto-tehtäviin on kuitenkin ollut vähäistä.

Hätäkeskuspäivystäjän tutkinnolla on mahdollisuus hakea pelastustoimen päällystökoulutukseen (AMK), joka on kohdennettu pelastustoimen päällystötehtävissä toimimisessa vaadittaviin osaamiskokonaisuuksiin. Päällystökoulutukseen hakeutuvat ovat pääasiassa kuitenkin työllistyneet pelastuslaitoksille, eivät takaisin hätäkeskuksiin.

Horisontaalisena urapolkuna on hätäkeskustoiminnassa mahdollista kouluttautua muun muassa opiskelijan ohjaajaksi, tehtävänseurantaan ja päivystyssalin esihenkilötehtäviin.

Hätäkeskustoiminnan osalta urapolku on nykyisin lyhyt ja kapea. Ammatillisia siirtymiä hätäkeskuksesta tapahtuu muun muassa liikennekeskuksiin ja pelastuslaitosten tilanekeskuksiin. Siirtymät hoitoalalta hätäkeskukseen tai hätäkeskuksesta hoitoalalle ovat yleisiä. Poliisitaustaiset työllistyvät useimmin poliisialan tehtäviin.

LUONNOS

6 Vuosien 2017–2018 Pelastusalan koulutuksen kehittämishanke

Pelastusalan koulutuksen kehittämishankkeen toimiaika oli 1.3.2017–28.2.2018. Kehittämishankkeen lähtökohtana oli hallitusohjelman kirjaus, jonka mukaan pelastusalan kustannustehokkuutta ja urapolkuja kehitetään uudistamalla koulutusjärjestelmää.

Kehittämishankkeen tavoitteina oli kuvata pelastusalan tutkintoon johtavan koulutusjärjestelmän nykytila, selvittää toimintaympäristön muutosten vaikutukset koulutusraenteeseen sekä tehdä tarvittavat kehittämisesitykset. Hankkeessa ei tarkasteltu hätäkeskuspäivystäjäkoulutusta.

Kehittämishankkeen tehtävänä oli kuvata pelastusalan tutkintoon johtavan koulutusjärjestelmän nykytilanne, arvioida ja ennakoida mahdollisia toimintaympäristön muutoksia ja niiden mahdollisia vaikutuksia pelastusalan tutkintokoulutusjärjestelmään. Lisäksi tavoitteena oli selvittää vaihtoehtoiset toteuttamistavat pelastajatutkinnon kehittämiseksi siten, että tutkinto antaisi kelpoisuuden terveydenhuollon ammattihenkilöksi, ja tehdä tarvittavin osin esitys tutkintokoulutusjärjestelmän kehittämisestä sekä tehdä esitys Pelastusopiston lisä- ja täydennyskoulutusjärjestelmän kehittämisestä (mukaan lukien mahdolliset kansainväliset koulutustarpeet).

Koonnos vuosien 2017-2018 Pelastusalan koulutuksen kehittämishankkeen työryhmäraporttiin saaduista lausunnoista on liitteessä 3.

Työryhmän raportin ja siitä saatujen lausuntojen myötä tunnistettiin tarve selvittää pelastustoimen suorituskykyä tarkemmin sekä hyödyntää tarkastelusta saatuja tuloksia koulutusjärjestelmän kehittämistyön tukena. Lisäksi tunnistettiin tarve aiempaa laajemmalle koulutuksen uudistamishankkeelle, jonka osana tarkasteltaisiin myös hätäkeskuspäivystäjän koulutusta.

7 Suomen koulutuspolitiikan asettamat raamit ja tulevaisuuden näkymät

Pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan ammatillisiin tutkintoihin johtavista koulutusohjelmista ja niissä suoritettavista tutkinnoista säädetään valtioneuvoston asetuksella. Sisäministeriö vahvistaa Pelastusopiston esityksestä ammatillisiin tutkintoihin johtavan koulutuksen aloituspaikkojen määrän vuosittain.

Pelastusalan ammattikorkeakoulututkinnon tutkinnonanto-oikeus on Poliisiammattikorkeakoululla, ja opiskelijat ovat Poliisiammattikorkeakoulun opiskelijoita. Pelastusopisto valmistelee yhteistyössä Poliisiammattikorkeakoulun kanssa opiskelijoiden valintaperusteet ja opetussuunnitelman, sekä järjestää opetussuunnitelman mukaista opetusta Poliisiammattikorkeakoulun kanssa sovitulla tavalla. (Pelastuslaki 11§ ja 12§.)

Pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan ammatillisten tutkintojen sekä ammattikorkeakoulututkinnon osalta tutkinnon vaativuustasoa tarkastellaan kansallisella tutkintojen viitekehysten tasolla samoin kuin mitä tahansa muita ammatti- ja ammattikorkeakoulututkintoja. Vaikka tutkintoihin haku ei tapahdu osana yhteishakua ja tutkinto-ohjelmat ovat toimialasidonnaisia, niveltyy pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan koulutusjärjestelmä osaksi kansallista koulutusjärjestelmää. Siten koulutuspolitiikan asettamat linjaukset, viitekehukset ja uudistukset koskevat myös pelastus- ja hätäkeskusalan koulutusta.

7.1 Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko

Valtioneuvoston vuonna 2021 valmistuneessa koulutuspoliittisessa selonteossa annetaan valtioneuvoston linjaukset maamme koulutuksen ja tutkimuksen kehittämiseksi siten, että ne palvelevat Suomea, suomalaisia ja ihmiskuntaa laadukkaasti ja vaikuttavasti.

Selonteossa tuodaan esiin kohti 2040-lukua ulottuva koulutuksen ja tutkimuksen tavoitetila. Koulutuspoliittisessa selonteossa linjataan voimavarojen, rakenteiden ja ohjauksen muutokset, joilla vastataan ja vaikutetaan kansallisen ja kansainvälisen toimintaympäristön muutostekijöihin ja luodaan merkityksellisen elämän edellytykset kaikille. (Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko 2021, 7.)

Selonteossa esitettävän tavoitetilan saavuttamiseksi tarvittavien toimenpiteiden perustana on koulutuksen ja tutkimuksen tilannekuva sekä keskeiset toimintaympäristön tekijät, kuten väestönmuutos, eriarvoisuuden kasvu, teknologian kehitys, työ ja elinkeinöelämän murros, ympäristön tila ja ilmastonmuutos, demokratia ja ihmisoikeudet sekä kansainvälisyys ja globaalit ongelmat.

Selonteossa tunnistettuja, lähiaikojen merkittäviä rakenteellisia toimintaympäristöä muuttavia prosesseja tulevat olemaan mm. sote-uudistus, lapsiperhepalvelujen uudistaminen ja työllisyyden hoidon kunta-valtiosuhteen uudelleen arviointi. Työllisyyden kuntakokeilu on meneillään ja hallituskauden loppuun mennessä on tarkoitus ratkaista työllisyyden palvelurakenteen omistajuus ja työnjako valtion ja kuntien välillä. (Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko 2021, 8-9.)

Toisen asteen koulutuksen osalta selonteossa on linjattu tavoitteeksi yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen hyödyntämällä muun muassa uusia teknologioita ja oppimistapoja. Tavoitteena on myös rakentaa opiskelijakohtaisia tavoitteiden, valmiuksien ja edellytysten mukaisia opintopolkua, jotka vähentävät opiskelijoiden välistä eriarvoisuutta. Tärkeää on myös opintojen henkilökohtaistaminen sekä lukiokoulutuksen, ammatillisen koulutuksen ja korkea-asteen yhteistyön kehittäminen joustavien opintopolkujen näkökulmasta.

Tavoitteena on työelämän muutoksiin vastaaminen kehittämällä toisen asteen koulutuksen kansainvälisyyttä lisäämällä mahdollisuuksia sekä opetushenkilöstön että opiskelijoiden fyysiseen tai virtuaaliseen liikkuvuuteen. Näihin vastataan luomalla eri koulutusasteita ja aloja ylittäviä palvelutarjontoja sekä yhteisiä osaamiskokonaisuuksia. Lisäksi kehitetään erikoisammattitutkintoja yhä paremmin räätälöitäviksi siten, että ne yhdistävät ammatillisen koulutuksen, lukiokoulutuksen ja korkeakoulutuksen sisältöjä. (Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko 2021, 27-29.)

Vuoteen 2040 mennessä toisen asteen koulutuksen järjestämistavat poikkeavat merkittävästi nykyisestä. Uusia teknologioita, pedagogisia toimintamalleja ja monipuolisia oppimisympäristöjä hyödynnetään ja kehitetään tehokkaasti. Koulutuksen toteutus ei riipu ajasta ja paikasta ja järjestäjäorganisaatiot ovat fyysisten tilojen ja laitteiden osalta kevyitä.

Koulutuspoliittisen selonteon yhtenä tavoitteena on, että koulutus- ja osaamistasoa nostetaan. Vuoden 2030 tavoitteena on, että vähintään puolet nuorista aikuisista suorittaa korkeakoulututkinnon. Koulutuksen tulee olla yhtä tasa-arvoisempaa, minkä lisäksi myös ruotsinkielistä opetustarjontaa tulee kehittää nykyisestä. (Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko 2021, 31, 32-35.)

Jatkuvan oppimisen saavuttamiseksi selonteossa on linjattu toimenpiteiksi jatkuvan oppimisen kokonaistarkastelu, pitkäjänteinen kehittäminen sekä kohdentamiselle ja arvioinnille luodut pysyvät rakenteet ja menettelyt, jotka osaltaan helpottavat opintoihin osallistumista. Vuoteen 2040 mennessä tähdätään väestön osaamistaso nousuun ja siihen, että jokaisella on mahdollisuus uudistaa osaamistaan ennakoivasti, jotta työssä kehittyminen, työllistyminen uusiin tehtäviin ja uralla eteneminen olisi mahdollista. (Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko 2021, 46.)

7.2 Tutkintojen viitekehukset

Tutkintojen viitekehysten eri tasot kuvaavat, mitä tutkinnon, oppimäärän tai osaamiskokonaisuuden suorittanut tietää, ymmärtää ja osaa tehdä. Niiden tavoitteena on helpottaa eri maiden tutkintojen ja niiden tasojen vertailua sekä edistää siten liikkuvuutta ja elinikäistä oppimista: viitekehyksissä osaamista kuvataan eurooppalaisessa yhteistyössä sovitulla tavalla (Opetushallitus 2022).

Eurooppalaisesta tutkintojen viitekehyksestä annettu suositus on päivitetty vuonna 2017. Viitekehyksessä on kahdeksan tasoa, joista kullekin on määritetty kuvaus siitä, millaista osaamista taso tuottaa (tiedot, taidot, vastuu ja itsenäisyys). Suomi on yksi niistä 36 maasta, jotka ovat suhteuttaneet kansallisen viitekehysten eurooppalaiseen tutkintojen viitekehukseen ja se on määritelty laissa (93/2017) ja VNA (120/2017) tutkintojen ja muiden osaamiskokonaisuuksien viitekehyksestä. Viitekehukset löytyvät liitteestä 4 (LIITE 4).

Lakia sovelletaan Suomen kansalliseen tutkinto- ja koulutusjärjestelmään kuuluviin tutkintoihin sekä perusopetuksen ja lukion oppimääriin. Lisäksi lakia sovelletaan tutkintoihin rinnastettaviin tai laajoihin osaamiskokonaisuuksiin, joiden osaamistavoitteista säädetään laissa tai säädetään tai määrätään lain nojalla, jos ne ovat kelpoisuus- tai pätevyysvaatimuksena ammatissa tai tehtävässä toimimiseen tai muutoin liittyvät osaamisen kehittämiseen tai ammattitaidon parantamiseen. (Opetushallitus 2022.)

Kuvio 5. Tutkinnot, oppimäärät ja osaamiskokonaisuudet viitekehysten tasoilla (Opetushallitus 2022b).

Kansallinen vaatimustaso / eurooppalaisen tut-

**kintojen viiteke-
hyksen vaati-
vuustaso**

Taso 2	<i>Perusopetuksen oppimäärä sekä työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus (TELMA)</i>
Taso 3	<i>Taiteen perusopetuksen laaja oppimäärä, tutkintokoulutukseen valmentava koulutus (TUVA) ja kansanopistojen oppivelvollisille suunnattu vapaan sivistystyön koulutus</i>
Taso 4	<i>Lukion oppimäärä ja ylioppilastutkinto, ammatilliset perustutkinnot ja ammattitutkinnot, rikosseuraamusalan tutkinto, pelastajatutkinto, häätäkeskuspäivystäjätutkinto, rajavartijan peruskurssi ja aliupseerin perustason opintokokonaisuus</i>
Taso 5	<i>Erikoisammattitutkinnot, alipäälystötutkinto (pelastusala), lennonjohdon perustutkinto sekä aliupseerin yleistason (1 ja 2) opintokokonaisuus ja aliupseerin mestaritason opintokokonaisuus</i>
Taso 6	<i>Ammattikorkeakoulututkinnot ja alemmat korkeakoulututkinnot, yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen erikoistumiskoulutukset, joiden kohderyhmänä ovat alemman korkeakoulututkinnon tai ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet henkilöt sekä kirkon erityiskoulutukset ja pastoraalitutkinto</i>
Taso 7	<i>Ylemmät korkeakoulututkinnot ja ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot, yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen erikoistumiskoulutukset, joiden kohderyhmänä ovat ylemmän korkeakoulututkinnon tai ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet henkilöt sekä ylempi pastoraalitutkinto, esiupseerikurssi, sotatalouden ja tekniikan lisäopinnot ja rajatun lääkkeenmääräämisen erikoispätevyys</i>

Taso 8

Yliopistojen ja Maanpuolustuskorkeakoulun tieteelliset ja taiteelliset jatkotutkinnot (lisensiaatin tutkinnot ja tohtorin tutkinnot), yleisesikuntaupseerin tutkinto, erikoiseläinlääkärin tutkinto, erikoislääkärikoulutus ja erikoishammaslääkärikoulutus

7.3 Ammatillisen koulutuksen reformi

Ammatillisen koulutuksen reformi astui voimaan 1.1.2018. Ammatillisen koulutuksen uudistamisen lähtökohtana oli muun muassa, että tulevaisuudessa työelämässä tarvitaan uudenlaista osaamista ja ammattitaitoa. Lisäksi tiedossa on, että koulutuksen toteuttamiseen käytettävissä oleva rahoitus on yhä niukempaa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.)

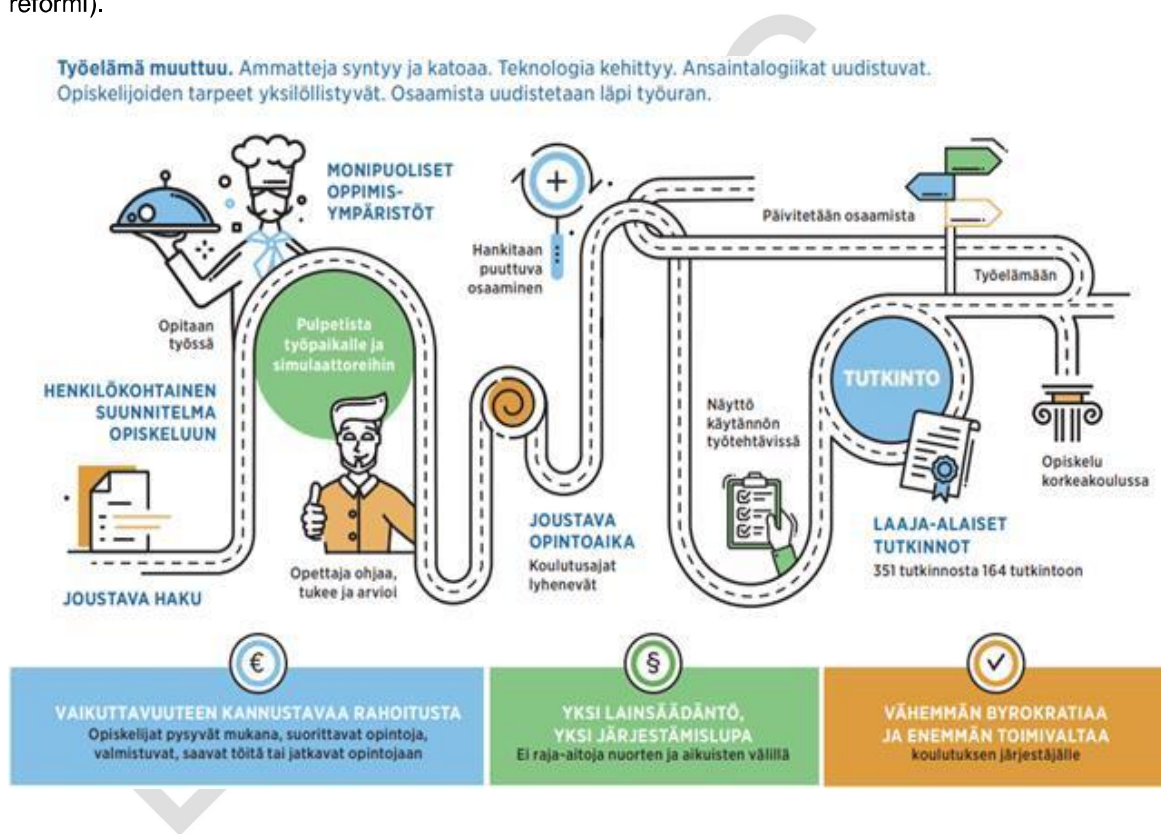
Kuviossa 4. esitetyn reformin tavoitteena on ollut uudistaa ammatillisen koulutuksen rahoitus, ohjaus, toimintaprosessit, tutkintojärjestelmä sekä järjestäjästruktuurit. Tavoitteena on ollut myös lisätä työpaikoilla tapahtuvaa oppimista sekä yksilöllisiä opintopolkuja. Uudistuksen myötä lait ammatillisesta peruskoulutuksesta ja ammatillisesta aikuiskoulutuksesta yhdistettiin uudeksi laiksi, jonka keskeisenä lähtökohtina on osaamisperusteisuus sekä asiakaslähtöisyys. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.)

Opiskelijan osalta reformilla on haluttu tuoda opiskeluun joustavuutta. Tutkintoja on aiempaa vähemmän ja ne ovat yhä laajaa-alaisempia. Koulutukseen voi hakeutua ympäri vuoden, opintopolut ovat yksilöllisiä ja osaamista voi hankkia esimerkiksi suorittamalla tutkinnon osia tarpeen mukaan, painopisteen ollessa ennen kaikkea puuttuvan osaamisen hankkimisessa. Oppimisympäristöt ovat aiempaa monipuolisempia. Työllistymiskynnyksen madaltamiseksi oppimista tapahtuu myös yhä enemmän työpaikoilla muun muassa näyttötutkintojen avulla. Ammatillisen osaamisen tasoa arvioidaan opettajan ja työelämän edustajan kanssa kriteeristöissä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.)

Koulutuksen järjestäjän osalta reformin myötä muutoksena oli yksi lainsäädäntö, yksi järjestämislupa ja yksi rahoitusjärjestelmä. Tutkinnot ja työllistyminen ovat rahoituksen perusteita. Tutkintoja on vähemmän ja ne ovat aiempaa laajaa-alaisempia. Hallintoa on kevennetty siten, että lakisääteisiä suunnitelmia ja toimielimiä on vähemmän. Opettajien työ monipuolistuu muun muassa työpaikoille jalkautumisen ja oppimisympäristöjen muuttumisen myötä. Koulutuksen järjestäjä myös myöntää tutkinnot ja antaa todistukset. Kaikkia ammatillisia tutkintoja, niiden osia ja koulutusta voi myydä EU- ja ETA-alueen ulkopuolelle. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.)

Työelämän osalta reformilla tavoitellaan aiempaa nopeampaa reagointia työelämän tarpeisiin sekä joustavuutta ja laatua työpaikalla tapahtuvaan opiskeluun. Työssäoppimisen korvaa opiskelijakohtainen koulutussopimus. Oppisopimuskoulutuksen toimintamalleja on yhdenmukaistettu. Työelämä varmistaa osaltaan tutkintojen laatua, kun sen edustaja on arvioimassa opiskelijan ammatillista osaamista. Tutkintotavoitteinen työvoimakoulutus ja osa tutkintoon johtamattomasta työvoimakoulutuksesta ovat siirtyneet osaksi ammatillista koulutusta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.)

Kuvio 4. Ammatillisen koulutuksen reformi (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022, amireformi).

8 Tulevaisuuden osaamisvaatimukset

Seuraavassa tarkastellaan erityisesti pelastustoimeen kohdistuvia pelastustoimen ja siviilivalmiuden suorituskyky ja suunnitteluperusteet -hankkeessa tunnistettuja tarpeita suorituskyvyn parantamiseksi. Tarpeet tunnistettiin koulutusjärjestelmän kehittämisen oleelliseksi perustaksi.

8.1 Pelastustoimen ja siviilivalmiuden suorituskyky ja suunnitteluperusteet hanke

Pelastustoimen ja siviilivalmiuden suorituskyky ja suunnitteluperusteet -hankkeessa (myöhemmin: suorituskykyhanke) vuosina 2020–2021 tuotettiin ensimmäinen valtakunnallinen versio pelastustoimen suorituskykyvaatimuksista sekä arvio niihin liittyvistä nykyisistä suorituskyvyistä yleisten pelastustoimen, pelastustoiminnan, onnettomuuksien ehkäisyn sekä varautumisen ja väestönsuojelun osalta.

Hankkeessa uudistettiin ja päivitettiin tietoperustaa tuottamalla tietoa ja toimintamalleja pelastustoimen toimintaympäristöanalyysin, asiakasymmärryksen rakentamisen, harvaan asuttujen alueiden sekä talous- ja henkilöstötietojen ja kustannuslaskennan yhdenmukaistamiseksi. Tiedon ja toimintamallien lisäksi hankkeessa tuotettiin erilaisia työkaluja ja materiaaleja sekä koottiin esimerkiksi lähdeaineistoja. (Pelastustoimen ja siviilivalmiuden suorituskyky ja suunnitteluperusteet –hanke, yhteenvetoraportti 2022.)

Suorituskykyhankkeen ensimmäisenä tavoitteena oli tuottaa analyysi pelastustoimen suorituskykyvaatimuksista ja suorituskyvyistä valtakunnallisten suunnitteluperusteiden pohjaksi. Hankkeen toisena tavoitteena oli rakentaa yhdenmukaiset menettelytavat, joiden perusteella pelastustoimen suorituskykyjä voidaan systemaattisesti arvioida suhteessa suorituskykyvaatimuksiin. Kolmantena tavoitteena oli tuottaa onnettomuusriskien ennustemalleja, joiden avulla onnettomuuksien ennakointia voidaan tehostaa. (Pelastustoimen ja siviilivalmiuden suorituskyky ja suunnitteluperusteet –hanke, yhteenvetoraportti 2022.)

Suorituskykyvaatimuksien mukaista valmiutta tuotetaan voimavarojen avulla, jotka edellyttävät tiettyjä kyvykkyyksiä. Kyvykkyyksien avulla voidaan arvioida olemassa

olevan suorituskyvyn riittävyttä ja mahdollisia puutteita. Suorituskyvyssä pelastustoimen henkilöstön kyvykkyyksien edellyttämä osaaminen on yksi keskeisimmistä tekijöistä.

8.1.1 Suorituskykyhankkeen tuloksista pohja koulutusuudistukselle

Pelastustoimen suorituskykyvaatimuksien edellyttämät kyvykkyydet määriteltiin laajan asiantuntijajoukon kanssa suorituskykyhankkeessa. Pelastusalan henkilöstön osaamisvaatimukset osoittautuivat hankkeen tuotosten perusteella laaja-alaisiksi. Käytännön taitojen osaamisen lisäksi pelastusalan työntekijöillä tulee olla laajaa tiedollista osaamista sekä kyky yhdistää erilaisia ilmiöitä, tietoja ja asioita toisiinsa esimerkiksi tunnistettaessa toimintaympäristön muutoksia. Kompleksisessa toimintaympäristössä jokaisella on vastuu tiedon tuottamisesta ja työtoiminnan kehittämisestä. Lisäksi jokaisen tulee kyetä etsimään itsenäisesti uutta tietoa sekä kyetä tunnistamaan luotettavat tietolähteet. Pelastustoimessa tarvittavien kyvykkyyksien edellyttämää osaamista tulee myös hankkia ja ylläpitää harvinaisten tehtävien varalle.

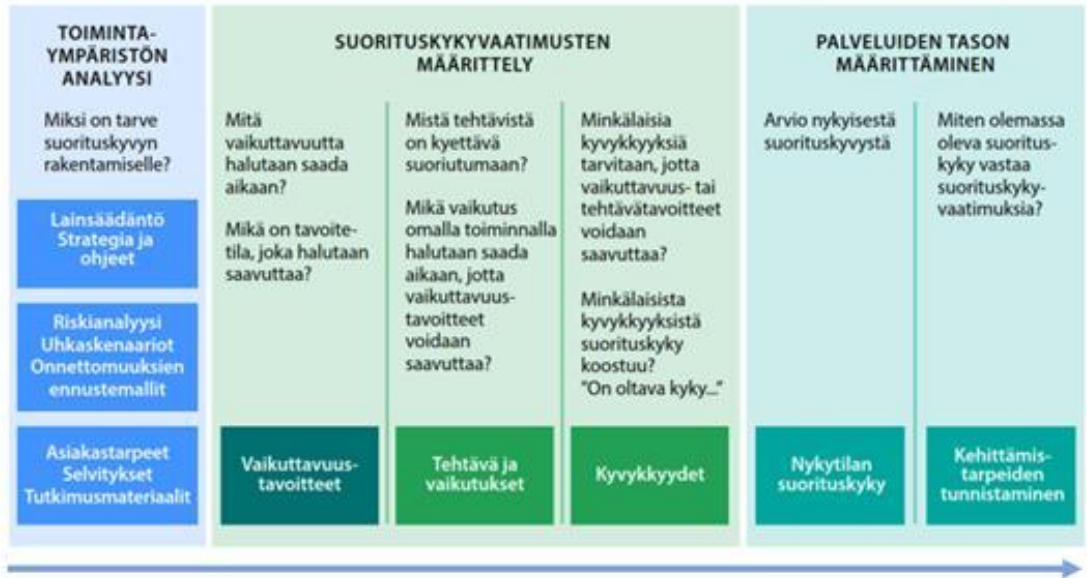
Suorituskykyhankkeessa tuotettu pelastustoimen suorituskykyjen määrittelymalli sekä siihen liittyvä toimintamalli rakentavat johdonmukaisen pohjan koulutusjärjestelmän uudistamiselle. Suorituskykyjen määrittelymallin avulla pelastustoimen toiminta yhdenmukaistuu. Mallin avulla myös raja-aidat onnettomuuksien ehkäisyyn, pelastustoiminnan sekä varautumisen ja väestönsuojelun välillä poistuvat.

Tutkintojen osaamisvaatimusten tulee perustua yhdenmukaisen mallin avulla tuotettuihin suorituskykyvaatimuksiin ja kyvykkyyksiin. Osaamisvaatimukset muodostuvat suorituskykyjen määrittelymallin mukaisesti ja ne perustuvat toimintaympäristöstä tuleviin vaatimuksiin. Toimintaympäristövaatimukset muodostuvat paitsi fyysisestä toimintaympäristöstä myös esimerkiksi laeista, asetuksista, asiakastarpeiden muutoksista ja onnettomuustilastoista. Toimintaympäristönä tulee huomioida tarvittavilta osin hyvinvointialueen toimintaympäristön lisäksi myös alueellinen ja valtakunnallinen taso. Mallit on kuvattu kuviossa 6 ja 7.

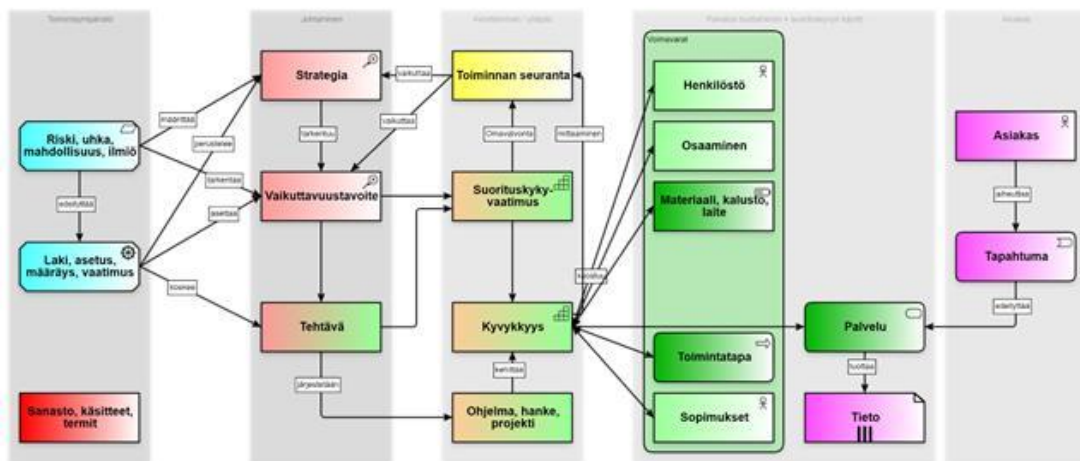
Kuvio 6. Suorituskykyvaatimusten ja suorituskykyjen määrittelymalli. (Pelastustoimen ja siviilivalmiuden suorituskyky ja suunnitteluperusteet –hanke, yhteenvetoraportti

Suorituskykyvaatimusten ja suorituskykyjen määrittelymalli

Suorituskykyhankkeen perusteella

Kuvio 7. Pelastustoimen yleinen toimintamalli. (Pelastustoimen ja siviilivalmiuden suorituskyky ja suunnitteluperusteet –hanke, yhteenvetoraportti 2022.)

8.1.2 Suorituskykyhankkeen tuottama malli toimii pohjana uusien tutkintojen suunnittelulle

Suorituskykyhankkeen tuottamat pelastustoimen suorituskykyvaatimukset ja kyvykkyydet jakautuvat pelastustoimen yleisiin, pelastustoiminnan, onnettomuuksien ehkäisyn sekä väestönsuojelun suorituskykyvaatimuksiin ja kyvykkyyksiin.

Pelastustoimen yleisiä koko pelastustoimen tehtäväkenttää koskevia kyvykkyyksiä tunnistettiin yli sata kappaletta. Tällaisia yleisiä kyvykkyyksiä ovat muun muassa oikeusturvaan, tiedon hyödyntämiseen, asiakkaiden kohtaamiseen sekä hallintoon liittyvät kyvykkyydet.

Pelastustoiminnan, onnettomuuksien ehkäisyn ja väestönsuojelun kyvykkyyksiä tunnistettiin noin 150. Näiden kyvykkyyksien tuottaminen edellyttää pelastustoimen yleisten kyvykkyyksien hyödyntämistä. Kyvykkyyksien edellyttämää osaamisvaatimuksia arvioitaessa tulee huomioida tarpeiden mukaan kyvykkyyden vaatimukset eri tasoilla, eli valtakunnallisella, alueellisella sekä hyvinvointialueen tasolla. Toimialalla on oltava kyky myös toimia harvinaisissa ja suuronnettomuustilanteissa sekä erilaisissa turvallisuustilanteissa.

(Pelastustoimen ja siviilivalmiuden suorituskyky ja suunnitteluperusteet –hanke, yhteenvetoraportti 2022.)

8.1.3 Suorituskykyhankkeen keskeiset huomiot koulutusjärjestelmän näkökulmasta

Suorituskykyhankkeessa selvitettiin asiantuntijahaastatteluin ja kyselyin pelastustoimen kentän suorituskyvyn nykytilaa suhteessa hankkeessa tunnistettuihin suorituskykyvaatimuksiin. Kehittämiskohteita löytyi kaikilta pelastustoimen tehtäväalueilta. Kehitettävää kyvykkyyksiä löytyi muun muassa tiedontuotannon ja -vaihdon kyvykkyydestä, hyvän hallinnon toteutumisesta, pedagogisesta osaamisesta, harvinaisten ja moniviranomaistoimintaa edellyttävien tehtävien hoitamisesta sekä väestönsuojelun järjestelyistä.

Pelastustoimen suorituskykyvaatimuksia ja kyvykkyyksien sisältöjä verrattiin myös Pelastusopiston tutkintojen ja täydennyskoulutustarjonnan opintosuunnitelmien sisältöihin. Tämä vertailu ja kyvykkyyksien sisältämien osaamisvaatimusten alustava arviointi toteutettiin Pelastusopiston henkilökunnan kanssa keväällä 2022.

Opetussuunnitelmien sisältöjen ja suorituskyykyvaatimusten vertailussa ja arvioinnissa havaittiin, että suurin osa tunnistetuista pelastustoimen kyykykyyksistä on mukana jollakin tasolla opetussuunnitelmissa. Useimmat näistä kuitenkin sisältyvät ainoastaan päällystötutkinnon opetussuunnitelmien teoriaopintoihin tai sisältyvät alipäällystökurssin tai pelastajakurssin yksittäiseen harjoitukseen. Tämä tarkoittaa, että tarvittavaa kyykykyyteen edellyttämää osaamista ei tällöin saavuteta.

Vertailun yhteydessä tunnistettiin myös kyykykyyksiä, joihin sisältyvää osaamista ei nykyisissä tutkinnoissa tuoteta tai osaaminen jää heikoksi. Tällaisia olivat muun muassa talouteen liittyvä osaaminen, tiedon tuottamiseen ja tiedon hallintaan liittyvä osaaminen, maastossa ja vesistöissä liikkumiseen sisältyvä osaaminen, rakennusten sortumien pelastustoiminnan osaaminen, oikeusturvaan ja hallintoon liittyvä osaaminen sekä toiminnan jatkuvuuteen sisältyvä osaaminen.

Pelastusopiston järjestämässä pelastajatutkinto-opetuksessa on keskitytty yleisimpien päivittäistehtävien osaamisen opettamiseen käytettävissä olevan tutkintolaajuuden rajallisuuden takia. Arvio on, että kyykykyyksien edellyttämää riittävää osaamista ei kyetä saavuttamaan nykyisellä pelastajatutkintoon varatulla opintolaajuudella. Päällystökurssin (ammattikorkeakoulututkinto) opetussuunnitelmiin sisältyvät useimmat kyykykyydet, mutta opetus on teoriapainotteista ja useimmiten kyykykyyttä lähestytään ainoastaan johtamisen näkökulmasta.

8.2 Tiedossa olevat tulevaisuudennäkymät ja haasteet

Valtioneuvosto vahvistaa marraskuussa 2022 päätöksellään pelastustoimen valtakunnalliset tavoitteet vuosille 2023–2024. Strategisissa tavoitteissa on tunnistettu pelastustoimeen kohdistuvia tulevaisuudennäkymiä sekä haasteita.

Laissa pelastustoimen järjestämisestä (613/2021) ”säädetään valtakunnallisista tavoitteista pelastustoimen järjestämiselle. Valtioneuvosto vahvistaa joka neljäs vuosi valtakunnalliset strategiset tavoitteet kansallisia, alueellisia ja paikallisia tarpeita sekä onnettomuusuhkia ja muita uhkia vastaavan laadukkaan ja kustannusvaikuttavan pelastustoimen järjestämiselle siten, että käytettävissä on voimavarat, joilla pystytään huolehtimaan pelastuslain mukaisten palvelujen järjestämisestä.”

Pelastustoimen haasteiden ja kehittämistarpeiden osalta tulevaisuudessa ”riskien ja uhkien monimuotoistuminen tulevat lisäämään pelastustoimen tehtävämääriä ja muut-

tamaan tehtävien sisältöä. Kansainvälisen toimintaympäristön muutokset, ilmastonmuutos, väestö- ja aluerakenteen muutokset, julkisen talouden niukkeneminen sekä teknologian kehityksen mahdollisuudet ovat pelastustoimen toimintaympäristöön vaikuttavia tunnistettuja muutostekijöitä.

Kriisit tai häiriötilanteet, olivatpa ne taloudellisia, sotilaallisia, humanitaarisia tai luonnonmullistuksiin liittyviä sekä näiden kerrannaisvaikutukset leviävät keskinäisriippuvaisessa maailmassa yhä nopeammin ja laajemmalle. Toisaalta julkisen talouden ja rahoitusjärjestelmän häiriöt heijastuvat realisoituessaan pelastustoimeen välillisesti.

Kansallisesti riskien ja uhkien alueellisissa ilmentymissä on pelastustoimen näkökulmasta merkittävää vaihtelua, erityisesti sää- ja ilmatoriskien osalta. Myös väestön ikärakenteen muutoksessa ja muutoksen voimakkuudessa on alueellista vaihtelua. Sään ääri-ilmiöistä ja ilmastomuutoksesta tai väestön ikääntymisestä aiheutuvat onnettomuudet tai häiriöt näkyvät pelastustoiminnassa hälytyksinä sekä pelastustehtävinä.

Korkean teknologian yhteiskunta on myös erittäin altis häiriöille. Näiden häiriöiden realisoituessa myös pelastustoimen tehtävät lisääntyvät, jonka lisäksi pelastustoiminta itsessään saattaa häiriintyä. Esimerkiksi energiahuollon, tietoliikenteen, logistiikan ja vesihuollon häiriöt vaikeuttavat toteutuessaan myös pelastustoimintaa.

Palveluverkon kattavuuden ja palvelutason säilyttäminen sekä tiivistyvillä että kasvavilla kaupunkiseuduilla koettelee pelastustoimen palvelutuotannon rakennetta ja taloutta. Palvelutarve kasvaa kasvukeskuksissa, mutta myös reuna- ja harva-alueilla pelastustoimen palvelutaso tulee ylläpitää, vaikka väestö vähenee. Harva-alueiden toimintavalmiuden turvaamisessa kriittisimpiä tekijöitä ovat kattavan paloasemaverkon ylläpito ja riittävät henkilöstövoimavarat. Rahoituksen turvaaminen palvelun järjestäjälle on olennainen osa palveluverkon ja toimintakyvyn säilyttämisessä.” (Sisäministeriön muistio 3.5.2022.)

8.2.1 Pelastusalan ja ensihoitoalan tulevaisuuden suuntaviivat - tiedossa olevat keskeisimmät muutokset ja linjaukset

Ensihoitopalvelun järjestämisvastuu ja sisältö perustuu terveydenhuoltolakiin (1326/2010) 39-40§. Sosiaali- ja terveysministeriön asetus ensihoitopalvelusta määrittelee tarkemmin ensihoitopalvelun tehtävien lisäksi erityisvastuualueen ensihoitokeskuksen tehtävät, ensihoitopalvelun palvelutasopäätöksen sisällön, ensihoitopalvelun riskialue luokat, ensihoidon tehtäväkiireellisyysluokat, ensihoitopalvelun yksiköt ja henkilöstön ja johtamisjärjestelmän. Akuuttihoitotyötä määrittelevä päivystysasetus (Valtioneuvoston asetus 583/2017) linjaa toimintaa ensihoidon ja sairaalan rajapinnassa. Operatiivinen resurssi johtaminen on rakentunut ensihoidon kenttäjohtajan tehtäväksi ja operatiivinen lääketieteellinen johtaminen alueen päivystävän ensihoitolääkärin tehtäväksi. (Ensihoidon alatyöryhmä 2022a; STM 2022.)

Tavoitteena on kokonaisvaltainen ensihoitopalvelu, jossa väestöllä on maantieteelliset näkökohdat huomioiden mahdollisimman tasavertaiset mahdollisuudet saada apua. Ikääntyvän väestön kotona pärjäämisen tukeminen on keskeinen tavoite sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmässä. Ensihoitoon sekä akuuttihoitotyöhön osallistuva henkilöstö joutuu arvioimaan potilaan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutarvetta laajemmin kuin yksittäisen akuutin terveysongelman osalta. Potilaan kotona toteutettava arviointi ja hoito muodostavat tulevaisuudessa yhä tärkeemmän osan myös ensihoitohenkilöstön työstä. Tulevilla hyvinvointialueilla potilaan kotiin vietävien palvelut ja päivystyspalvelut tulee yhteensovittaa toimivaksi kokonaisuudeksi. Tämä tulee korostamaan ensihoidon johtamisosaamisen ja monialaisen yhteistyön merkitystä. (Ensihoidon alatyöryhmä 2022a; STM 2022.)

Ensihoitotehtävien määrä on noussut viime vuosikymmenen ajan ja merkittävä osa tehtävistä kohdentuu erilaisiin hoito- ja hoivalaitoksiin sekä tehostetun kotihoidon asiakkaisiin. Ensihoitoyksiköiden ajallinen käyttöaste on lisääntynyt muun muassa kuljetusmatkojen pidentymisen myötä, joka on seurausta päivystyspisteiden keskittämisestä. Korkea käyttöaste voi johtaa siihen, että ensihoitopalvelun kiireellisten tapauksien saavuttaminen saattaa vaarantua. Toisaalta käyttöasteen nousuun on syynä tehtävämäärien lisääntyminen ja yhä enemmän suoraan kohteessa ilman kuljettamista annettava arviointi ja hoito. (Ensihoidon alatyöryhmä 2022a; STM 2022.)

Myös sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluiden menojen kasvu on ollut vaikuttamassa siihen, että uusien menetelmien ja toimintatapojen kehittäminen on välttämätöntä niin Suomessa kuin maailmalla. Terveydenhuollon päivystyspisteiden keskittämisen myötä ensihoitopalvelun merkitys on entisestään kasvanut. Ei-kiireellistä hoitoa tarvitsevien potilaiden osuus ensihoitopalvelun tehtävissä on myös kasvanut. Yksi ratkaisu voisi

olla ensihoidon tuottamien palveluiden uudistaminen yhdessä muiden sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden kanssa, kuten yksin liikkuva hoitaja tai muut erilaiset mallit yhteistyössä ensihoito- ja akuuttihoitotyön, sekä pelastustoimen integraatiossa. (Ensihoidon alatyöryhmä 2022a; STM 2022.)

Valtiontalouden tarkastusviraston (2019) tuloksellisuustarkastuskertomuksen kannanotossa todetaan, että ensihoidon ja kotihoidon välille tulisi kehittää palveluja, jottei asiakasta aina tarvitsi kuljettaa päivystykseen ja ensihoidon tehtäväkuorma helpotuisi. Sosiaali- ja terveysministeriön valtakunnallisessa selvityksessä ensihoitopalvelujen toiminnasta todetaan, että tulevaisuuden ensihoitopalvelun suunnittelussa olisi tarpeen arvioida tehtävävolyymien muuttuminen pelkästään hätätilapotilaista kohti laajempaa päivystyspotilaiden kirjoa ja esimerkiksi tämän seurauksena merkittävää osaa potilaista ei enää kuljetettaisi terveydenhuollon päivystyspisteeseen (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016). Käytettävissä olevan teknologian kehittyessä ja yleistyessä on mahdollista, että tulevaisuudessa yhä suurempi osa kiireettömistä asiakkaista voi jäädä kotiin tutkimuksien ja arvioinnin jälkeen.

Pelastustoimen ja hätäkeskustoimen koulutuksen uudistamishankkeen työryhmälle ensihoitoon liittyviä kysymyksiä selvitti ensihoidon alatyöryhmä keväällä 2022. Ensihoidon alatyöryhmän keskeisimpänä tavoitteena oli tuottaa näkemyksiä, kuinka pelastusalan ja ensihoidon tehtäviin suuntaavat koulutukset voitaisiin tulevaisuudessa yhteensovittaa koulutusjärjestelmätasolla. Ensihoidon alatyöryhmän (2022a) näkemys pelastajan toimimisesta ensihoitoyksikössä ensihoitajan tehtävissä myös tulevaisuudessa oli yksimielinen. Ensihoidon osaamisen hankkimiseen liittyvät näkemykset on esitetty kohdissa 11.1.2 ja 11.2.2.

8.3 Pelastustoimen osaamistarpeiden skenaariot

Koulutusjärjestelmän uudistuksen on pohjauduttava tulevaisuuden tarpeisiin. Pelastustoimessa ei ole tehty pitkän aikavälin tulevaisuusluotausta erityisosaamistarpeista. Yleisen osaamisen osalta tarkastelua on tehty kansallisella tasolla. Vaikka pelastustoimi on oma erikoisosaamisala, tiettyjen trendien, kuten työelämän rakennemuutoksen ja geneeristen osaamisvaatimusten voidaan nähdä tulevaisuudessa koskevan myös alaamme (vrt. Opetushallitus 2019).

Monimutkaistuva toimintaympäristö ja työtehtävät edellyttävät yhä monipuolisempaa osaamista ja kykyä sopeutua muutoksiin sekä ennakointikykyä (ks. Mankkinen 2021).

Tieto-osaamisen sekä meta- ja digitaitojen merkitys kasvaa, mutta samalla esimerkiksi pelastajan tehtävissä tarvitaan edelleen kädentaitoja (ks. Opetushallitus 2019, 22). Työelämän rakennemuutokseen tulee varautua oikein kohdennetuilla ja tehokkailla osaamispanostuksilla (Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko 2021, 45). Samanaikaisesti on purettava rakenteita, jotka johtavat epätarkoituksenmukaisen pitkiin koulutusputkiin ja päällekkäiseen kouluttautumiseen sekä kehittää jatkuvan oppimisen joustavaa tarjontaa. (Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko 2021, 38).

Pelastusalaan kohdistuu kilpailu vähenevistä työelämän osaajista muiden alojen taapaan. Toimialan ja alan koulutusjärjestelmän tulee pitää itsensä vetovoimaisina. Koulutusjärjestelmän tulee taata tutkinnon vertailukelpoisuus muiden alojen vastaaviin tutkintoihin. Näin mahdollistetaan joustavat siirtymät jatkokoulutukseen, puretaan pitkiä koulutusputkia ja päällekkäistä kouluttautumista (ks. Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko 2021, 38).

Koulutusjärjestelmää tulisi voida hallinnonalakohtaisesti ja ketterästi kehittää myös tulevaisuudessa toimintaympäristön vaatimusten muuttuessa. Tulevaisuuden työelämän vaatimuksiin ja yhteiskunnan tarpeisiin liittyy yhä enemmän epävarmuustekijöitä, joihin on mahdotonta varmuudella kyetä vastaamaan. Yhteiskunnan kestävä kehityksen skenaarioiden erilaiset mahdollisuudet ja epävarmuustekijöiden määrä vääjäämättä kasvavat, mitä pidemmälle tulevaisuutta ennakoidaan (Virtanen, Pulkkinen, Tolonen, Jaakkola & Halmela 2021).

Osaamistarpeet ja -vaatimukset tulevat työelämästä, ja koulutuksen järjestäjien ja koulutusjärjestelmän tulee kyetä vastaamaan edellä mainittuihin tarpeisiin. Työelämän tarpeisiin aidosti vastaaminen ja tosiasialliset pelastusalan työtehtävien vaatimukset ammatilliselle osaamiselle ovat välttämätön näkökulma, joka tulee huomioida aina, kun koulutusjärjestelmää uudistetaan ja kehitetään. Koulutusjärjestelmän muutostarpeet nousevat aina yhteiskunnasta, muuttuvan työelämän osaamistarpeista sekä koulutusjärjestelmän asiakkaiden tarpeista, jonka vuoksi järjestelmän kehitystyön tulisikin lähtökohtaisesti ja ensisijaisesti vastata näihin tarpeisiin. (Pelastusalan alatyöryhmän raportti 2022.)

Pelastusalan ja hätäkeskustoiminnan koulutus uudistuksen työryhmän työskentelyssä pyrittiin hahmottamaan muutoksia ja pysyvyksiä pelastusalan työnkuvissa. Uusia osaamisvaatimuksia, joihin koulutus uudistuksella tulisi vastata, löydettiin useita: yhteisiä, pelastusalan eri tehtävissä vaadittavia osaamisia olivat muun muassa tekninen/teknologinen osaaminen (esim. robotiikka), käytännön osaaminen yleensä, moninaistuviin riskeihin ja onnettomuuksiin vastaaminen, vuorovaikutusosaaminen ja työelämätaidot sekä tietojohdaminen.

Esihenkilötehtävissä (paloesimies, palomestari ja ylempi johto) muun muassa strategiajohtaminen, muutosjohtaminen, henkilöstöjohtaminen, talouden osaaminen ja viiranomaisyhteistyö listattiin osaamisvaatimuksiksi, joihin koulutusuudistuksella tulee vastata.

Työryhmää myös haastettiin pohtimaan nykyisestä koulutuksesta vähennettäviä tai poistettavia osaamisalueita - näitä kokonaisuuksia ei juuri löydetty. Työryhmän työskentely tukee suorituskykyhankkeen havaintoa siitä, että osaamisvaatimukset, joihin koulutusjärjestelmän tulee vastata, moninaistuvat tulevaisuudessa. Tämä luo edelleen tarpeen monipuolistaa myös koulutusta.

8.3.1 Sopimushenkilöstön osaamistarpeiden skenaariot

Pelastusopiston sopimushenkilöstön koulutuksen kehittämisverkosto toteaa koulutusuudistushankkeelle tuottamissaan raporteissa, että tulevaisuuden yhteiskunnalliset muutokset ja muutostekijät tulevat monella tapaa vaikuttamaan pelastustoimen koulutustoiminnan edellytyksiin, koulutuksen tavoitteisiin ja toimintatapoihin, mutta koulutus toimii myös itse muutoksen ajurina ja vaikuttaa vahvasti tulevaisuuden yhteiskuntaan rakentaen pohjaa uudelle.

Valtioneuvoston koulutuspoliittisen selonteon (VN 2021, 31, 38-399) tulevaisuuden skenaariossa uutta teknologiaa, pedagogisia toimintamalleja ja monipuolisia oppimisympäristöjä kehitetään jatkuvasti ja hyödynnetään oppijalähtöisesti ja oppimisen kannalta tehokkaasti. Opetus on ajasta ja paikasta riippumatonta, toiminta on joustavaa, asiakaslähtöistä ja saavutettavaa. Selonteon mukaan rakenteita ja toimintatapoja on uudistettu mahdollistamaan verkostomainen yhteistyö ja avoin oppimisen ekosysteemi hyödyttää niin oppijoita, tutkimus- ja innovaatiotoimintaa kuin työelämää. Tavoitteena on, että vuoteen 2040 mennessä osaamis- ja koulutustaso on yhteiskunnassa nousut.

Tulevaisuuden visiossa sopimushenkilöstön koulutusjärjestelmää on kehitetty vastaamaan yllä skenaarioituihin toimintaympäristön muutoksiin. Riittävällä resursoinnilla on varmistettu uuden teknologian ja kehittyvän pedagogisen osaamisen vaatimat koulutusympäristöt sekä koulutusjärjestelmän toimivuus ja koulutuksen laadun kehittäminen panostamalla muun muassa osaamistaan uudistaviin kouluttajiin. Osaaminen uudistuu ja osaamisen nopean päivittämisen merkitys on kasvanut ja aktiivisesti tulevaisuuteen luotaavat koulutuksen sisällöt vastaavat proaktiivisesti työelämän ja toiminta-

työympäristön muutoksiin ja sieltä nouseviin tarpeisiin. Osaamisen hankkimisessa tunnustetaan ja tunnustetaan aikaisempaa laajemmin monimuotoinen tapa hankkia pätevyksiä ja osaamista (AHOT).

Pelastusalan tulevaisuus ja koulutus rakentuvat jatkossa entistä vahvemmin tutkittuun tietoon ja selvityksiin sekä niiden soveltamiseen ennakoivasti. Myös koulutusjärjestelmä ja koulutuksen kehittäminen pohjautuvat merkittävästi koordinoitun, mutta verkostomaisen TKI-toiminnan hyödyntämiseen.

Sopimushenkilöstön koulutuksen kehittämisverkosto toteaa, että nykyisen kaltainen pelastustoimen tutkintokoulutukselle rinnakkainen, moduuleista koostuva sopimushenkilöstön koulutusjärjestelmä, jossa sopimushenkilöstön suorituksia voidaan hyväksyä (ahointi) tutkintokoulutukseen hakeutuessa on kannatettavaa. Pelastuslaitokset ja niiden sopimushenkilöstö voivat rakentaa palvelutuotannon suorituskykyvaatimuksia vastaavat kokonaisuudet koulutusjärjestelmästä. Koulutusjärjestelmässä tulisi pystyä etenemään suorittamalla opintoja (moduuleita), jotka muodostavat osaamiskokonaisuuksia ja antavat pätevyyden pelastustoimen sopimushenkilöstön eri tehtäviin. Opintoja voi suorittaa monipuolisesti, valiten valtakunnallisesta koulutustarjonnasta sopivat opintokokonaisuudet, myös etäopintoina.

Erilaisista toimintaympäristöistä esille nouseviin osaamisvaatimuksiin olisi tarjolla sopivia täydennysmoduuleja senhetkisten tarpeiden mukaisesti. Sopimushenkilöstön koulutuksessa tulee varmistaa urapolku ammattitutkintoihin. Tiettyjen osaamiskokonaisuuksien (moduulien) suorittaminen ja pätevytyminen auttaisi henkilöstöä helpommin suorittamaan myös pelastusalan ammattitutkinnon, kun kyseiset opinnot hyväksytään osaksi opintoja. Sopimushenkilöstön koulutusjärjestelmää voidaan kehittää myös niin, että kurssimuotoisesta koulutuksesta voitaisiin tarkemmin suunnitelluin kriteerein muodostamaan ammattitutkinnon osia, joita voidaan hyväksyä lukea tutkintokoulutukseen.

8.4 Hätäkeskustoiminnan osaamistarpeiden skenaariot

Tulevaisuudessa hätäkeskuspalveluiden tuottamisen malli saattaa huomattavasti muuttua nykytilanteeseen verrattuna. Hyvin todennäköisesti kehittyvä teknologia muuttaa toimintatapoja ja siten myös hätäkeskuspäivystäjän työn prosesseja ja sisältöjä.

Yksi skenaario on se, että hätäkeskuspäivystäjän työtehtävät saattavat roolittua eri tehtäviin nykyistä selkeämmin, valvomotyypiseksi seuranta- ja asiantuntijatyöksi, jossa edellytetään erikoistumista tiettyyn työrooliin. Toisaalta teknologisen kehityksen myötä yhä useampia toimintoja todennäköisesti kyetään automatisoimaan, joka osaltaan kaventaa päivystäjän roolia erilaisten hätäilmoitusten ja muiden toimintojen käsittelyssä.

Tulevaisuudessa päivystystyön sisältö ja osaamisvaatimukset muuttuvat suurella todennäköisyydellä. Hätäkeskuspäivystäjän työ voidaan nähdä tulevaisuudessa edelleen ammattina, jossa keskeistä on selkeärajainen, tehtäväkohtainen osaaminen. Toimenkuvan ei tällöin ennusteta tulevaisuudessa monipuolistuvan tai laajenevan siinä määrin, että edellytettäisiin nykyistä selkeästi laajempaa yleissivistävää tai soveltavan tieteen osaamisprofiilia. Keskeisiä osaamisia ovat paikantaminen, riskinarviointi, ohjeiden antaminen, mahdollinen päällekkäisyyden arviointi, tehtävien välittäminen, tietotekniset taidot ja vuorovaikutustaidot. Tulevaisuuden uudet osaamiset ja osaamisalueet ovat riippuvaisia siitä minkälaisia palveluita Hätäkeskuslaitos tuottaa tulevaisuudessa. Lähtökohtana tulevaisuudessakin ovat nykyiset hätäkeskuspäivystäjän osaamisvaatimukset.

Toisessa skenaariossa voidaan nähdä seuraavia koulutustason nostoon vaikuttavia seikkoja. Hätäkeskuspäivystäjä voi tulevaisuudessa olla se henkilö, jonka tulee analysoida tekoälyn tuottaman datan tietoa, jonka perusteella hänen on kyettävä kriittisesti arvioimaan avun tarvetta ja tekemään päätös yhä monimutkaistuvissa ja ennakoimattomissa toimintaympäristöissä. Hätäkeskuspäivystäjän tulee tällöin hallita oman alansa laaja-alainen tietoperusta sekä edistyneet kognitiiviset ja käytännön taidot sekä ilmaisukyky haastavissa asiakaspalvelutilanteissa, Samoin hätäkeskuspäivystäjällä tulee olla kyky soveltaa ja kyvykyys luoviin ratkaisuihin ja toteutuksiin, joita vaaditaan monimutkaisten tai ennakoimattomien ongelmien ratkaisemiseksi sekä kykyä hyödyntää näitä tietoja ja taitoja ratkaistessaan luovasti abstrakteja ongelmia ja suorittaessaan alan tehtäviä. Lisäksi hätäkeskuspäivystäjän tulee tällöin ymmärtää ammattillisten tehtäväalueiden sekä alan ja eri alojen rajapinnat ja yhteydet laajempiin kokonaisuuksiin sekä eri toimialojen tehtävänkäsittelyyn asettamat osaamisvaatimukset

Tulevaisuuden korkeamman koulutustason mukanaan tuoma tieteellinen tutkimus ja muu tutkittu tieto (kuten opinnäytetyöt, selvitykset) vaikuttavat monitahoisesti toimialan kehittämiseen mukaan lukien koulutussisällöt ja varmistavat toimialan pysymistä teknologisen kehityksen mukana. Toimialan ja toimialan koulutuksen vetovoimaisuuden varmistaminen on hätäkeskustoiminnassakin keskeistä. Valtioneuvoston koulutuspoliittisessa selonteossa (Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko 2022, 69) todetaan, että "Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan Suomen väestö supistuu vuodesta 2031 alkaen, ja etenkin nuorten ikäluokkien koot pienenevät." Kilpailu

koulutukseen hakijoista kiristyy tulevaisuudessa merkittävästi sekä hätäkeskus- että pelastusalalla.

(Pelastusopiston hätäkeskuskoulutuksen yhteistyöryhmän selvitykset I/II.)

Koulutusuudistuksen kehittämishankkeen aikana on havaittu selkeä tarve 'hätäkeskustoiminnan suorituskyky-hankkeelle'. Aiheesta käytiin valmistelun aikana keskustelua sisäministeriön, Pelastusopiston ja Hätäkeskuslaitoksen kesken 2022. Tutkittua tietoa ei kuitenkaan oltaisi saatu muodostettua kehittämishankkeen aikataulun ja resurssien rajoissa, joten tätä ei ollut mahdollista toteuttaa samanaikaisesti. Työryhmä suosittelee vahvasti tällaisen tutkitun tiedon hankkimista myös hätäkeskustoiminnan suorituskyvystä, jolloin saadaan parempi kuva alalla vaaditusta osaamisesta, mahdollisesta osaamisvajeesta sekä tietoa tulevaisuudessa tarvittavista kehittämisestä.

8.5 Yhteiskunnalliset muutokset ja megatrendit

Koulutusjärjestelmän näkökulmasta keskeisiä muutostekijöitä ovat etenkin väestönmuutos, eriarvoisuuden kasvu, työn, talouden ja elinkeinoelämän murros, teknologian kehitys, ympäristön tila ja ilmastonmuutos, demokratia ja ihmisoikeudet sekä kansainvälisyys ja globaalit ongelmat. (VN 2021, 68.)

Tulevaisuutta tarkastellaan usein Sitran (2020) megatrendien avulla: ekologisella jälleennrakennuksella on kiire, verkostomainen valta voimistuu, talous etsii suuntaansa, teknologia sulautuu kaikkeen ja väestö ikääntyy sekä monimuotoistuu. Näiden viiden megatrendin avulla voidaan muodostaa kokonaiskuva tulevaisuuden kehityksestä ja asioista jotka tulevat haastamaan meitä. Megatrendit muokkaavat työtä ja työn tekemisen tapoja. Ei ole yhdentekevää kuinka teemme työtämme ja mitä pidämme mahdollisena. Oletammeko esimerkiksi että kaikki jatkuu samanlaisena kuten aiemminkin vai rakennammeko toisenlaista tulevaisuutta joka päivä arjessamme? Työelämä itsessään on keskeinen muutosvoima tulevaisuudessa. (Sitra 2022; Dufva, M. Vataja, K. & Wartiovaara, A. 2021.)

Ekologinen jälleennrakennus

Ekologisessa kriisissä ilmastonmuutos, luontokato, resurssien ylikulutus ja jäteongelma kietoutuvat yhteen ja niillä on todennäköisesti myös kriittisiä yhteisvaikutuksia. Muutoksen vauhti ja laajuus voi kuitenkin yllättää meidät pahasti. Arvaamattomuutta lisäävät niin kutsutut keikahduspisteet, jolloin pienikin muutos saattaa romahduttaa

koko järjestelmän, esimerkkinä Golf-virran romahtaminen tai ikiroudan sulaminen. Katastrofiien yhteisvaikutukset voivat aiheuttaa yhteiskunnallisesti ja myös pelastustoi-
meen entistä enemmän metsäpaloja johtuen ilmaston kuumenemisesta. Metsäpalot taas kiihdyttävät ilmaston kuumenemista sekä luontokatoa entisestään. Kaikki ilmas-
tonmuutoksen seuraukset eivät kuitenkaan ole ihmiskunnan kohtalon kysymyksiä,
vaan näkyvät arjessamme jo nyt, kuten raaka-ainepula. (Sitra 2022; Dufva, M. Vataja,
K. & Wartiovaara, A. 2021.)

Ääriolosuhteista, kuten kuumuudesta, pitkistä helleaalloista, metsäpaloista, tulvista,
myrskyistä ja kuivuudesta tulee myös terveys- ja hyvinvointikysymyksiä. Ilmastonmuu-
tos vaikuttaa mielenterveyteen, ja eko- ja ilmastoahdistukseen yhdistyy sosioekonomi-
nen stressi omasta sekä läheisten työstä ja toimeentulosta. STM varautuu jo nykyi-
sissä olosuhteissa sään ja ilmaston vaihteluihin sekä sään ääri-ilmiöihin terveyden-
huollon suunnittelussa. Sopeutussuunnitelmassa on konkreettisia suunnitelmia muun
muassa hellevaroitussuunnitelmasta, koulutuksesta ja viestinnästä. Ilmastopolitiikka
kiihdyttää myös talouden ja työn rakennemuutosta, joka johtaa kokonaan uusien työn-
kuvien sekä entistä vihreämpien ammattien muodostumiseen. Postnormaalissa
ajassa meidän tulee kuitenkin valmistautua siihen, että muutokset työelämässä tapah-
tuvat yllättäen ja pakon edessä. (Sitra 2022; Dufva, M. Vataja, K. & Wartiovaara, A.
2021.) Koronapandemia ja uudet työnteon tavat on tästä viimeaikaisin esimerkki.

Talous etsii suunta

Sosiaalisen pääoman uusintaminen tarkoittaa työntekijöiden hyvän työelämän edelly-
tysten lisäämistä, eli mahdollisuutta vaikuttaa omaan työnkuvaan, työn rooliin ja jatku-
van osaamisen kehittämiseen muuttuvassa työympäristössä. Parhaimmillaan työ on
merkityksellistä ja mielekästä opettaen sekä yksilöä että yhteisöä. Työpaikkojen sijaan
voisimme kuitenkin tulevaisuudessa tarkastella toimintaa, eli mitä saamme aikaan niin
vapaaehtoistoiminnassa, palkkatyössä, omaishoivalla kuin kotitaloustyöllä. Meneillään
on työn uudelleen määrittäminen ja sen tulee näkyä myös ohjauskeinoissa ja toimen-
piteissä kuten koulutustason nostossa sekä jatkuvan osaamisen kehittämisen tukemi-
sessä, rakennemuutosten tuessa sekä investoinneissa ekologiseen jälleenrakennuk-
sessa. Kaikki nämä tuottavat myös uusia työpaikkoja. (Sitra 2022; Dufva, M. Vataja,
K. & Wartiovaara, A. 2021.)

Verkostomainen valta

Valtasuhteiden ja vallankäytön muodot muuttuvat verkostomaisen vallan voimistu-
essa. Tällöin myös vuorovaikutuksen merkitys korostuu. Viranomaisnäkökulmasta on
tärkeää huomata myös se, että hämmennys vallankäytön muotona yleistyy. Tulevai-
suuden kannalta on keskeistä vähentää hämmennystä ja vastakkainasettelua kun yh-

teiskunnan uudistuksista päätetään. Valeinformaatio ja mielipidevaikuttaminen muokkaavat jo nyt työelämää. Verkostomaisessa toimintatavassa opitaan toisilta, tehdään yhteistyötä yhteisen tavoitteen eteen ja kyetään muuntumaan alati muuttuvassa maailmantilanteessa. Työelämä ei ole irrallaan muusta maailmasta, politiikasta tai yhteiskunnallisesta muutoksesta. 'Olen vain töissä täällä' -ajattelu ei enää istu tulevaisuuden työelämään. (Sitra 2022; Dufva, M. Vataja, K. & Wartiovaara, A. 2021.) Yhtenä skenaariona tulevaisuuden muutoksista on ajattelu- ja toimintatapojen muutos, jossa näkyy sekä verkostoriippuvuus että vahvaa sidoksisuus. Ryhmät eriytyvät ja eriarvoistuvat vallan, informaation, resurssien ja hyvinvoinnin osalta, ja yhteiskunta tai yksilö ovat vain yhtä vahva tai heikko kuin sen verkostot. (TTL 2020; Dufva, M. Vataja, K. & Wartiovaara, A. 2021.)

Teknologia sulautuu kaikkeen

Teknologia sulautuu kaikkiin elämän osa-alueisiin. Suomi on moniin Euroopan maihin verrattuna etätöiden edelläkävijä. Varsinainen teknologinen loikkaus kuitenkin liittyy enemmän työtapoihin, käytäntöihin ja kulttuuriin, ei itse teknologiaan. (Sitra 2022; Dufva, M. Vataja, K. & Wartiovaara, A. 2021.)

Väestö ikääntyy ja monimuotoistuu

Väestön ikääntyminen ja monimuotoistuminen muuttaa työtä ja työelämää niin palveluiden kuin työnkuvien osalta. Tulevaisuudessa joudumme pohtimaan yhä enemmän miten meillä riittää osaamista tai työntekijöitä, kun työvoiman osuus pienenee. Työelämässä tulee olemaan yhä enemmän eri sukupolven edustajia, eri kansalaisuuksien edustajia sekä ihmisiä eri kulttuuritaustoista. Monimuotoistuminen ja inklusiivisuus ovat tärkeitä niin sosiaalisen vastuullisuuden kuin yhdenvertaisuuden näkökulmasta, mutta myös aitona kilpailukykytekijänä. Yksistään henkilöstön diversiteetti ei johda parempiin tuloksiin, vaan se, kuinka organisaatio vaalii ja hyödyntää omaa moninäkökulmaisuuksia kyeten uudistamaan vallitsevia ajatusmallejaan, jännitteitään ja ristiriitojaan. Monimuotoisuutta ja moninäkökulmaisuuksia tulee tietoisesti huomioida inklusiivisella työkultuurilla eli lisäämällä vuorovaikutusta sekä rakentamalla yhteistä ymmärrystä ja luottamusta. (Sitra 2022; Dufva, M. Vataja, K. & Wartiovaara, A. 2021.)

Korona on tehnyt näkyväksi työn monimuotoisuuden eli kuinka erilaisissa tilanteissa eri ammattiryhmät ovat suhteessa aikaan ja paikkaan. Eri alojen ja ammattien houkuttelevuus voi tulevaisuudessa määräytyä uusilla perusteilla. Työnantajien näkökulmasta riippumattomuus fyysisestä sijainnista voi tarjota mahdollisuuksia laajempaan osaamisen rekrytointiin. Toisaalta tietyissä tehtävissä tämä voi johtaa myös kasva-neeseen ulkoistamiseen ja työn siirtoon ulkomaille. (Sitra 2022; Dufva, M. Vataja, K. & Wartiovaara, A. 2021.)

Viheliäisten ongelmien ratkaisemisessa keskeistä on yksilöiden ja organisaatioiden osaamisen kehittäminen ja rajoja rikkova ajattelu. Osaaminen, koulutus ja oppiminen on tunnistettu tärkeimmiksi yksittäisiksi keinoiksi, joilla voidaan lisätä ikääntyvien yhteiskuntien kestävyyttä. Työelämän muutokset ja väestön ikääntyminen korostavat entisestään elinikäisen oppimisen merkitystä. (Rotkirch, A. 2021.)

Tiedollisten ja taidollisen osaamistarpeiden lisäksi tulevaisuudessa korostuvat meta-aidot. Taitoja, joita ihmiset tarvitsevat digitaalisessa ympäristössä älykkään teknologian kanssa ovat: itsensä johtaminen, vaativa kognitiivinen kyvykkyys, sopeutumis- ja oppimiskyky sekä sosiaaliset taidot. Tärkeintä on kuitenkin se, kuinka varmistamme jatkuvan osaamisen kehittämisen työelämässä. (Sitra 2022; Dufva, M. Vataja, K. & Wartiovaara, A. 2021.)

Tulevaisuuden osaamistarpeita perustellaan sillä, että kehittyvän teknologian lisääntyessä ihmisille jää kuitenkin työ, jossa tarvitaan luovuutta, ongelmanratkaisukykyä, empatiaa, vuorovaikutustaitoja sekä laaja-alaista sivistystä. Sivistys antaa ihmisille valmiuksia pohtia millaista työtä ja työelämää haluamme rakentaa arvojen ja ihanteiden pohjalle, mitä meidän tulisi tietää ja osata sekä miten meidän tulisi toimia tulevaisuuden työelämässä. Emme pääse keskustelussa eteenpäin ennen kuin tunnistamme ja haastamme nykyiset oletukset työn tulevaisuuksista. Tarvitsemme lisäksi toisenlaisten tulevaisuuksien kuvittelua, kuten millainen olisi unelmiemme työelämä tai mitä jos työn tulevaisuus olisi jotain aivan muuta. (Sitra 2022; Dufva, M. Vataja, K. & Wartiovaara, A. 2021.)

9 Pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan henkilöstötarpeet tulevaisuudessa

9.1 Pelastustoimen henkilöstötarpeet Manner-Suomessa ja Ahvenanmaalla

Sisäministeriö selvitti viimeksi keväällä 2022 toteutetulla kyselyllä sekä suomenkielisten että ruotsinkielisten pelastajien tarvetta pelastuslaitoksilla. Kyselyyn vastasi 22 pelastuslaitosta Manner-Suomesta sekä Maarianhamina ja Jomala Ahvenanmaalta.

Kuntien eläkevakuutuksen (Keva) mukaan eläkkeelle siirtymisen vuosipoistuma 2022–2030 on noin 145 henkilöä. Tänä ajanjaksona tulee eläköitymään 1160 henkilöä. Muista syistä johtuvaa poistumaa on vaikea arvioida pelastuslaitostasolla, koska sitä ei ole seurattu systemaattisesti. Arvioiden mukaan esimerkiksi alan vaihtamisesta johtuva poistuma on noin 0–3 henkilöä per pelastuslaitos vuodessa.

Kevan poistumatilastot koskevat pääsääntöisesti pelastushenkilöstöä. Asiantuntijat, alipäällystö ja päällystö sekä päälliköt jäävät osittain tilastoinnin ulkopuolelle, mikä aiheuttaa tilastoinnin epävarmuutta. Prontosta saadaan vuosittain pelastuslaitosten tekemä teoreettinen arvio vanhuuseläkkeelle siirtyvän päällystön sekä alipäällystön ja muun pelastushenkilöstön määrästä. Arvio perustuu kuitenkin usein Kevan tilastoihin.

Kevan tilastoa ammattiryhmittäin tarkasteltuna vuosien 2022–2030 aikana operatiivisesta henkilöstöstä (operatiivinen päällystö, alipäällystö ja pelastushenkilöstö) eläköityy noin 1150 henkilöä sekä pelastuslaitosten johto- ja asiantuntijatehtävistä 92 henkilöä ja onnettomuuksien ehkäisytehtävistä 67 henkilöä, yhteensä 1 309 henkilöä. Manner-Suomen lisäksi Ahvenanmaan pelastustoimessa eläköityy seitsemän pelastajaa vuoteen 2030 mennessä.

Eläkkeelle siirtymisen aiheuttama sisäinen vuosipoistuma Manner-Suomessa ja Ahvenanmaalla vaihtelee 138–154 henkilön välillä. Sen korvaamiseksi tarvitaan vuosittain yli 100 uutta valmistunutta pelastajaa sekä esimiestehtäviin 30–40 uutta henkilöä.

Hätisen ja Määttälän vuonna 2021 toteuttaman selvityksen mukaan päätoimisen henkilöstön ikäjakaumaa tarkasteltaessa voidaan todeta, että hallinto- ja tukipalveluissa työskentelevistä 54 % ja onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn liittyvissä tehtävissä työskentelevistä 38 % on yli 50-vuotiaita. Pelastustoimintaan osallistuvasta henkilöstöstä 35 % ja ensihoitohenkilöstöstä 13 % on yli 50-vuotiaita. Pelastustoimintaan osallistuvien ikärakenteessa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia vuoden 2010 tilanteeseen nähden. Pelastustoiminnan osalta suurin muutos näkyy yli 60 –vuotiaiden työuran jatkumisena.

Kevan tilastoinnin mukaan operatiivisen henkilöstön (operatiivinen henkilöstö, alipäällistö ja pelastushenkilöstö) eläköityminen jatkuu pääpiirteittäin samanlaisena Manner-Suomessa vuoteen 2040 asti. Pelastajien vuosikohtainen eläköitymisennuste vaihtelee 93 ja 117 pelastajan välillä. Operatiivisen päällystön ja alipäällystön vuosikohtainen eläköitymisennuste vaihtelee 20 ja 28 henkilön välillä. Yhteensä vuositasoinen eläköitymisennuste vaihtelee 121 ja 137 henkilön välillä.

Hätisen ja Määttälän vuoden 2021 selvityksen mukaan Kevan tilastoinnin pohjalta pelastustoimintaan osallistuvan henkilöstön keski-ikä oli vuoden 2018 lopussa 43 vuotta. Lässä on nousua kaksi vuotta verrattuna vuoden 2010 tarkasteluun. Päällystön ja alipäällystön keski-ikä oli 49 vuotta.

Pelastusopiston sekä Helsingin pelastuskoulun tämänhetkinen pelastajien koulutus- tahti riittäisi siis kattamaan vastakunnallisen vuosittaisen noin 100 pelastajan sisäisen poistuman myös alanvaihtajien osalta mukaan lukien Manner-Suomi ja Ahvenanmaa.

Pelastusopisto kouluttaa vuositasolla alipäällystöä 20 henkilöä ja Helsingin pelastuskoulu tarpeidensa mukaisesti. Päällystön osalta voidaan todeta, että koulutusmäärät vastaavat lähes arvioiden mukaista koulutustarvetta. Lisäksi esimerkiksi Pohjanmaan pelastuslaitos voi hyödyntää Ruotsissa opiskelleita henkilöitä pelastajien ja alipäällystön osalta.

Alan henkilöstötarpeiden eräänä haasteena on oppilaitoksista valmistuneiden pelastajien valtakunnallinen jakaantuminen ja alueellisiin tarpeisiin vastaaminen. Helsingin pelastuskoulun järjestämällä koulutuksella vastataan erityisesti pääkaupunkiseudun tarpeisiin.

Pelastustoimen henkilöstötarvetta voidaan tarkastella paitsi välittömän eläkepoistuman, mutta myös sisäisen poistuman, strategisten lisäystarpeiden ja ennakoitujen resurssilisäysten kautta. Ennakoituja resurssilisäyksiä ei ole toistaiseksi kirjattu palvelutasopäätöksiin, joten ne eivät ole vielä mukana konkreettisissa lisäyssuunnitelmissa.

Tämä tarve muodostuu vuosien 2022–2030 aikana esimerkiksi varallaolon muutoksista sekä hyvinvointialueiden perustamiseen liittyvistä uusista tarpeista. Neljätentä henkilöstötarpeen tasona on pitkän ajan ennakoituista toimintaympäristömuutoksista johtuva henkilöstötarpeen lisäys, jonka taustalla voi olla useita eri seikkoja.

Luvuissa on huomioitu 1.8.2022 voimaan astuneen perhevapaaudistuksen mukanaan tuomia lisäystarpeita vain yhden pelastuslaitoksen osalta.

On huomattava, että selvityksen myötä kuvatut suomenkielisten pelastajien tarpeet heijastavat vielä kuntaperusteisen järjestelmän mukaisia tarpeita ja ennakointia tulevien vuosien tarpeista. Tulevat hyvinvointialueet saattavat aiheuttaa muutoksia ennusteisiin.

9.1.1 Ruotsinkielisten pelastajien tarve Manner-Suomessa ja Ahvenanmaalla

Ruotsinkielistä pelastajatarvetta koskevaan kysymykseen sisäministeriön kevään 2022 selvityksessä vastasivat Manner-Suomen pelastuslaitokset sekä Ahvenanmaan Maarianhamina ja Jomala. Pelastuslaitoksista 16 totesi, ettei vuosina 2022–2030 ole tarvetta erityisesti ruotsinkielisille pelastajille. Kuitenkin on huomattava, että kaksikielisellä alueella olisi viranhaltioden syytä osata molempia kieliä tyydyttävällä tasolla.

Vastauksissa vuosien 2022–2030 aikana tarpeeksi arvioitiin 133 ruotsinkielistä pelastajaa, joiden erityisestä tarpeesta ilmoitti kahdeksan pelastuslaitosta. Tarve on suurimmillaan vuosien 2022–2025 aikana. Vuositason tarve on 12–18 pelastajaa. Ruotsinkielisten tarve sisältyy 1123 pelastajan tarpeeseen, johon on jo edellä mainittuun 1122 pelastajaan lisätty yksi pelastaja Ahvenanmaan pelastustoimen toimintavalmiuden saamiseksi lakisääteiselle tasolle.

Ruotsinkielisten pelastajien määrän lisäystarve toimintavalmiuden saattamiseksi lakisääteiselle tasolle ja varallaoloa korvaavien muutosten toteuttamiseksi on 62 henkilöä, joka on 46,6 % ruotsinkielisten pelastajien lisäystarpeesta. Ruotsinkielisten pelastajien sisäisen poistuman osuus on lisäystarpeesta 71 henkilöä eli 53,4 %.

Helsingin kaupungin pelastuslaitosta ei ole huomioitu edellä mainitussa lisäystarpeessa. Helsingin kaupungin kielipolitiikan mukaan tavoitteena on, että henkilöstöstä 10 % omaisi ruotsin kielen taidon. Pelastustoimen osalta tätä ei nähdä selvityksessä realistisena eikä tarpeellisenä. Suurin tarve kielitaidon kehittämiseksi on ensihoidossa. Palvelutason kehittäminen edellyttäisi, että vähintään toinen ensihoitaja olisi riittävästi ruotsin kielen taitoinen. Koska Helsingin kaupungin pelastuslaitoksella työskentelee

500 henkilöä ensihoidon tehtävissä, ei 10 % tavoitetta nähdä toimivaksi. Selvitykseen saadun vastauksen mukaan ei olisi mahdollista varmistaa sitä, että yksikössä olisi aina tarvittava kieliosaaminen.

9.1.2 Sopimuspalokuntien henkilöstötarpeet

Pelastusalan sopimuspalokuntalaisten tarkasta määrästä on vaikeaa saada tarkkaa tietoa. Sisäministeriön pelastuslaitoksille suuntaama kysely vuoden 2022 syksyllä tuotti vaihtelevan tasoista sisältöä.

Taulukko selvityksestä löytyy liitteestä 5 (LIITE 5). Taulukon tiedot ovat osittain pelastuslaitosten antamia lukuja (merkitty vihreällä), loput tiedot on saatu Prontoista. Tietojen vaihtelevuuden takia on haasteellista arvioida sopimuspalokuntalaisten vaihtuvuutta tulevina vuosina.

Taulukossa vihreällä olevat luvut ovat pelastuslaitosten antamia lukuja, muut on otettu PRONTOsta. Tämän vuoksi on haasteellista arvioida, millainen vaihtuvuus tulevina vuosina on. Tiedossa kuitenkin on, että sopimuspalokuntabarometrin (SSPL 2020) mukaan 30,9 % palokuntalaisista on harkinnut palokuntatoiminnasta luopumista. Nykyisestä 15 880 hälytysosastoon kuuluvasta tämä voisi tarkoittaa poistumaa 4907 henkilöä. Huolestuttavaa on laskusuunnassa olevien nuorten määrä, joka luo omat haasteensa jatkuvuuden turvaamiselle.

Suorituskykyhankkeessa harvaan asuttujen alueiden palokuntatoiminnan tulevaisuuden tarkastelua varten laskettiin palokuntayhteisöjen ikääntymisskenaarioita vuosille 2030 ja 2040. Palokuntayhteisöt ikääntyvät neljä kertaa nopeammin kuin väestö. Palokuntayhteisöt eivät saa riittävästi uusia nuoria toimijoita, vaan palokuntayhteisöt ikääntyvät keskimäärin yli neljä kertaa nopeammin kuin muu väestö. Vaikka palokuntayhteisöön saadaan riittävä määrä toimijoita, tulee huolehtia jatkuvasti uusien henkilöiden mukaan saaminen toimintaan, jotta palokuntayhteisön ikärakenne pysyy monipuolisena ja turvattuna. (Kauppinen J. 2022, 49–52.)

9.2 Hätäkeskustoiminnan henkilöstötarpeet

Hätäkeskuslaitoksen syksyllä 2022 kokoamien tietojen mukaan ikäryhmässä 45–54 työskenteli 25% Hätäkeskuslaitoksen henkilöstöstä 31.12.2021 ja 31% ikäryhmässä 45–54. KEVA-eläkevakuutuksen mukaan vanhuuseläkkeelle siirtymisen poistuma

vuosina 2022–2030 on noin 98 henkilöä Hätäkeskuslaitoksen operatiivisen henkilöstön osalta. Ennusteen mukaan eläkepoistuma nousee nykyisestä vuonna 2025 alkaen ja sen mukaan eläkepoistuma vuosina 2022–2030 on korkeimmillaan vuosien 2025, 2029 ja 2030 aikana.

Hätäkeskuslaitoksen kokonaispoistuma on noin 35 henkilöä/vuosi (operatiivinen henkilöstö). Hätäkeskuspäivystäjien vaje arvioidaan olevan 44 htv:tä vuoden lopussa 2022. Joulukuussa 2022 on valmistumassa 45 hätäkeskuspäivystäjää ja kesäkuussa 2023 arvioidaan valmistuvan 22 hätäkeskuspäivystäjää. Kun poistuma vuositasolla on 35 henkilöä, niin hätäkeskuspäivystäjien vaje ei juurikaan kuroudu umpeen. (Hätäkeskuslaitos 2022.)

Taulukossa 2 on esitetty päivystyshenkilöstön määrän kehittymistä 2030 vuoteen asti. Henkilöstötarpeiden haasteena on valmistuvien hätäkeskuspäivystäjien valtakunnallinen jakaantuminen ja alueellisiin tarpeisiin vastaaminen. (Hätäkeskuslaitos 2022.)

Molempien kotimaisten kielten osaajia Hätäkeskuslaitoksessa on tällä hetkellä vajaa 60 henkilöä arvioidun tarpeen ollessa 100 henkilöä, mikä muodostaa oman haasteensa (Hätäkeskuslaitos 2022).

Taulukko 2. Päivystyshenkilöiden määrän kehittyminen ja arviot 2030 asti (Hätäkeskuslaitos 2022).

suunniteltu htv/vv	243	243	243	243	250	250	250	250	250	250	250	250	250	250	250	250	250	250	250
kursin rekrytointi	1.2021	7.2021	1.2022	7.2022	1.2023	7.2023	1.2024	7.2024	1.2025	7.2026	1.2027	7.2027	1.2028	7.2028	1.2029	7.2029	1.2030	7.2030	
poistuma (8 %)	20	20	20	20	20	20	20	20	25	25	20	20	20	20	25	25	25	25	
kumuloitunut vaje	90	20	14	19	25	0	0	0	3	5	3	1	0	0	3	6	9		
päivystäjä töihin	30	22	15	22	45	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22		
Toteuma/Ennuste	T-22	T-18	T-18	T-25	E:0	+2	+2	+2	-3	-5	-3	-1	1	+2	-3	-6	-8	-12	

Eläkepoistumat	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	Yhteensä
Kaikki yhteensä	8	5	7	17	10	11	10	14	16	98

10 Esitykset pelastustoimen tutkintokoulutuksen tasoista ja koulutusjärjestelmästä

Esityksissään pelastustoimen tutkintokoulutuksen tasoista Pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan koulutuksen kehittämishankkeen työryhmä päätyi kahteen vaihtoehtoon pelastustoimen osalta ja yhteen hätäkeskuskoulutuksen osalta.

Vaihtoehdossa 1 pelastustoimen koulutusjärjestelmän perustutkinto olisi AMK-tutkinto sijoittuen osaamisen kansallisen viitekehysten tasolle 6.

Vaihtoehdossa 2 pelastustoimen koulutusjärjestelmän perustutkinto olisi lähtötasoltaan erikoisammattitutkintotasoinen koulutus ja asetuisi osaamisen kansallisen viitekehysten tasolle 5.

Vaihtoehdoissa 1 sekä 2 pelastajan pätevyyden antava tutkinto sisältää ensihoidon opintokokonaisuuksia, kuten nykyinen pelastajatutkinto. Kelpoisuus toimia toisena ensihoitajana sekä perus- että hoitotasolla (taulukko 3) ei muuttuisi nykyiseen verrattuna (sosiaali- ja terveysministeriön asetus ensihoitopalvelusta 585/2017, 8 §). Pelastusalan perustutkintoon sisältyvät ensihoidon opintojaksot olisivat vaihtoehdossa 1 ammattikorkeakoulutasoisia (taso 6). Vastaavasti vaihtoehdossa 2 pelastusalan perustutkinnossa olevat ensihoidon opintojaksot olisivat viitekehysten tasolla 5. Ensihoidon opintojen laajuus (opintopisteet) osana pelastusalan perustutkintoa määrittyy toimeenpanohankkeen aikana, kun opintojen tarkempi rakenne ja sisältö muodostetaan. Pelastusalan perustutkinto (tasolla 5 tai tasolla 6) ei tulevaisuudessakaan oikeuttaisi terveydenhuollon nimikesuojatun ammattihenkilön ammattinimikkeeseen (Asetus terveydenhuollon ammattinimikkeistä 564/1994).

Molemmissa vaihtoehdoissa nykyinen alipäällystötutkinto sellaisenaan poistuu. Uusi muodostettava ammattikorkeakoulututkinto antaa molemmissa vaihtoehdossa kelpoisuuden alipäällystön tehtäviin, vaihtoehdossa 1 se suoritetaan osana peruskoulutusta, vaihtoehdossa 2 perustutkinnon jälkeen.

Lisäksi molemmissa vaihtoehdoissa esitetään alalle ylempää ammattikorkeakoulututkintoa, tosin vaihtoehdossa 2 omalle YAMK:lle ei todennäköisesti ole perusteita liian pienen opiskelija-volyymin vuoksi.

Molemmissa vaihtoehdoissa huomioidaan vahvasti moduulimainen rakenne, jossa voidaan suorittaa sekä yksittäisiä opintoja että opintokokonaisuuksia. Tällä huomioidaan myös tulevaisuuden muuttuvat osaamistarpeet ja jatkuvan oppimisen periaate.

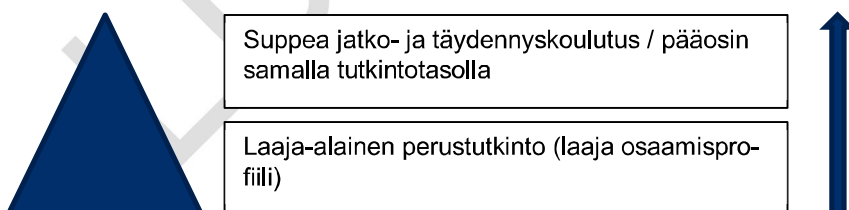
Hätäkeskuskoulutuksen osalta pidettäisiin nykyisenlainen perustutkinto osaamisen kansallisen viitekehysten tasolla 4, mutta luotaisiin esihenkilö- ja asiantuntijatehtäviin koulutukset.

10.1 Koulutusjärjestelmän vaihtoehto 1, pelastusalan AMK-tutkinto viitekehysten tasolla 6

Vaihtoehdossa 1 pelastustoimen koulutusjärjestelmän perustutkinto asetuisi osaamisen kansallisen viitekehysten tasolle kuusi (6). Pelastusalan koulutus olisi siis lähtötasoltaan ammattikorkeakoulutasoinen eli alempi korkeakoulututkinto. Alipäällystötutkinnon antama pätevyys saavutettaisiin suorittamalla uusi AMK-tutkinto.

Pääsyedellytyksenä olisi edelleen toisen asteen tutkinto (viitekehysten taso 4). Koulutuspolkuna vertikaalisesti toimisi alan oma YAMK-tutkinto (viitekehysten taso 7). AMK-tutkinto mahdollistaa myös maisteritutkintoon hakeutumisen. Molemmat voivat johtaa edelleen akateemiseen tutkijakoulutukseen (viitekehysten taso 8).

Vaihtoehdossa 1 lähtökohtana on laaja-alaisen AMK-tutkinnon myötä sellainen osaamisperusta, jolle rakentuu syventävä erikoisosaaminen.

Pelastusalan AMK-tutkinto toteutettaisiin sekä sisällön että koulutusrakenteen osalta ammattikorkeakoulutasoisena. Yhteiset perusopinnot tarjoavat yhtenäisen pohjan ja laaja-alaisen näkökulman sisäiseen turvallisuuteen, ja tutkinnon sisällä olisi mahdollista opiskella eri opintokokonaisuuksia (moduuleita), joilla pätevoidytään erilaisiin pelastustoimen tehtäviin, kuten esimerkiksi pelastustoimintaan, onnettomuuksien eh-

käisyyn, siviilivalmiuteen ja tilannekeskustoimintaan. Edellä mainitut suuntautumisvaihtoehdot ovat esimerkkejä, tarkempi suunnittelu tapahtuisi toteutushankkeen aikana.

Pelastustoiminnan suuntautumisvaihtoehdossa olisi edelleen tietyt määritellyt fyysisen toimintakyvyn vaatimukset. Muihin suuntautumisvaihtoehtoihin ei olisi fyysisen toimintakyvyn vaatimuksia. Tämä todennäköisesti edistäisi alalle hakeutuvien monimuotoista taustaa ja vähemmistöedustajien määrää. (vrt. PolAMK:in aloittaessa hakijamäärä lisääntyi, ja hakijoiden taustat monimuotoistuivat). Opiskelemaan haettaisiin tiettyyn suuntautumisvaihtoehtoon. Opiskelijamäärät määriteltäisiin vuosittain.

Osaamispääomaa voisi kasvattaa työuran aikana suorittamalla lisää AMK-tasoisia opintoja ja opintokokonaisuuksia (moduuleita) eri suuntautumisvaihtoehdoista. Ammattikorkeakoulutasoiseen tutkintoon voisi sisällyttää opintoja muista ammattikorkeakouluista, mikä edelleen laajentaisi sekä yksittäisen henkilön että toimialan osaamisprofiilia.

Pelastusalan AMK-tutkinto antaisi valmiudet toimia monipuolisesti alan asiantuntijuutta vaativissa tehtävissä kuten esimerkiksi pelastajana, palotarkastajana, varautumisen asiantuntijana tai paloestimiehenä.

Pelastusalan AMK-tutkinto olisi samalla viitekehyksen tasolla muun muassa poliisin ja ensihoitaja AMK-tutkintojen kanssa. Tämä mahdollistaisi yhteistyötä entistä paremmin sisäministeriön alaisen Poliisiammattikorkeakoulun ja muiden ammattikorkeakoulujen kanssa. Poliisin ja rajavartiolaitoksen tutkintojärjestelmien kuvaus löytyy liitteestä 6 ja 7 (LIITE 6 LIITE 7).

Kansallisen viitekehyksen tason 6 osaamistasokuvaukset, johon pelastusalan perustutkinnon tulee vastata (Opetushallitus 2022c):

- Hallitsee laaja-alaiset ja edistyneet oman alansa tiedot, joihin liittyy teorioiden, keskeisten käsitteiden, menetelmien ja periaatteiden kriittinen ymmärtäminen ja arvioiminen.
- Ymmärtää ammatillisten tehtävälueiden ja/tai tieteenalojen kattavuuden ja rajat.
- Hallitsee edistyneet kognitiiviset ja käytännön taidot, jotka osoittavat asioiden hallintaa, kykyä soveltaa ja kykyä luoviin ratkaisuihin ja toteutuksiin, joita vaaditaan erikoistuneella ammatti-, tieteen- tai taiteenalalla monimutkaisten tai ennakoimattomien ongelmien ratkaisemiseksi.

- Työskentelee itsenäisesti alan asiantuntijatehtävissä ja kansainvälisessä yhteistyössä tai toimii yrittäjänä.
- Johtaa monimutkaisia ammatillisia toimia tai hankkeita. Kykenee päätöksentekoon ennakoimattomissa toimintaympäristöissä.
- Vastaa oman osaamisensa arvioinnin ja kehittämisen lisäksi yksittäisten henkilöiden ja ryhmien kehityksestä.
- Valmius elinikäiseen oppimiseen.
- Toimii erilaisten ihmisten kanssa opiskelu- ja työyhteisössä sekä muissa ryhmissä ja verkostoissa huomioiden yhteisölliset ja eettiset näkökulmat.
- Viestii hyvin suullisesti ja kirjallisesti sekä alan että alan ulkopuoliselle yleisölle äidinkielellään.
- Viestii ja on vuorovaikutuksessa toisella kotimaisella kielellä sekä kykenee kansainväliseen viestintään ja vuorovaikutukseen omalla alallaan ainakin yhdellä vieraalla kielellä.

Osaamisen kansallisen viitekehyksen tasolle 6 sijoittuva pelastusalan AMK-tutkinto vastaisi erittäin laaja-alaisen osaamisen tarpeeseen sisältäen myös esihenkilötyössä tarvittavan osaamisen.

Tulevaisuudessa tehtäviä hoidetaan uusia teknologisia innovaatioita ja tekoälyä hyödyntäen. Asiantuntija analysoi tekoälyn tuottamaa tietoa, jonka perusteella hän inhimillisesti mutta kriittisesti arvioi tilanteita ja tekee päätöksiä ennakoimattomissakin toimintaympäristöissä. Työssä tarvitaan etenkin ongelmanratkaisutaitoja, laaja-alaista tietoperustaa, edistyneitä kognitiivisia ja käytännön taitoja sekä vuorovaikutustaitoja haastavissa asiakaspalvelutilanteissa. Luovuus sekä ongelmienratkaisu- ja soveltamiskyky ovat keskeisiä osaamisvaatimuksia monimutkaisten tai ennakoimattomien ongelmien ratkaisemiseksi. Tarvitaan myös ymmärrystä ammatillisten tehtävälalueiden ja eri alojen rajapinnoista sekä yhteyksistä laajempiin kokonaisuuksiin.

Tasolle 6 sijoittuva tutkinto tukisi tiedon tuottamista ja tutkimuksellista ajattelua. Ala hyötyisi korkeamman koulutustason mukanaan tuomasta soveltavan tieteen tutkimuksesta ja muusta tutkitusta tiedosta (kuten opinnäytetyöt, selvitykset), jotka vaikuttavat monitahoisesti koko toimialan kehittymiseen ja varmistavat toimialan pysymistä muun

muassa teknologisen kehityksen mukana. Samoin viitekehyksen taso 6 varmistaisi tarvittavat valmiudet oman ja muiden toiminnan kriittiseen arviointiin ja kehittämiseen.

Osaamisen kansallisen viitekehyksen tasolle 7 sijoittuva pelastusalan YAMK-tutkinto vastaisi erittäin laaja-alaisen erityisosaamisen tarpeeseen. Päälystötehtävissä tarvitaan laaja-alaista tietoperustaa ja erityisosaamista strategisen ajattelun korostuessa. Verkostomainen työskentelytapa ja kontaktit myös alan ulkopuolisiin tahoihin luovat tarpeen ymmärtää, analysoida, soveltaa ja yhdistää eri alojen tietoa. Vahvat vuorovai-
kustustaidot korostuvat verkostomaisessa toiminnassa, myös kansainvälisellä tasolla.

Tasolle 7 sijoittuva tutkinto tukisi tiedon tuottamista ja tutkimuksellista ajattelua. Tällä tasolla korostuvat kyky johtaa ja kehittää monimutkaisia, ennakoinnattomia ja uusia strategisia lähestymistapoja. Samoin kyky ratkaista vaativia ongelmia myös luovin to-
teutuksin, kyky kehittää uusia tietoja ja menettelyjä sekä kyky soveltaa ja yhdistää ovat keskeisiä. Edelleen ala hyötyy korkeamman koulutustason mukanaan tuomasta tieteellisestä tutkimuksesta ja muusta tutkitusta tiedosta (kuten opinnäytetyöt, selvityk-
set), jotka vaikuttavat monitahoisesti koko toimialan kehittämiseen ja varmistavat toi-
mialan pysymistä mm. teknologisen kehityksen mukana.

Päälystön ja ylemmän päälystön osalta oleellista osaamista on kyky johtaa asioita sekä ihmisiä, kyky arvioida toimintaa ja vastata muiden kehittymisestä ovat keskeisiä. Pelastusalan YAMK-tutkinto antaisi valmiuksia toimia erityisesti ylemmän tason esi-
henkilö-, johto- ja asiantuntijatehtävissä.

Kuviossa 8 on esitelty ammattikorkeakouluopintojen yleinen rakenne. Ammattikorkea-
koulututkinnon (AMK) laajuus on 210, 240 tai 270 opintopistettä. Opintojen suorittami-
nen kestää noin 3,5–4,5 vuotta. Esimerkiksi 210 opintopisteen laajuinen tutkinto olisi
3,5 vuotta ja muodostuisi perusopinnoista (60 op), ammattiopinnoista (90 op), va-
paasti valittavista opinnoista (15 op), opinnäytetyöstä (15 op) ja harjoittelusta (30 op).
(Opetushallitus 2022e.)

Kuvio 8. Ammattikorkeakouluopintojen rakenne (Opetushallitus 2022e).

AMK-opintoihin sisältyy perusopintoja, ammattiopintoja, harjoittelua sekä opinnäytetyö. Perusopinnoissa luodaan pohja koulutusalan opinnoille ja ammatilliseen erikoistumiseen. Ammattiopinnoissa opiskelija valitsee osa-alueen, jolla hän hankkii asiantuntijuuden. Vapaasti valittavia opintoja voi suorittaa omassa ammattikorkeakoulussa tai muissa koti- tai ulkomaisissa oppilaitoksissa. Opintojen on oltava korkeakoulutasoisia. (Opetushallitus 2022e.)

Työharjoittelun aikana opiskelija perehtyy oman ammattialansa tehtäviin todellisessa työympäristössä. Ammattikorkeakoulu ohjaa työharjoittelua, joka voi jakaantua ajallisesti useaan osaan. Harjoittelun voi suorittaa myös ulkomailla. Opinnäytetyössä opiskelija syventää osaamistaan erikoistumisalueellaan ja osoittaa kykenevänsä sovelta- maan hankkimiaan tietoja ja taitoja käytännössä. (Opetushallitus 2022e.)

Ammattikorkeakoulut suunnittelevat itse koulutusten sisällöt. Samannimisten koulutusten opinnot voivat eri ammattikorkeakouluissa koostua erilaisista opintokokonaisuuksista ja -jaksoista. (Opetushallitus 2022e.)

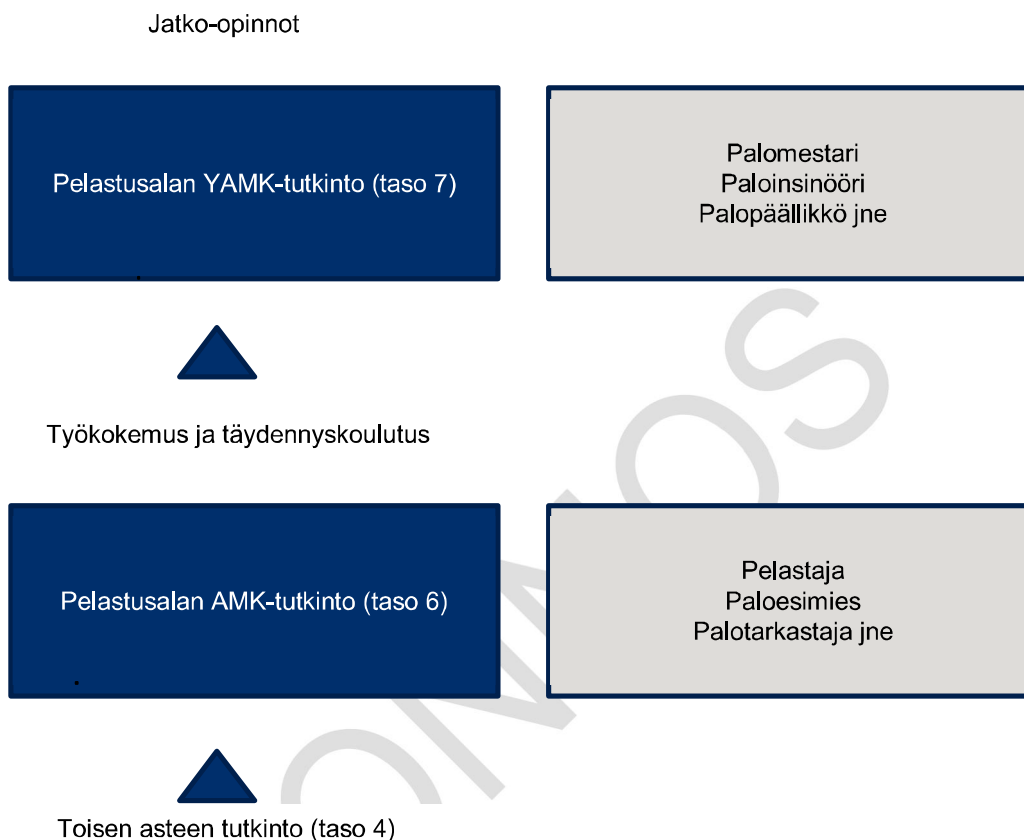
Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon (ylempi AMK) laajuus on joko 60 tai 90 opintopistettä ja suorittaminen kestää noin 1–1,5 vuotta. Esimerkiksi 60 opintopisteen laajuinen ylempi AMK-tutkinto kestäisi 1 vuoden ja muodostuu syventävistä opinnoista (30 op), vapaasti valittavista opinnoista (5 op) ja opinnäytetyöstä (60 op). (Opetushallitus 2022e.)

Kuviossa 10 on kuvattu ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon rakenne (Opetushallitus 2022e).

Kuviossa 10 on hahmotelma vaihtoehdosta 1 eli ammattikorkeakouluopinnojen sekä ylemmän ammattikorkeakouluopinnojen rakenteesta peilaten nykyisiin tutkintonimikkeisiin ja työtehtäviin.

Kuvio 10. Hahmotelma ammattikorkeakouluopintojen rakenteesta.

On tärkeää huomata, että tarkempi suunnittelu eri tutkintojen rakentumisesta tehdään vasta valitun mallin perusteella erillisessä koulutusuudistuksen toteutushankkeessa (mm. harjoittelut, kestot jne).

10.1.1 Työryhmässä tunnistetut tarpeet ja perustelut vaihtoehdon 1 osalta

Koulutusjärjestelmän uudistamisessa katse tulee olla pitkällä tulevaisuudessa. Kansallisella tasolla tehty tulevaisuusluotaus tarpeista yleisten osaamisten osalta, työelämän rakennemuutos ja monimutkaistuva toimintaympäristö ja työtehtävät tulee ottaa huomioon myös pelastusalalla (vrt. Opetushallitus 2019, Mankkinen 2021). Tieto-osaamisen, metataitojen ja digitaitojen, merkitys kasvaa - samalla esimerkiksi pelastajan tehtävissä tarvitaan edelleen myös kädentaitoja (ks. Opetushallitus 2019, 22).

Osaamisvaatimukset tulevat yhä lisääntymään, jolloin on perusteltua nostaa myös pelastusalan perustutkinnon taso kansallisen tutkintojen ja muiden osaamiskokonaisuuksien viitekehysten tasolle 6 (Pelastusalan alatyöryhmä, 2022).

Työelämän rakennemuutokseen tulee varautua oikein kohdennetuilla osaamispanostuksilla (ks. esim. Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko 2021, 45). Samalla tulee purkaa pitkiin koulutusputkiin ja päällekkäiseen kouluttautumiseen johtavia rakenteita sekä kehittää jatkuvan oppimisen joustavaa tarjontaa (Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko 2021, 38). Tällä hetkellä pelastajan kouluttautuminen AMK-tutkintotasolle edellyttää noin 5,5 vuotta opintoja, joka verrattuna AMK-tason tutkintoon heti työuran alussa on n. 1 ½ - 2 vuotta pidempi (pelastajatutkinto 1,5 vuotta, alipääällystötutkinto 1 vuosi, ammattikorkeakoulututkinto 3 vuotta). Edelleen AMK-koulutukseen on mahdollista hakeutua myös suoraan ilman pelastajan koulutusta.

Yhteinen pelastustoimen AMK-tutkintokokonaisuus tarjoaa mahdollisuuksia osaamisen ketterään laajentamiseen uran aikana ja siten myös joustavan siirtymiseen toisiin tehtäviin alan sisällä. Lisä- ja täydennyskoulutus linkittyy AMK-tutkintoon, jolloin tutkinnon osilla (moduulit) voidaan täydentää aiempaa tutkintoa ilman tarvetta hakeutua kokonaan uuteen tutkintokoulutukseen. Vertailukelpoinen tutkintokokonaisuus mahdollistaa myös muun AMK-tutkinnon suorittaneen siirtymisen pelastustoimen toimialalle, joka osaltaan lisää myös alan monimuotoisuutta.

Pelastustoimen ja siviilivalmiuden toimintaympäristöanalyysin (Puustinen & Kekki 2020, 50) mukaan *”teknologisessa ulottuvuudessa korostuu sen nopea kehittyminen, jonka pääsääntöisesti voidaan katsoa tuovan mukanaan runsaasti mahdollisuuksia kehittää niin pelastustoiminnan toimintatapoja ja prosesseja kuin muitakin pelastustoimen osa-alueita, kuten varautuminen ja onnettomuuksien ehkäisy. Esimerkiksi älyteknologia ja uudet materiaalit rakennuksissa, älyliikenne ja uudet liikennemuodot tai sosiaalinen media sekä luovat mahdollisuuksia että aiheuttavat uhkia ja uusia riskejä toimialalla.”*

Edellä mainittu tuo mukanaan myös osaamisvaatimusten sekä kehittämisosaamistarpeen kasvun pelastustoimen alalla. Toimintaympäristöanalyysi (Puustinen & Kekki 2020) tuo myös esille eriarvoisuuden kasvun näyttäytymisen pelastustoimessa vähintäänkin turvallisuusongelmien kasautumisen kautta. Lisäksi voidaan ennakoida, että onnettomuudet sinällään vähenevät, mutta saattavat jatkossa keskittyä selkeämmin tiettyihin väestöryhmiin tai alueisiin. Väestön monimuotoistuminen näkyyne tulevaisuudessa monin tavoin esimerkiksi asumisen ja onnettomuusriskien muutoksissa sekä palvelutarpeen muutoksena ja kasvuna. Toimintaympäristöanalyysissä tuodaan esille myös muun muassa ekologisia, sosiaalisia ja ekonomisia muutosajureita, joiden voidaan olettaa vaikuttavan osaamisvaatimuksiin myös pelastajan tehtävän osalta nostavasti.

Pelastusalaan kohdistuu tulevaisuudessa kilpailu pienenevistä ikäluokista muiden alojen tapaan. Alan ja koulutusjärjestelmän tulee huolehtia vetovoimaisuudestaan. Korkeakoulututkinto, joka antaa vahvan pohjan jatko-opinnoille mutta myös osaamisen lisäämiseen työuran aikana, voi olla houkutteleva erityisesti silloin, kun koulutustaso strategioiden mukaisesti nousee myös muilla aloilla. Koulutusjärjestelmän tuleekin taata tutkinnon vertailukelpoisuus muiden alojen vastaaviin tutkintoihin. Näin mahdollistetaan joustavat siirtymät jatkokoulutukseen ja puretaan pitkiä koulutusputkia ja päällekkäistä kouluttautumista (vrt. Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko 2021, 38).

Mahdollisuus osaamisen laajentamiseen ja uusiin tehtäviin pätevytyymiseen oman alan sisällä voidaan nähdä lisäävän alan pitovoimaa (Pelastustoimen alatyöryhmä, 2022). Koulutusjärjestelmä mahdollistaa joustavan siirtymisen alan muihin tehtäviin (esimerkiksi toimintakyvyn laskiessa) ilman erillisen tutkinnon opiskelua. Opintokokonaisuuksien tarjoaminen avoimen AMK:n periaatteella myös muiden oppilaitosten opiskelijoille tai muiden alojen osaajille lisää alalle siirtymistä eri koulutustasoilla. Opintojen moduulimaisuus mahdollistaa saman tutkinnon sisällä eri osaamiskokonaisuuksia, joilla voi pätevytyä oman kiinnostuksen sekä kyvykkyyden mukaisesti pelastusalan eri tehtäviin.

Koko pelastusalan koulutusjärjestelmän nostaminen AMK-tasoiseksi tuo mukanaan lisää soveltavaa tutkimustietoa pelastusalalle, jolla voidaan vahvistaa alan kehittymistä (Pelastusalan alatyöryhmä, 2022).

Pelastustoimen suorituskyvyvaatimuksien edellyttämät kyvykkyydet määriteltiin laajan asiantuntijajoukon kanssa suorituskykyhankkeessa. Pelastusalan henkilöstön osaamisvaatimukset osoittautuivat hankkeen tuotosten perusteella laaja-alaisiksi.

Käytännön taitojen osaamisen lisäksi pelastusalan työntekijöillä tulee olla laajaa tiedollista osaamista sekä kyky yhdistää erilaisia ilmiöitä, tietoja ja asioita toisiinsa esimerkiksi tunnistettaessa toimintaympäristön muutoksia. Kompleksisessa toimintaympäristössä jokaisella on vastuu tiedon tuottamisesta ja työn sekä toiminnan kehittämistä. Lisäksi jokaisen tulee kyetä etsimään itsenäisesti uutta tietoa sekä kyetä tunnistamaan luotettavat tietolähteet. Pelastustoimessa tarvittavien kyvykkyyksien edellyttämää osaamista tulee myös hankkia ja ylläpitää harvinaisten tehtävien varalle.

Mikäli pelastajakoulutuksen taso nostettaisiin ammattikorkeakoulutasolle, Helsingin pelastuskoulu pystyy edelleen tuottamaan koulutusta, mutta ei itsenäisenä tutkinnon antajana.

Ammattikorkeakoulutasoinen opetus asettaa opetustehtäviin osallistuville kelpoisuusvaatimuksia. Mikäli siirryttäisiin ammattikorkeakoulutasoiseen koulutukseen, lainsäädännössä tulisi huomioida riittävän pitkät siirtymäajat, jotta varmistetaan kelpoisen opetushenkilöstön saatavuus, täydennyskoulutus ja osaaminen.

10.1.2 Ensihoidon osaamisen hankkiminen vaihtoehdossa 1

Vaihtoehdossa 1 tutkinnon ensihoidon osuus lisääntyisi nykyisestä ja opintojaksojen osaamisvaatimukset nousisivat tasolta 4 tasolle 6. Tulevaisuuden pelastusalan perustutkinnon osana pitäisi olla polku sote-alan opintoihin, joissa on riittävän laaja osaamistaso hoidon tarpeen arviointiin ja hoitotason ensihoitoon, jotta tutkinnon tuottamalla osaamisella pystytään toimimaan tulevaisuuden sosiaali- ja terveysalan kentässä sairaalan ulkopuolella osana korkealaatuista ensihoitopalvelua. Lisäksi pelastaja (kts. taulukko 3, ”Hoitotaso”) tuo sosiaali- ja terveysalan ensihoitopalvelun tueksi tärkeän osaamisalueen onnettomuuksien ehkäisyyn ja riskienhallintaan, paloturvallisuuteen ja operatiiviseen pelastustoimintaan. Ensihoidon alatyöryhmän (2022a) näkemyksen mukaan tulevaisuudessa ensihoitoyksiköt tulevat olemaan hoitotasoisia yksiköitä. Tulevaisuudessa korostuu osaamistarve pitkäaikaissairauksien akuuttivaiheiden arviointiin ja hoitoon sekä palvelujärjestelmän tuntemus muun muassa ikääntyvän väestön tarpeisiin vastaamiseksi. Tämä tunnistettu kehityssuunta tarkoittaa ensihoitoyksiköissä työskentelevän kummankin ammattilaisen merkittävää osaamistason kasvua.

Ensihoitoyksiköiden henkilöstörakenteesta säädetään sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella (viimeisin 585/2017). Edellä kuvattu ensihoidon kehityssuunta saattaa edellyttää henkilöstörakenteen päivittämistä säädökseen (STM 2022). Nykyisen asetuksen mukaan on mahdollista, että ensihoitoyksiköiden henkilöstö muodostuisi esimerkiksi ensihoitaja AMK (H1) ja pelastusalan AMK-tutkinnon (H2) suorittaneista henkilöistä (taulukko 3). Ensihoidon alatyöryhmän näkemyksen mukaan pelastusalan perustutkinnon ollessa tasolla 6, pelastajalla ei olisi tarvetta hankkia erillistä terveysalan tutkintoa (tasolta 4) toimiakseen ensihoitoyksikössä voimassa olevien säädösten mukaisesti.

Pelastustoimen opetuskokonaisuuteen tälläkin hetkellä kuuluvat opintojaksot sisältävät ensihoitoalaan liittyviä teemoja. Ensihoitoon liittyvä opiskelu painottuu muun muassa liikenneonnettomuuksissa, rakennuspaloissa, vaarallisten aineiden onnettomuuksissa toimimisessa sekä miehistön että ryhmänjohtajan tehtävissä. Jatkossa tulisi ottaa huomioon edellä kuvattu tarve laajentaa osaamista sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän ja muun muassa pitkäaikaissairauksien akutisoitumisen

arviointin ja hoidon suuntaan. Ryhmänjohtamisen opinnot sisältävät muun muassa ensihoidon tilannepaikanjohtajana (L5) toimimiseen liittyviä opintoja. Viestiliikenneopinnot mahdollistavat pelastajan osaamisen pelastus- ja ensihoitotoimintaan kuuluvassa viestimisessä niin VIRVE - kuin KEJO - järjestelmiä hyödyntäen.

Hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveysalan työtehtävistä merkittävään osaan edellytetään oman alan ammattikorkeakoulututkintoa. Pelastusalan urapolkujen näkökulmasta tutkintotason noustessa tasolta 4 tasolle 6, tämä mahdollistaisi henkilöstön ketterämman osaamisen päivittämisen eri teemoja käsittelevien opintokokonaisuuksien avulla tai uuden tutkinnon suorittamisen kautta. Terveysthuollon näkökulmasta ensihoitoyksikössä työskentelevien ammattilaisten osaaminen tulee varmistaa yhtenevästi riippumatta tutkintopoluista.

Taulukko 3. Ensihoitoyksiköiden ensihoitajien vähimmäisvaatimukset eri tasoilla (Sosiaali- ja terveysministeriön asetus ensihoitopalvelusta 585/2017).

	Ensihoitaja 1 (H1)	Ensihoitaja 2 (H2)
Perustaso	<ul style="list-style-type: none"> terveydenhuollon ammattihenkilö (ensihoitoon suuntautuva koulutus) 	<ul style="list-style-type: none"> pelastajatutkinto tai terveydenhuollon ammattihenkilö
Hoitotaso	<ul style="list-style-type: none"> ensihoitaja AMK -tutkinto tai laillistettu sairaanhoitaja + 30 op hoitotason ensihoitoon suuntaava opintokokonaisuus 	<ul style="list-style-type: none"> pelastajatutkinto tai terveydenhuollon ammattihenkilö

10.1.3 Sopimushenkilöstön koulutusjärjestelmä vaihtoehdossa 1

Pelastustoimen järjestäminen Suomessa tulee myös tulevaisuudessa rakentumaan vahvasti sopimushenkilöstön osaamiselle ja kyvykkyyksille. Sopimushenkilöstön merkitys tulee korostumaan yhä enenevässä määrin erityisesti harva-alueilla. Sopimushenkilöstön koulutuksen alatyöryhmän (Pelastusopiston sopimushenkilöstökoulutuksen kehittämisverkosto) näkemyksen mukaan on erityisen tärkeää, että sopimushenkilöstön koulutusjärjestelmän osaamisvaatimukset ovat myös jatkossa rinnasteisia tutkintojen osaamisvaatimuksiin. Sopimushenkilöstö toimii tehtävillä yhdessä ammattihenkilöstön kanssa, joten tehtäväkohtaisesti osaamisen niiden tulee perustua yhdenmukaisten mallien avulla tuotettuihin suorituskyvyvaatimuksiin ja kyvykkyyksiin. (Sopimushenkilöstön alatyöryhmä 2022.)

Vaihtoehdossa 1 sopimushenkilöstön koulutus tarjottaisiin osana tutkinnon yhteisiä ammattiopintoja, jotka voi suorittaa myös avoimen ammattikorkeakoulun tarjonnan kautta. Opintojen tarjoaminen avoimen ammattikorkeakoulun kautta parantaa myös yleisesti yhteiskunnan valmiutta, resilienssiä ja varautumista kriiseihin yksilö- ja yhteisötasolla, vaikka koulutukseen osallistujat eivät lähtisi mukaan varsinaiseen sopimushenkilöstötoimintaan. Avoimen AMK-koulutuksen opinnot edistäisivät pelastustoimen yhteiskunnallisen näkyvyyttä ja vaikuttavuutta. Avoin AMK mahdollistaisi myös opiskelun etänä asuinpaikkakunnasta riippumatta (vrt. harvaan asutut alueet). Avoimen AMK:n opintoja voi suorittaa vapaasti kuka tahansa. Tämä voisi tulevaisuudessa mahdollistaa myös tutkinto-opiskelun avoimen väylän kautta.

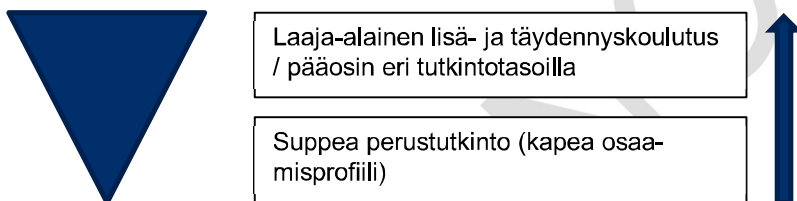
Sopimushenkilöstön koulutusjärjestelmän opintojen järjestäminen avoimen AMK:n koulutustarjontaa olisi kustannustehokkaampaa, koska opinnot olisivat suoraan AMK-tutkinnon yhteisiä ammattiopintoja. Tämä parantaisi edelleen resurssien tehokasta käyttämistä ja helpottaisi osaamisen hallintaa valtakunnallisesti.

10.2 Koulutusjärjestelmän vaihtoehto 2, pelastustoimen perustutkinto viitekehyksen tasolla 5

Vaihtoehdossa 2 pelastustoimen koulutusjärjestelmän perustutkinto asetuisi osaamisen kansallisen viitekehyksen tasolle viisi (5). Pelastusalan perustutkinto olisi siis läh-

tötasoltaan erikoisammattitutkintoa vastaava. Koulutusjärjestelmään pääsyedellytyksenä olisi toisen asteen tutkinto (viitekehyksen taso 4). Koulutuksellisenä urapolkuna vertikaalisesti toimisi pelastusalan AMK-tutkinto (viitekehyksen taso 6). Nykyjärjestelmän alipäällystötutkinto poistuisi, ja pätevyys saavutettaisiin suorittamalla uusi AMK-tutkinto.

AMK-tutkinto mahdollistaa hakeutumisen muiden koulutusalojen YAMK- ja maisteritutkintoon (viitekehyksen taso 7). Vaihtoehdossa 2 huomioiden nykyiset AMK-koulutusvolyymit todennäköisesti ei ole tällöin perusteltua luoda pelastusalalle omaa YAMK-tutkintoa. Vaihtoehto 2 koulutuspolku voi johtaa edelleen akateemiseen tutkijakoulutukseen asti (viitekehyksen taso 8). Vuonna 2022 myös osa ammattikorkeakouluista pystyy tarjoamaan väylän tohtoriopintoihin myös AMK:n kautta (vrt. esim. XAMK).

Pelastustoimen perustutkinto toteutettaisiin sekä sisällön että koulutusrakenteen osalta viitekehyksen tason 5 tasoisena. Tutkinnon sisällä opiskeltaisiin eri opintokokonaisuuksia, muun muassa pelastustoimintaa, perustason ensihoitoa ja onnettomuuksien ehkäisyä. Tutkintoon pääsyvaatimuksena olisi tietty määritelty fyysinen toimintakyky. Osaamispääomaa voisi kasvattaa työuran aikana suorittamalla alan lisä- ja täydennyskoulutuksen opintoja.

Perustutkintoa seuraavana askeleena olisi viitekehyksen tason 6 uusi ammattikorkeakoulututkinto, joka toimii myös toisena tuloväylänä pelastustoimen koulutukseen. Tämä väylä voisi edistää myös alalle hakeutuvien monimuotoisuutta. Ammattikorkeakoulutasoiseen tutkintoon voi sisällyttää opintoja muista ammattikorkeakouluista.

Pelastustoimen viitekehyksen 5 perustutkinto antaisi valmiudet toimia pelastajan tehtävissä. Pelastusalalla vaadittaviin osaamisalueisiin voisi pätevoidyä erikoistumisopin-
tojen kautta (muun muassa vesisukeltajaksi tai nostolavan kuljettajaksi). Esihenkilö-,
asiantuntija- ja johtamistason tehtäviin (esimerkiksi paloestämiehen ja palomestarin
tehtävät) pätevoidyttäisiin suorittamalla uusi ammattikorkeakoulututkinto. Lisää mm.
johtamisopintoja voisi suorittaa muiden oppilaitosten YAMK-tutkinnoissa.

Osaamisen kansallisen viitekehysten tasolle 5 sijoittuva pelastusalan perustutkinto vastaisi työelämän tarpeiden mukaisesti kohdennettuun, nykyistä pelastajan ammattitaitoa sekä ammattitutkintoa syvällisempään ammatin hallintaan ja monialaiseen osaamiseen. Vaihtoehdon perusteena voidaan nähdä, että pelastajan ammatti on pitkälle tulevaisuuteenkin arvioiden kädentaitoammatti, jossa fyysinen toimintakyky on tärkeää.

Kansallisen viitekehysten tason 5 osaamistasokuvaukset, johon pelastusalan perustutkinnon tulee vastata:

- Hallitsee oman alansa laaja-alaisen ja/tai erikoistuneen tietoperustan sekä kognitiiviset ja käytännön taidot sekä ilmaisukykyyn ja hyödyntää näitä tietoja ja taitoja ratkaistessaan luovasti abstrakteja ongelmia ja suorittaessaan alan tehtäviä.
- Ymmärtää ammatillisten tehtäväalueiden sekä alan ja eri alojen rajapinnat ja yhteydet laajempiin kokonaisuuksiin.
- Toimii alansa erikoisosaajana ja kehittää toimintaa, tuotteita ja/tai palveluita. Johtaa ja valvoo tarvittaessa toimintaympäristöjä ja toimintoja, jotka muuttuvat ennakoimattomasti.
- Opastaa muita ja valvoo muiden suorittamia tehtäviä.
- Hyvä valmius toimia alan itsenäisenä yrittäjänä.
- Arvioi ja kehittää omia ja muiden suorituksia ja työtä.
- Valmius elinikäiseen oppimiseen.
- Toimii erilaisten ihmisten kanssa opiskelu- ja työyhteisössä sekä muissa ryhmissä ja verkostoissa eettisten periaatteiden mukaisesti.
- Viestii suullisesti ja kirjallisesti sekä alan että alan ulkopuoliselle yleisölle äidinkielellään.
- Viestii toisella kotimaisella kielellä ja on vuorovaikutuksessa omalla alallaan ainakin yhdellä vieraalla kielellä myös kansainvälisesti. (Opetushallitus 2022c.)

Vaihtoehdon 2 koulutusjärjestelmä tarjoaisi perustutkinnon, jota täydennettäisiin asteittain eteenpäin työuran aikana. Perustutkinnon jälkeen koulutuspolku jatkuisi ammattikorkeakoulututkintoon. Nykyinen alipäällystötutkinto nivoutuisi osaksi uutta AMK-tutkintoa.

Päällystötehtävissä tarvitaan laajempaa tietoperustaa ja erityisosaamista, jolloin tarvittava osaamistaso asettuu viitekehyksen tasolle 6. Osaamisen viitekehyksen tasolle 7 sijoittuvat YAMK-opinnot vastaavat erittäin laaja-alaisen erityisosaamisen tarpeeseen (vrt. edellisessä luvussa vaihtoehdon 1 kohdalla kirjatut perustelut viitekehyksen tason 7 osaamistasosta).

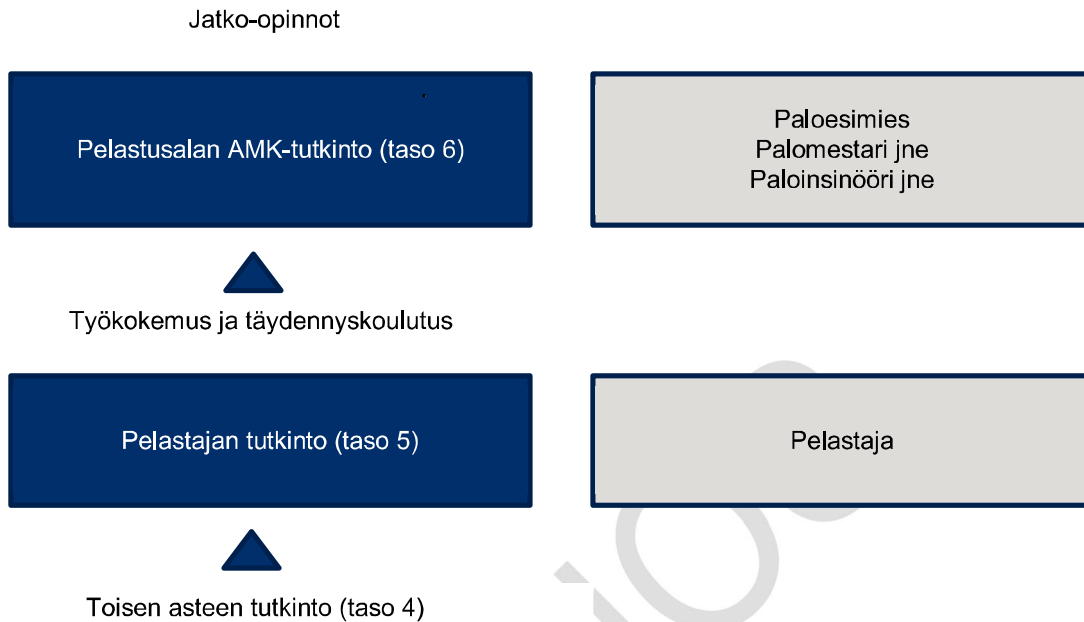
Kuviossa 11 on hahmoteltu pelastajatutkinnon rakenne mukaillen liikenneopettajan erikoisammattitutkinnon opintoja, jotka ovat viitekehyksen tasolla 5. Tarkempi suunnittelu sisällöistä ja kestosta toteutettaisiin koulutusuudistuksen toteutushankkeen aikana. Koulutuksen kesto olisi arviolta 2-3 vuotta, riippuen em. suunnittelusta.

Kuvio 11. Pelastajatutkinnon opintojen rakenne mukaillen liikenneopettajan tutkinnon opintoja (Opetushallitus 2022f).

Kuviossa 12 on hahmotelma vaihtoehdosta 2 eli ammatillisen perustutkinnon rakenteesta ja ammattikorkeakouluopintojen rakenteesta peilaten nykyisiin tutkintonimikkeisiin ja työtehtäviin.

Kuvio 12. Hahmotelma pelastusalan perustutkinnon rakenteesta.

10.2.1 Työryhmässä tunnistetut tarpeet ja perustelut vaihtoehdon 2 osalta

Pelastusalan alatyöryhmän raportin (2022) mukaan pelastajatutkinnon tulee sijoittua toisen asteen tutkinnon yläpuolelle, jotta vältetään samantasoinen tutkinto (vrt. Bologna-prosessi), mutta tutkinto tulisi tulevaisuudessakin tuottamaan työelämän tarpeiden mukaisesti kohdennettua pelastajan ammattitaitoa sekä ammattitutkintoa syvällisempää ammatin hallintaa ja monialaista osaamista, johon nimenomaan erikoisammattitutkinto on tutkintotyyppinä tarkoitettu Opetushallituksen tutkintojen perusteiden mukaisesti.

Erikoisammattitutkinnon kanssa samalla tasolle nouseva tutkinto on perusteltu myös siitä näkökulmasta, että pelastajakoulutus voisi tulevaisuudessa mahdollistaa kaksoispätevyuden pelastustoimen tehtäviin (ammattitutkinto) ja ensihoidon (lähihoitajataso) tehtäviin.

Nostoa tasolta 4 tasolle 5 puoltavat muun muassa alan muutos, uudet osaamistarpeet (etenkin suorituskykyhankkeen tuottama tieto) sekä teknologian hyödyntäminen.

Erikoisammattitutkinnon kanssa samalla osaamisen viitekehysten tasolla olevaa tutkintoa voidaan pitää perusteltuna vaihtoehtona myös siitä näkökulmasta tarkasteltuna, että koulutusjärjestelmää tulisi voida hallinnonalakohtaisesti ja ketterästi kehittää myös tulevaisuudessa toimintaympäristön vaatimusten muuttuessa. Tulevaisuuden työelämän vaatimuksiin ja yhteiskunnan tarpeisiin liittyy yhä enemmän epävarmuustekijöitä, joihin on mahdotonta varmuudella kyetä vastaamaan. Yhteiskunnan kestävä kehityksen skenaarioiden erilaiset mahdollisuudet ja epävarmuustekijöiden määrä vääjäämättä kasvavat, mitä pidemmälle tulevaisuutta ennakoidaan. (Virtanen, Pulkkinen, Tolonen, Jaakkola & Halmela 2021.)

Pelastusryhmän alatyöryhmän raportissa tuotiin esille Kuntaliiton tekemän selvityksen (Virtanen ja muut 2021) mukaisesti, että pelastusalaan kohdistuu kilpailu pienenevistä ikäluokista muiden alojen tapaan. Pelastusalan tulee huolehtia vetovoimastaan muun muassa ylläpitämällä tiivistä ja tehokasta peruskoulutusta, joka mahdollistaa reippaan pääsyn työelämään myös henkilöille, joilla ei ole mahdollisuutta tai halua sioutua vuosien opiskeluun.

Korkeampi tutkintoaste yhdistettynä pitkään opiskeluaikaan ei ole kaikille potentiaalisille alalle hakeutuville vetovoimatekijä vaan päinvastoin. Järjestelmän tulee tarjota polku korkeampaan tutkintoasteeseen niille, jotka pitävät sitä merkittävänä. Tämä korkeampi tutkintotaso tulee voida saavuttaa kohtuullisen opiskeluajan puitteissa, jolloin jatko-opinnoissa ei saa olla päällekkäisyyksiä aiempien opintojen kanssa.

Perusteluna vaihtoehdolle 2 voidaan pitää myös sitä, että pidemmälle tulevaisuuteen katsottaessa pelastusalan palveluiden ja työtehtävien integraatiota on todennäköisempää tapahtua hyvinvointialueiden muun palvelutuotannon kanssa, koska asiakaslähtöisten palvelukokonaisuuksien ja esimerkiksi moniammatillisten yksiköiden myötä tällainen kehityssuunta on jo vahvasti käynnissä. (Virtanen ja muut 2021.)

Vaihtoehdon 2 koulutusjärjestelmä tarjoaisi perustutkinnon, jota täydennettäisiin asteittain eteenpäin. Perustutkinnon jälkeen koulutuspolku jatkuisi ammattikorkeakoulututkintoon. Nykyisen alipäälystötutkinnon nivominen osaksi uutta AMK-tutkintoa nostaisi esihenkilötyötä tekevien osaamistasoa ja valmiutta esihenkilötyöhön välitutkinnon poistuessa.

On huomioitava, että vaihtoehdossa 2 ei voitaisi käyttää Opetushallituksen termiä 'erikoisammattitutkinto', vaan työnimenä on pelastusalan perustutkinto, joka asettuu samalle viitekehysten tasolle 5 (vrt liikenneopettajan tutkinto).

Päälystötehtävissä tarvitaan laajempaa tietoperustaa ja erityisosaamista (vrt. vaihtoehdon 1 perustelut), jolloin tarvittava osaamistaso asettuu viitekehysten tasolle 6.

10.2.2 Ensihoidon osaamisen hankkiminen vaihtoehdossa 2

Ensihoidon osaaminen hankittaisiin samoin kuin nykyäänkin osana pelastusalan miehistötutkintoa. Osaamisen hallinta parantuu ensihoidon opintojen määrän kasvaessa. Ensihoidon osaaminen ei tässä vaihtoehdossa juurikaan syvenisi verrattuna nykyiseen pelastajan tutkintoon. Yllä osiossa 10.1.2 on kuvattu ensihoidon kehityssuuntia ja laajenevia henkilöstön osaamisvaatimuksia, mikä tulee ottaa huomioon tämän vaihtoehdon kohdalla.

Todennäköisesti vaihtoehto 2 jatkaisi vallitsevaa toimintatapaa eli pelastusalan perustutkinnon jälkeen pelastaja suorittaisi työpaikallaan oppisopimuskoulutuksena perustason ensihoitajan tutkinnon 180 osaamispistettä (osp). Asiantuntijoiden mukaan tämä ensihoitoon suuntautunut sosiaali- ja terveysalan perustutkinto ei tuota nykyisellään riittävää lisäosaamista, jota kyseinen oppisopimuskoulutus paikallisesti räätälöitynä tuotti aikaisemmin. (Ensihoidon alatyöryhmä 2022b.) Jotta pelastusalan miehistötutkinnon suorittanut voisi tulevaisuudessa toimia hoitotason ensihoitoyksikön toisena ammattilaisena, tulisi ensihoidon osaamistasoa merkittävästi nostaa nykymallista.

10.2.3 Sopimushenkilöstön koulutusjärjestelmä vaihtoehdossa 2

Pelastustoimen järjestäminen Suomessa tulee myös tulevaisuudessa vahvasti rakentumaan sopimushenkilöstön osaamiselle ja kyvykkyyksille. Sopimushenkilöstön merkitys tulee korostumaan yhä enenevässä määrin erityisesti harva-alueilla. Sopimushenkilöstökoulutuksen alatyöryhmän (Pelastusopiston sopimushenkilöstökoulutuksen kehittämisverkosto 2022) näkemyksen mukaan on erityisen tärkeää, että sopimushenkilöstön koulutusjärjestelmän osaamisvaatimukset ovat myös jatkossa rinnasteisia tutkintojen osaamisvaatimuksiin. Sopimushenkilöstö toimii tehtävillä yhdessä ammattihenkilöstön kanssa, joten tehtäväkohtaisesti osaamisen niiden tulee perustua yhdenmu-kaisten mallien avulla tuotettuihin suorituskykyvaatimuksiin ja kyvykkyyksiin. (Sopimushenkilöstön alatyöryhmän raportit 2022.)

Vaihtoehdossa 2 sopimushenkilöstön koulutus tarjottaisiin Pelastusopiston sopimushenkilöstön koulutusjärjestelmän kursseina. Henkilön hakeutuessa tutkintokoulutukseen osaaminen on mahdollista ahotoida (aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistaminen, AHOT), kuten nykyjärjestelmässä. Harva-alueiden koulutus mahdollistetaan kouluttajakoulutuksella ja tuottamalla materiaalit ja pedagogisesti nykyaikaisen verkko-oppimisympäristön.

11 Esitykset hätäkeskustoiminnan tutkintokoulutuksen tasoista ja koulutusjärjestelmästä

Työryhmä esittää hätäkeskuspäivystäjän koulutusohjelman pysymistä nykyisen kaltaisena, tutkintojen viitekehysten tasolla 4.

Hätäkeskuspäivystäjän työ nähdään tulevaisuudessakin ammattina, jossa keskeistä on selkeärajainen, tehtäväkohtainen osaaminen. Toimenkuvan ei ennusteta tulevaisuudessa monipuolistuvan tai laajenevan siinä määrin, että edellytettäisiin nykyistä selkeästi laajempaa yleissivistävää tai tieteellistä osaamisprofiilia. Tätä esitystä tukee pääosa työryhmässä edustettuja organisaatioita.

Tason ennallaan pitämistä tukevat seuraavat näkökulmat:

- tutkinto olisi tiivis ja räätälöidään yhdelle työnantajalle yhteen ammattiin sekä työtehtävään
- lyhyt koulutusaika ja räätälöity tutkinto kannustaisivat hakeutumaan alalle henkilöitä, jotka suunnittelevat uutta ammattia ja koulutusta
- työelämäyhteys olisi kiinteä ja tutkintokoulutuksen reagointikyky erilaisiin muutoksiin olisi hyvä
- opintososiaaliset edut olisivat hyvät
- työllistymismahdollisuudet ammattiin olisivat hyvät
- kiinnostus ammattia ja alaa kohtaan olisivat yleisesti hyvät, hakijamäärät tutkintokoulutukseen olisivat hyvällä tasolla
- suomalainen koulutusjärjestelmä ja Hätäkeskuslaitos työnantajana tarjoaisivat yksilöille mahdollisuudet henkilökohtaisiin jatkokoulutuksiin ja urapolkuihin

Kansallisen viitekehyksen tason 4 osaamistasokuvaukset, johon hätäkeskustoiminnan perustutkinnon tulee vastata (Opetushallitus 2022c):

- Hallitsee oman työ- tai opintoalansa tietoperustan laajoissa asiayhteyksissä sekä tietyt kognitiiviset ja käytännön taidot sekä ilmaisukyvyyn ja hyödyntää näitä tietoja ja taitoja ratkaistaessa oman alan erityisongelmia ja suorittaessaan alan tehtäviä.
- Työskentelee itsenäisesti yleensä ennustettavissa, mutta mahdollisesti muuttuvissa toimintaympäristöissä.
- Vastaa omien tehtäviensä loppuun suorittamisesta sekä toimii turvallisesti ja vastuullisesti työyhteisössä.
- Toimii taloudellisesti, tuloksellisesti ja suunnitelmallisesti sekä järjestelee työnsä huomioiden muut toimijat.
- Kykenee valvomaan muiden suorittamia rutiinitehtäviä.
- Valmiudet toimia yrittäjämäisesti toisen palveluksessa tai alan itsenäisenä yrittäjänä.
- Arvioi omaa osaamistaan ja tehtäväaluettaan ja parantaa työhön tai opintoihin liittyviä toimia. Kehittää itseään ja työtään.
- Valmius elinikäiseen oppimiseen.
- Toimii erilaisten ihmisten kanssa opiskelu- ja työyhteisössä sekä muissa ryhmissä ja verkostoissa eettisten periaatteiden mukaisesti.
- Viestii monimuotoisesti ja vuorovaikutteisesti eri tilanteissa ja tuottaa monipuolisia, myös alaan liittyviä, tekstejä äidinkielellään.
- Viestii toisella kotimaisella kielellä ja on vuorovaikutuksessa omalla alalla ainakin yhdellä vieraalla kielellä myös kansainvälisesti.

Ylipäivystäjän ja vuoromestarin tehtäviin päteväyttämiseksi, työryhmä esittää jatkotutkintoa osaamiskokonaisuuksien viitekehyksen tasolle 5, joka antaisi kelpoisuuden toimia esihenkilön tai muissa operatiivisissa tehtävissä. Tämä toteutettaisiin erikoistumisopintoina tai viitekehystason 5 tasolla olevana erikoisammattitutkintona.

Ylipäivystäjän ja vuoromestarin tehtävissä on hallittava oma työnkuvansa monipuolisesti ja laaja-alaisesti, hallittava ammatillisen tehtäväalansa vaikutus laajempiin kokonaisuuksiin. Tehtävissä opastetaan, valvotaan muiden suorituksia sekä suoritetaan laadunvalvontaa.

Kansallisen viitekehyksen tason 5 osaamistasokuvaukset, johon hätäkeskustoiminnan erikoistumistutkinnon tulee vastata (Opetushallitus 2022c):

- Hallitsee oman alansa laaja-alaisen ja/tai erikoistuneen tietoperustan sekä kognitiiviset ja käytännön taidot sekä ilmaisukyvyyn ja hyödyntää näitä tietoja ja taitoja ratkaistessaan luovasti abstrakteja ongelmia ja suorittaessaan alan tehtäviä.
- Ymmärtää ammatillisten tehtäväalueiden sekä alan ja eri alojen rajapinnat ja yhteydet laajempiin kokonaisuuksiin.
- Toimii alansa erikoisosaajana ja kehittää toimintaa, tuotteita ja/tai palveluita. Johtaa ja valvoo tarvittaessa toimintaympäristöjä ja toimintoja, jotka muuttuvat ennakoimattomasti.
- Opastaa muita ja valvoo muiden suorittamia tehtäviä.
- Hyvä valmius toimia alan itsenäisenä yrittäjänä.
- Arvioi ja kehittää omia ja muiden suorituksia ja työtä.
- Valmius elinikäiseen oppimiseen.
- Toimii erilaisten ihmisten kanssa opiskelu- ja työyhteisössä sekä muissa ryhmissä ja verkostoissa eettisten periaatteiden mukaisesti.
- Viestii suullisesti ja kirjallisesti sekä alan että alan ulkopuoliselle yleisölle äidinkielellään.
- Viestii toisella kotimaisella kielellä ja on vuorovaikutuksessa omalla alallaan ainakin yhdellä vieraalla kielellä myös kansainvälisesti.

Tunnistettuja puutteita nykyisessä hätäkeskuskoulutusjärjestelmässä on mm. se, että siitä puuttuu esihenkilöiden lisä- ja jatkokoulutus sekä koulutuksellinen urapolku on hyvin kapea.

Työryhmä on päätenyt esittämään hätäkeskuskoulutuksesta toista mallia, mutta tulevaisuusskenaariotyötä tehdessä hahmotettiin myös mahdollisuus, että yhtenä perustutkinnon suuntautumisvaihtoehtona voisi tulevaisuudessa olla myös tilanne- ja hätäkeskustoiminnan opintokokonaisuus, jolloin tutkinnosta muodostuisi laajempi turvallisuusalan tutkinto.

LUONNOS

12 Arvio kustannusvaikutuksista eri tutkintotasoilla

Koulutusjärjestelmää suunniteltaessa on otettava huomioon myös koulutuksen järjestämisen realiteetit, kuten rahoitus. Voimavarat olisi kohdennettava siten, että pelastusalan työvoimatarve ja työtehtävien kannalta välttämättömät kyvykkyydet tulee varmistettua.

Vallitsevassa maailmanpoliittisessa tilanteessa on huomattava, että vaikeasti ennakoitavat, yllättävät tapahtumat ja esimerkiksi inflaation vaikutukset ovat haastavia, jopa mahdottomia hallittavia kustannusvaikutusten arvioinnin osalta. Tässä työryhmäraportissa seuraavassa esitetyt arviot perustuvat tämänhetkiseen käytettävissä olevaan tietoon.

12.1 Pelastustoimen koulutusjärjestelmä

Pelastusopisto on sisäministeriön alainen oppilaitos ja yksi hallinnonalan virastoista. Mikäli pelastusalan koulutusjärjestelmän kustannukset nousevat Pelastusopiston määrärajojen tekemissä määrärahaesityksissä, nousevat todennäköisesti myös sisäministeriön tekemät määrärahaesitykset ja hallinnonalan kuluihin tulee vaikutuksia sen mukaan, mitä vastineita esityksiin saadaan.

Pelastusopiston toteuttamassa koulutusjärjestelmävaihtoehtojen kustannusten laskennassa on käytetty vuoden 2021 kustannustasoa. Kustannusnousuja ei ole huomioitu laskelmassa. Tarkempi kustannusten jakautuminen on selvitetty vaihtoehtojen kohdalla.

Kuvio 13. Koulutusjärjestelmän kustannusarviot.

Tutkinto	vuosikulu per henkilö	kesto (vuotta)	tutkinnon kustannus per henkilö
Päällystö AMK (nykyinen)	19 000	3,5	66 500

Alipäällystötutkinto (nykyinen)	24 500	1	24 500
Pelastajatutkinto (nykyinen)	28 000	1,5	42 000
Pelastusalan perustutkinto/ AMK-tutkinto (taso 6)	19 000 - 22 900	3,5	66 500 - 80 000
Pelastajatutkinto (taso 5)	25 800 - 23 500	2-3	51 500 - 70 500
Ylempi ammattikorkeakoulu- tutkinto	19 000	1,5	28 500

12.1.1 Koulutusjärjestelmän vaihtoehto 1

Kokonaisuudessaan kustannukset tulisivat kasvamaan opintoajan pidentyessä. Uusi pelastaja- ja alipäällystötutkinnot muodostava uusi AMK-tutkinto edellyttäisi AMK-sisäänottomäärien nostamista.

Koulutusjärjestelmän vaihtoehdon 1 Pelastusalan perustutkinnon (AMK) kustannuslaskelmassa on huomioitu nykyisen pelastajatutkinnon ja nykyisen pelastustoimen päällystötutkinnon (AMK) kustannukset siten, että AMK-tasolla pelastustoiminnan (vrt. nykyinen pelastajatutkinto) osaamisalueella noin 1,5 vuotta tulisi olemaan nykyisen pelastajatutkinnon kaltaista resurssi-intensiivistä opetusta ja 2 vuotta enemmän nykyisen kaltaisten AMK-opetuksen sisältöön verrattavaa opetusta. Muilla osaamisalueilla vuosikulussa ei olisi mittavaa muutosta. Koulutuksen pituus 3,5 vuotta pohjautuu 210 opintopisteen suorittamiseen, jolloin varmistetaan jatko-opintokelpoisuus pelastustoimen lisäksi laajasti myös muille koulutusaloille. AMK-tutkinnon vuosikohtaiset opiskelijakustannukset tulisivat olemaan 19 000 €–22 900 €. AMK-tutkinnon kokonaiskustannus olisi tällöin noin 66 500 €–80 000 euroa riippuen osaamisalueesta.

Pelastustoimen ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon hinnan arvioidaan määräytyvän samoin kustannuksin kuin nykyisen ammattikorkeakoulututkinnon, jolloin tutkinnon kokonaiskustannus olisi noin 28 500 euroa.

Taloudellisesta näkökulmasta täydennys- ja lisäkoulutuksen sekä sopimushenkilöstön koulutusjärjestelmän nivoutuminen tutkintokoulutukseen aikaansaisi mahdollisesti päällekkäisten kustannusten poistumista.

Vaihtoehdossa 1 on mahdollista myös tarjota lisämaksullista koulutusta avoimessa ammattikorkeakoulussa.

12.1.2 Koulutusjärjestelmän vaihtoehto 2

Kokonaisuudessaan kustannukset tulisivat kasvamaan opintoajan pidentyessä.

Koulutusjärjestelmän vaihtoehdon 2 kustannuslaskelmassa on huomioitu nykyisen pelastajatutkinnon ja nykyisen pelastustoimen päällystötutkinnon (AMK) kustannuksia siten, että opintokokonaisuudesta noin 1,5 vuotta olisi nykyisen pelastajatutkinnon kaltaista resurssi-intensiivistä opetusta ja riippuen opintojen pituudesta joko 0,5 vuotta (2 vuotinen koulutus) tai 1,5 vuotta (3 vuotinen koulutus) nykyisen päällystökoulutuksen kustannuksilla. Kaksi vuotta kestävä tutkinnon vuosikustannukset olisivat noin 25 800 € kun vastaavasti kolme vuotta kestävä tutkinnon vuosikustannukset olisivat noin 23 500 €. Kaksi vuotta kestävä tutkinnon kokonaiskustannukset olisivat noin 51 500 € ja kolme vuotta kestävä tutkinnon kokonaiskustannukset olisivat noin 70 500 €.

Ammattikorkeakoulututkinnon kustannus pysyisi ennallaan. Alipäällystökoulutuksen nivoutuminen uuteen AMK-tutkintoon ei muuta tutkinnon kustannusrakennetta, mutta edellyttää sisäänottomäärien kasvattamista.

Taloudellisesta näkökulmasta täydennys- ja lisäkoulutuksen sekä sopimushenkilöstön koulutusjärjestelmän nivoutuminen osaksi tutkintokoulutuksen eri tasoja aikaansaisi mahdollisesti päällekkäisten kustannusten poistumista.

12.2 Hätäkeskustoiminnan koulutusjärjestelmä

Hätäkeskuspäivystäjän koulutusohjelman pysyessä samalla osaamisen viitekehyksen tasolla kuin aiemminkin, lisäkustannuksia ei ole suoraan osoitettavissa, mikäli opiskeluaika pysyy ennallaan. Jatkotutkinnon osalta kustannusvaikutukset riippuvat opintojen pituudesta.

Kuvio 14. Hätäkeskustoiminnan koulutusjärjestelmän kustannusarviot

Tutkinto	vuosikulu per henkilö	kesto (vuotta)	tutkinnon kustannus per henkilö
Hätäkeskuspäivystäjätutkinto (taso 4)	25 300	1,5	37 950
Vuoromestarin/ ylipäivystäjän jatkotutkinto (taso 5)	19 000	1	19 000
Vuoromestarin/ ylipäivystäjän jatkotutkinto (taso 5)	19 000	1,5	28 500

12.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Yleisti arvioiden voidaan todeta, että mikäli koulutuksen tasoa nostetaan, tuottavuus nousee työpanoksen laadun kasvaessa. Koulutustason nostaminen mahdollistaa myös korkeamman tuottavuuden työtehtävien syntymisen ja kokonaistuottavuuden nousun. Odotusarvona on yleisesti, että työmarkkinoilla korkeasti koulutetun työvoiman kysyntä kasvaa ja matalasti koulutetun työvoiman kysyntä laskee. (Kansallisen osaamisperustan vahvistaminen, OKM, 30, 38.)

Yhteiskunnallisten kustannusten näkökulmasta on tärkeää, että pelastustoimen ja hätäkeskustoimen koulutusjärjestelmää kehitetään huomioiden yhteys opetus- ja kulttuuriministeriön alaiseen koulutusjärjestelmään.

Työryhmän esityksistä vaihtoehto 1 muuttaisi pelastustoimen koulutusjärjestelmän kokonaisuudessaan AMK -tasoiseksi. Osaamistason nostolla voi olla heijastusvaikutuksia tulevaisuuden hyvinvointialueilla pelastustoimen työtehtäviin hakeutuvien työpäntöksen laadun kasvuun, palkkakustannuksiin ja sitä kautta hyvinvointialueiden kustannuksiin.

Yhteiskunnallisesta näkökulmasta tutkinnon antamat jatko-opintomahdollisuudet laajasti eri aloille edistävät osaamisen lisäämistä ilman tarvetta suorittaa uusia tutkintoja alusta saakka. Osaamispääoman nousu parantaa myös tuottavuutta.

Työryhmän esityksistä vaihtoehto 2 muuttaisi pelastustoimen koulutuksen pituutta vastaamaan lisääntyneitä osaamisvaatimuksia. Perustutkinto olisi edelleen ammattitutkinto. Esihenkilötehtävissä toimivilta edellytettäisiin tässä mallissa korkeakoulututkintoa. Myös tämän mallin heijastevaikutukset voisivat olla saman suuntaisia kuin vaihtoehdon 1, joskaan alan yleinen koulutustaso ei merkittävästi nousisi.

Avoimen ammattikorkeakoulun periaatteiden mukaan toteutettujen opintojaksojen tarjonta mahdollistaisi myös muiden alojen opiskelijoiden lisätä osaamistaan, mikä paitsi lisäisi pelastusalaan liittyvää osaamista mutta myös yhteiskunnallista resilienssiä.

13 Esitys pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan henkilöstön osaamisen hallintaan

13.1 Pelastustoimen henkilöstön osaamisen hallinta

Pelastustoimen ja siviilivalmiuden suorituskyky ja suunnitteluperusteet hankkeessa tunnistettujen pelastustoimessa tarvittavien kyvykkyyksien edellyttämä osaaminen tulee huomioida tutkinto-opetuksen lisäksi myös sekä täydennys- että ylläpitokoulutuksissa. Ylläpitokoulutus tapahtuu pääsääntöisesti työpaikoilla pelastuslaitoksissa.

Pelastustoimen valtakunnallinen suorituskyky koostuu hyvinvointialueiden voimavaroista. Valtakunnallinen suorituskyky edellyttää, että pelastustoimen tehtävillä toiminta on riittävän samankaltaista ja asiat tehdään yhteensopivalla tavalla. Toisin sanoen yhdenmukaista osaamista tuottava ja ylläpitävä koulutusjärjestelmä on mahdollistamassa laadukkaan ja kustannustehokkaan toiminnan kaikissa pelastustoimen tehtävissä ja turvallisuustilanteissa valtakunnallisesti.

Pelastustoimeen tulee rakentaa osaamisen hallinnan järjestelmä, joka huomioi riittävästi sekä päätoimisen että sopimushenkilöstön osaamisen ylläpitämisen, kehittämisen ja arvioinnin koko heidän työuran ajan. Koulutusjärjestelmän tulisi hyödyntää toimintaympäristöanalyysien tietoa toimintaympäristössä tapahtuneista muutoksista, ja muutosten edellyttämistä uusista suorituskykyvaatimuksista ja niihin liittyvistä osaamisvaatimuksista. Myös tutkimusten, opinnäytetöiden ja kehittämishankkeiden tuottama tiedon hyödyntäminen tulee varmistaa. Työtapaturmista ja vaaratilanteista saatava tieto tulisi huomioida valtakunnallisesti yhdenmukaisesti, ja näiden tietojen huomioiminen tulee myös olla kiinteä osa koulutusjärjestelmän toimintaa.

Pelastustoimessa tulee olla käytössä yhdenmukainen ja ajantasainen koulutusmateriaali. Esimerkiksi nykyinen Koulumaali oppimisympäristönä voisi toimia koulutusmateriaalin valtakunnallisena tietojärjestelmänä. Koulutussuunnittelun ja osaamisen arvioinnin valtakunnallisella ohjauksella mahdollistetaan pelastustoimen henkilöstön yhdenmukaisempi osaaminen ja näin voidaan rakentaa valtakunnallista suorituskykyä.

Pelastustoimen valtakunnallinen osaamisen hallinta edellyttää uudenlaista organisointumista. Pelastustoimen osaamisen hallinta edellyttää alan toimijoiden tiivistä yhteistyötä ja valtakunnallista koordinaatioita. Pelastustoimen tehtävien edellyttämä osaaminen on hyvin samankaltaista eri puolilla suomea. Alueiden erityispiirteet huomioimalla pelastustoimessa voidaan hyödyntää hyvin yhtenäistä aineistoa pelastustoimen kyvykkyyksien mukaisen osaamisen hallinnassa.

13.2 Hätäkeskustoiminnan henkilöstön osaamisen hallinta

Hätäkeskuslaitoksessa on kuvattu osaamisen kehittämisen malli, jossa kuvataan, miten osaamisvaatimukset on määritelty ja mikä on arvio nykytilasta, miten osaamista suunnitellaan ja kehitetään. Edelliseen liittyen operatiivisen henkilöstön osaamisvaatimukset on päivitetty keväällä 2022. Näitä hyödynnetään myös koulutussuunnittelussa.

Osaamisvaatimusten pohjalta on laadittu koulutustarvekyselylomakkeet. Tämän lisäksi tavoite- ja kehityskeskustelut ovat tärkeä osa osaamisen hallintaa. Sieltä tulevat kehittämiskohteet otetaan koulutussuunnitteluun mukaan.

Virastossa on otettu vuonna 2018 käyttöön ammatinhallinnan ohjausmalli, jonka avulla pyritään järjestelmälliseen ammatinhallinnan analyysiin (muun muassa löytää työn kannalta tärkeät kehittämistarpeet) ja siihen liittyvän ohjausprosessin yhdenmukaisuuteen kaikissa hätäkeskuksissa.

13.3 Täydennyskoulutusvelvoite

Työryhmä pitää täydennyskouluttautumista erittäin tärkeänä. Työryhmä ei kuitenkaan esitä täydennyskoulutusvelvoitetta sellaisenaan. Osaamisen hallintaa ja siinä käytettäviä osaamisenhallintajärjestelmiä on kehitettävä osaamisperustaiseen suuntaan niin pelastustoimen kuin hätäkeskustoiminnan osalta.

Osaamisenhallinnan kehittämiseksi olisi tärkeää ja tarpeellista luoda kansallinen osaamisrekisteri, joka hyödyttäisi niin oppilaitoksia kuin työnantajiakin sekä tukisi yksilötasolla jokaista alalle opiskelevaa ja alalla työskentelevää osallistumaan omaan osaamisenhallintaansa aktiivisena toimijana. Osaamisrekisteriin olisi hyvä sisällyttää myös pelastustoimintaan liittyvä ylläpitokoulutus, kuten pelastussukellusharjoitukset sekä muut tehtävien hoitamisen kannalta oleelliset osaamisen ylläpitämisen suorit-

teet. Osaamisrekisteriä tarkasteltaessa tulisi hyödyntää jo olemassa olevat tiedot nykyisistä rekistereistä. Osaamisenhallintajärjestelmä olisi tärkeä osa alan osaamisen hallintaa ja tilannekuvan muodostamista.

Pelastusalalla osaaminen varmistetaan etenkin (valtakunnallisten) ohjeistuksien avulla. Alalla on yleisesti käytössä malli, jossa määritetään (esimerkiksi tietyssä työtehtävässä) tarvittava osaaminen ja sitä kautta määritellään mitä siinä työtehtävässä vaaditaan, ja luodaan asiasta velvoittava ohje.

LUONNOS

14 Esitys pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan koulutuksen organisoinnista

Pelastusopisto on vastuussa pelastus- ja hätäkeskusalalan koulutuksesta. Koulutuksen järjestäminen jatkossakin Pelastusopistolla on kustannustehokkainta ja resurssien kannalta tarkoituksenmukaisinta.

Koulutusjärjestelmävaihtoehdossa 1, jossa pelastusalan koulutus olisi ammattikorkeakoulutasoinen, Pelastusopiston tulisi toimia ammattikorkeakoulustatuksella.

Koulutusjärjestelmävaihtoehdossa 2 Pelastusopisto voisi edelleen toteuttaa ammattikorkeakoulututkintoa yhteistyössä Poliisiammattikorkeakoulun kanssa.

Pelastustoimen koulutuksen organisointi

Vaihtoehto 1

Pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan koulutuksen uudistamishankkeen työryhmän esityksen 1 mukaan edetessä Pelastusopistosta tulisi kokonaisuudessaan itsenäinen ammattikorkeakoulu.

Opettajien pätevyyksissä tulitaisiin huomioidaan siirtymäajat sekä täydennyskoulutus.

Opiskelijoilla jotka ovat suorittaneet aiemman tutkinnon, olisi mahdollisuus täydennyskoulutuksen avulla päivittää osaamistaan uutta tutkintoa vastaavaksi.

Vaihtoehto 2

Pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan koulutuksen uudistamishankkeen työryhmän esityksen 2 mukaan edetessä nykyisen kaltainen järjestely, jossa Poliisiammattikorkeakoululla on pelastusalan ammattikorkeakoulutasoisen koulutuksen tutkinnonantaoikeus ja Pelastusopisto järjestää koulutuksen.

Hätäkeskuskoulutuksen organisointi

Pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan koulutuksen uudistamishankkeen työryhmän esityksen mukaan Pelastusopisto vastaa aiempaan tapaan hätäkeskuskoulutuksesta ja sen järjestämisestä.

14.1 Työryhmän työn aikana esiin nousseet erillisteemat

Pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan uudistamishankkeen työn aikana on nousset esiin toistuvia teemoja, joita selvitettiin eri hallinnonalojen välillä, sihteeristön toimesta sekä alan monimuotoisuutta käsitelleen alatyöryhmän toimesta. Näitä teemoja ovat pelastusalan oppisopimuskoulutus, alueelliset kurssit, alan monimuotoisuus sekä kaksikielinen koulutus. Nämä eivät varsinaisesti liity itse koulutusjärjestelmään, mutta näitä tiedustellaan hyvin usein, joten niistä muodostettiin raporttiin oma luku.

14.1.1 Oppisopimuskoulutus

Oppisopimuskoulutuksesta säädetään ammatillista koulutusta koskevassa laissa 2017/531. Nimikkeellä tarkoitetaan opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla järjestettävää koulutusta. Oppisopimuskoulutuksella tarkoitetaan pääosin työpaikalla käytännön työtehtävien yhteydessä järjestettävää koulutusta, jota täydennetään tarvittaessa myös muissa oppimisympäristöissä tapahtuvalla koulutuksella.

Oppisopimuksella opiskelevan tulee olla vähintään 15-vuotias ja viikoittaisen työajan tulee olla keskimäärin 25 tuntia. Oppisopimuskoulutuksessa opiskelijalle maksetaan alan työ- tai virkaehtosopimusten perusteella määräytyvää palkkaa. Palkkauksesta sovitaan työnantajan ja opiskelijan kesken.

Työantajalle maksetaan koulutuskorvausta, jos koulutuksen järjestämisestä katsotaan aiheutuvan kustannuksia. Koulutuskorvauksesta sovitaan koulutuksen järjestäjän ja työnantajan kesken.

Yrittäjälle oppisopimuskoulutusta voidaan järjestää hänen omassa yrityksessään, jolloin sopijoina ovat koulutuksen järjestäjä ja yrittäjä. Tällöin koulutuskorvaus voidaan maksaa toiselle yrittäjälle tai muulle henkilölle, joka toimii opiskelevan yrittäjän ohjaajana neuvonnasta aiheutuviin kustannuksiin.

Oppisopimuskoulutuksena voidaan suorittaa koko ammatillinen tutkinto, koulutuksen osia tai vielä pienempi opintokokonaisuus. Oppisopimuskoulutuksena ei voida järjestää valmentavaa koulutusta tai työvoimakoulutusta.

Oppisopimuskoulutuksen osalta on erityisesti huomioitava, että sen vahva toimija on koulutuksen järjestäjä, joka valvoo työpaikan edellytyksiä toimia oppimisympäristönä. Työpaikan tulee nimetä opiskelijalle vastuullinen työpaikkaohjaaja. Koulutuksen järjestäjä tukee ohjaajaa tämän tehtävässä ja järjestää tarvittaessa koulutusta. Koulutukseen liittyvän näytön toteutuksesta vastaa koulutuksen järjestäjä. (Opetushallitus 2022d.)

Mikäli oppisopimuskoulutusta vastaavaa koulutusta järjestettäisiin pelastustoimen tai hätäkeskustoiminnan ammatteihin päteväntä koulutuksena, tulisi sen osalta luoda koulutukselle oma lainsäädäntö ja nimike, perustaa koulutuksesta vastaavaan, eli oppisopimuskoulutusta järjestävään oppilaitokseen oma koulutuksen järjestämisestä ja näyttöjen vastaanottamisesta vastaava yksikkö tai osasto, joka huolehtii myös työpaikalla tapahtuvan ohjauksen tarkoituksenmukaisuudesta ja valvoo sitä sekä tekee oppilasvalinnat ja toimii järjestämispaikkana sellaisille mahdollisille opinnoille, joita työpaikalla ei järjestetä. Työnantajan tulee maksaa oppisopimuskoulutuksessa oleville palkkaa sekä antaa henkilöresursseja koulutuksen ohjaamiseen, yhteistyöhön koulutuksen järjestäjän kanssa sekä fasiliteetteja koulutuksen toteuttamiseen.

Huomioitavaa on se, että mikäli oppisopimuskoulutusta haluttaisiin järjestää pelastustoimessa, sen tulisi olla muun niminen kuin Opetushallituksen käyttämä termi. Käytännössä lainsäädäntömuutoksiin menisi useampi vuosi, ja koulutuksen järjestäjän tulisi saada riittävät resurssit sekä koulutuksen suunnitteluun että ohjaukseen. Ohjaus- ja opetusvelvoite koskee myös työnantajia, joiden tulee järjestää ohjaukseen paitsi resurssit myös kouluttaa ohjaajat.

Oppisopimuskoulutus on koulutuksen järjestämismuoto, ei erillinen koulutus. Lähiopetuksen ja oppisopimuksen tulee olla myös sisällöltään samanlaista.

Työryhmän näkemyksen mukaan oppisopimuskoulutus olisi haastavaa järjestää eikä se sovellu sellaisenaan hätäkeskus- ja pelastusalalle. Käytännössä oppisopimuksena olisi mahdollista suorittaa vain tutkinnonosia, ei koko koulutus. Oppisopimus ei ole myöskään pikaratkaisu osaajapulaan.

Hyvinvointialueen tuomia muutoksia koulutukseen on vielä liian varhaista ennakoita.

14.1.2 Alueelliset kurssit

Alueellisia kursseja on järjestetty sekä pelastustoimen että hätäkeskustoiminnan ammatillisessa koulutuksessa.

Valtakunnallisesta pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan ammatillisesta koulutuksesta vastaava Pelastusopisto sijaitsee Kuopiossa. Koulutuksen järjestäminen Pelastusopistolla on taloudellisempaa sekä helpompaa toteuttaa muun muassa Pelastusopiston opetushenkilöstöresurssien että koulutuksessa tarvittavien tila- ja laitteiden vuoksi. Opetushenkilöstöstä lähes kaikki ovat suorittaneet opettajien pedagogisen koulutuksen.

Pelastusopiston mukaan aiemmin järjestetyt alueelliset pelastajakurssit ovat osoittaneet, että niiden toteuttaminen on osoittautunut kalliimmaksi kuin Pelastusopistolla järjestetyt kurssit sekä alueellisten kurssien toteutus vaatii etukäteen suunniteltuja erityisjärjestelyjä. Opiskelijavalinnan kriteereistä ei kuitenkaan voida poiketa, joten on riskinä, että alueellisille kursseille ei saada samaa kurssikokoa kuin Pelastusopiston kursseille. Tämä kasvattaisi opiskelijakohtaista menoa entisestään. Aiemmin toteutetuissa alueellisissa koulutuksissa on ollut myös Pelastusopistolla suoritettavia osioita.

Koulutuksessa käytettäviä simulaatio- ym. tiloja ei ole tarkoituksenmukaista rakentaa muualle, koska ne ovat jo olemassa Pelastusopistolla. Pelastusopiston harjoitusalue tarjoaa monipuoliset harjoitusmahdollisuudet opiskelun tueksi. Pelastusopistolla koulutuksessa toteutetaan myös yhteisiä harjoituksia hätäkeskuspäivystäjä-, alipäälystös- ja päälystöpöytäopiskelijoiden kanssa, mikä ei ole mahdollista alueellisilla kursseilla. Alueelliset kurssit on järjestetty usein lähtökohtaisesti täyttämään yksittäiselle alueelle kohdentunutta pelastajapulaa.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on kiinnittänyt vuonna 2022 huomiota opiskelijoiden yhdenvertaiseen kohteluun Pelastusopistolla ja alueella järjestettävässä koulutuksessa. Mikäli Pelastusopiston edellyttäisiin jatkossa järjestävän opiskelijoiden asuminen myös alueellisessa koulutuksessa, lisäisi se koulutuksen vaatimia järjestelyjä ja kohotaisi sen kustannuksia entisestään.

Pelastusopisto järjestää ennakkosuunnitelmien mukaisesti elokuussa 2022 alkaneen ruotsinkieliseen tutkintoon johtavan pelastajakurssin Vaasassa. Harjoittavassa opetuksessa hyödynnetään Pelastusopiston harjoitusalueita Kuopiossa ja tarpeen mukaan Länsi-Suomen pelastusharjoitusalueita Porissa.

14.1.3 Alan monimuotoisuus

Koulutusuudistushankkeessa muodostettiin tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta käsittelevä alatyöryhmä, joka tuotti esityksiä ja toimenpide-ehdotuksia alan monimuotoisuuden edistämiseksi.

Suomessa asui 2020 noin 444 000 ulkomaalaistaustaista henkilöä, joka on 8% väestöstä. Suomessa vakituisesti asuvista joka seitsemäs 30-34 -vuotias on ulkomaalaistaustainen. Pääkaupunkiseudulla 30-34 -vuotiaista joka neljäs on ulkomaalaistaustainen. Kaikista helsinkiläisistä peruskouluikäisistä jo joka viides puhuu äidinkielenään muita kuin kotimaisia kieliä. (Tilastokeskus 2020.)

Pelastustoimi on ollut vuosia yksi luotetuimmista turvallisuusviranomaisista. Luottamusta on edelleen vahvistettava kiinnittämällä huomiota entistä monimuotoisemman henkilöstön rekrytointiin ja kouluttamiseen. Pelastusalan hakijakuntaa on monimuotoistettava ja löydettävä uusia kohderyhmiä hakijoiksi. Näillä toimilla vastataan myös osaajapulaan.

Pelastustoimen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustoimintaohjelmassa (2021) kuvataan nykytilaa seuraavasti: ”Pelastusopiston koottu hakijatilasto (1987–2020) kertoo, että Pelastusopiston pelastajakursseille on vuosien 2010–2020 aikana hakenut 0–7 naista pelastajakurssia kohden, mutta he ovat karsiutuneet valintakoevaiheessa.” Toimintaohjelmassa kuvataan, että alalla on hyvin vähän maahanmuuttajataustaisia henkilöitä. Toimintaohjelmassa on asetettu pelastustoimelle tavoite seuraavasti:

”Kannustetaan eritaustaisia ihmisiä hakeutumaan pelastustoimen opintoihin ja turvataan tasa-arvoiset ja yhdenvertaiset mahdollisuudet urakehitykseen, puretaan pelastustoimen segregatiota.”

Koulutusuudistuksen osalta pelastusalan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustoimintaohjelmassa on asetettu yksityiskohtaisemmat toimenpiteet:

- Pelastustoimen koulutusuudistuksessa tulee huomioida tavoite, että pelastustoimeen rekrytoituu tulevaisuudessa paitsi osaamiseltaan tarvetta vastaavia, mutta myös yhteiskunnan monimuotoista väestörakennetta noudattavia henkilöitä. Näistä henkilöistä muodostetaan kohderyhmiä, joita alalle halutaan rekrytoida. Opiskelijarekrytointiin tulee perustua strategiselle suunnittelulle hyödyntäen pelastusalan oppilaitosten hakijaprofiileja. Eri väestöryhmiä tulisi lähestyä kohdennetummalla rekrytoinnilla.

- Koulutusuudistuksessa on myös varmennettava, että koulutustarjontaa on riittävästi sekä suomen- että ruotsinkielisinä toteutuksina.
- Koulutusuudistuksen yhteydessä tulee tarkastella pääsyvaatimusten sisältöä etnistä paremmin työelämän vaatimuksia vastaaviksi.

Havaitut esteet

Pelastustoimen tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta käsittelevä työryhmä kävi (2021) läpi eri vähemmistöryhmien näkökulmasta esteitä, jotka nousevat eteen vähemmistöjen hakeutuessa pelastusalalle. On huomioitava, että tässä kontekstissa naiset katsotaan myös vähemmistöryhmäksi, sillä naisia on pelastajaoppilaiksi hakeneista vain 1 % ja alalla on kokonaisuudessaan naisia kokoaikaisista, täysipalkkaisista vain 13 %. Havaitut esteet ovat yhteneväiset poliisissa suoritetun tutkimuksen ”monimuotoisemman rekrytoinnin esteet ja edistäminen” (Poliisiammattikorkeakoulu, 2021).

Havaitut esteet voidaan jakaa seuraavasti:

1) Tiedolliset esteet

Pelastusalan ammateista ei tiedetä riittävästi. Ei tiedetä millaista työtä se on, millaisia työyhteisöt ovat ja millaista Pelastusopistossa opiskelu on. Pelastajan ammatista luotu mielikuva on yksipuolinen ja yksiulotteinen.

2) Asenteelliset esteet

Pelastajan ammatin koetaan vaativan äärettömän hyvää fyysistä voimaa eikä sen koeta olevan mahdollinen kuin tiettyä sukupuolta, tiettyä seksuaalista suuntautumista, tiettyä etnistä taustaa oleville sekä tietyn ikäisille.

3) Rakenteelliset esteet

- Pelastusopiston kielivaatimukset voivat tulla esteeksi monelle maahanmuuttajataustaiselle tai etnistä ryhmää edustavalle hakijalle.
- Kulttuuriin, uskontoon ja identiteettiin liittyvät asiat voidaan kokea esteiksi, esimerkkinä mahdollisuus pukea uskonnollista tunnusta osaksi virkavaatetusta.
- Pääsykoevaatimusten fyysistä osuutta koskevan nykyisällön ei koeta vastaavan työelämän vaatimuksia.

Oleennaista monimuotoisuuden edistämässä pelastusalalla on se, ettei vähemmistöjä niputeta yhdeksi ryhmäksi, vaan ymmärretään, että vähemmistöryhmillä on erilaisia esteitä alalle hakeutumiseen ja alalla pysymiseen liittyvissä kysymyksissä. Lisäksi kukin on oma yksilönsä eikä yksilö edusta koko viiteryhmäänsä.

Toimenpide-ehdotukset

Entistä monimuotoisemmasta pelastusalasta ei ole aiemmin tehty yhteenvedoa, ja alatyöryhmän työ onkin ollut lähtölaukaus alan monimuotoisuuden kehittämiseksi. Osa ehdotuksista on uusia, osa jo käytössä olevia toimenpiteitä. Alatyöryhmä on tehnyt yhteistyötä myös Poliisihallituksen monimuotoisuutta käsittelevän tahojen kanssa. Toimenpide-ehdotukset löytyvät liitteestä 8 (LIITE 8) ja ovat heti käytettävissä. Liitteessä 9 (LIITE 9) on esimerkinomainen toimenpideluettelo, joka täydentyy päätettyjen konkreettisten toimenpiteiden pohjalta. Vaikuttavuuden vuoksi on tärkeää, että toimenpiteet kirjataan yksityiskohtaisesti, aikataulutetaan sekä vastuutetaan.

Monimuotoisemman pelastusalan puolesta on viestittävä tavoitteellisesti ja strategisesti läpileikaten kaiken viestinnän. Sosiaalisen median kanavat ja etenkin vähemmistöjen käyttämät viestintäympäristöt ovat avainasemassa kohderyhmän tavoittamisessa. Yhteistä tilannekuvaa on pidettävä yllä monimuotoisuuden edistämisen suhteen sisäministeriön, pelastuslaitoksien, Pelastusopiston ja Pelastuskoulun välillä. Myös poliisin kanssa olisi tärkeää tiivistää yhteistyötä monimuotoisemman sisäisen turvallisuuden osalta. Tunnistetut sidosryhmät löytyvät liitteestä 10 (LIITE 10).

Entistä monimuotoisemman henkilöstön eteen tehty työ ja monimuotoisempi rekrytointi näkyy viiveellä, mutta keräämällä säännöllisesti palautetta ja analysoimalla henkilöstöä koskevia tilastoja sekä työhyvinvointia voidaan kehityksen suuntaviivoista pitää yllä tilannekuvaa.

Pelastusopistoon hakevien henkilöiden osalta monimuotoisuuden arviointi on haasteellista, sillä esimerkiksi etnistä tai muuta taustaa ei voi kysyä. Monimuotoisuuden kehittymistä voidaan kuitenkin arvioida esimerkiksi kielitaitoon liittyvien seikkojen, opiskelijoiden sukupuolijakauman ja eri vähemmistöryhmiltä kerätyn palautteiden perusteella. Yksityiskohtaisempien työkalujen kehittäminen vaikuttavuuden arviointia varten on tulevaisuudessa tarpeen.

14.1.4 Kaksikielinen koulutus

Viimeisten vuosikymmenien aikana kaksikielisiä pelastaja- ja hätäkeskuspäivystäjäkursseja on järjestetty tarpeiden mukaan erillispäätöksellä niihin saatujen resurssien puitteissa.

Sisäasiainministeriön asettaman ruotsinkielistä koulutusta pohtivan työryhmän loppuraportissa (Inrikesministeriet 2010) 'Olika alternativ att ordna räddningsutbildning på svenska' tehtiin seuraavat esitykset pelastustoimen osalta:

- Pelastusopistolla tulee olla kokonaisvastuu koulutuksen järjestämisestä, yhteistyökumppaneita voivat olla jokin toinen oppilaitos tai pelastuslaitokset.
- Seuraava ruotsinkielinen pelastajakoulutus alkaa vuonna 2011.
- Koulutuksen suunnittelu ja toteutus tulee integroida Pelastusopiston yleiseen suunnittelu- ja resurssiviitekehykseen.
- Koulutukselle järjestettävä pysyvä rahoitus ja henkilöresurssit.
- Pelastusopisto rekrytoi henkilön ruotsinkielisen pelastajakoulutuksen suunnittelijaksi ja kurssinjohtajaksi.
- Koulutuksen aloituspaikkamäärät perustuvat pelastuslaitoksille tehtyyn työvoimatarvekyselyyn ja koulutustarve kaksikielisten paloasemien määrään Suomessa.
- Jatkossa selvitetään tarpeet myös muuhun ruotsinkieliseen koulutukseen Pelastusopiston ammatillisessa peruskoulutuksessa.

Työryhmän ehdotuksista osa toteutuu käytännössä, ja osan toteuttaminen on osoittautunut haasteelliseksi.

Kaksikielisen pelastajakoulutuksen toteuttamisen tulisi olla osa Pelastusopiston säännöllistä koulutuksen toteuttamissykliä ja sen resurssoinnin tulisi olla turvattu. Tämä mahdollistaisi myös potentiaalisille koulutukseen hakeutuville tiedon koulutuksen alkamisesta riittävän ajoissa siihen valmistautumiseksi (esim. varusmiespalveluksen suorittaminen).

Kaksikielisten pelastajien puute ei vaikutuksiltaan ulotu ainoastaan päätoimisiin pelastajiin. Myös useat ruotsinkielisillä alueilla toimivat sopimuspalokunnat ovat riippuvaisia

ruotsinkielentaitoisista kouluttajista. Tämän lisäksi Hätäkeskuslaitos on useasti tuonut esille kaksikielisen henkilöstön vajetta viimeaikoina erityisesti Vaasan, Turun ja Keravan hätäkeskuksissa.

Kaikista äidinkielenään ruotsia puhuvista Manner-Suomessa tai Ahvenanmaalla asuvista 44 % eli lähes 130 000 henkeä asui Uudellamaalla (ml. Pyhtää) vuonna 2018. Heistä 13 % asui Helsingissä. Kaksikielisiä koulutuksia on järjestetty muun muassa Vaasassa.

Pelastusopisto katsoo, että koulutus olisi parasta järjestää keskitetysti Kuopissa. On myös esitetty Pelastusopiston järjestämän koulutuksen lisäksi vaihtoehtoisia skenarioita, kuten että kaksikielinen koulutus järjestettäisiin Helsingin pelastuskoulun toimesta, koska opiskelijoiden rekrytointipohja on suurin pääkaupunkiseudulla. Vaihtoehtoja tulee tarkastella erikseen niin kustannusten kuin resurssienkin osalta.

Pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan koulutuksen uudistamishankkeen aikana aiheesta on keskusteltu mm. kaksikielisten alueiden sekä Folktingetin edustajien kanssa.

15 Pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan koulutuksen uudistamishankkeen näkemykset tarvittavista säädösmuutoksista

Pelastusopistoa koskevia säädöksiä löytyy pelastuslaista (379/2011), Pelastusopistosta annetusta laista (607/2006), valtioneuvoston asetuksesta Pelastusopistosta (658/2006) sekä sisäministeriön asetuksesta Pelastusopiston maksullisista suoritteista (1293/2021)

Lisäksi Pelastusopiston Poliisiammattikorkeakoulun alaisuudessa järjestämään pelastusalan ammattikorkeakoulutkintoon liittyvää lainsäädäntöä sisältää laki Poliisiammattikorkeakoulusta (1164/2013) sekä valtioneuvoston asetus Poliisiammattikorkeakoulusta (282/2014)

Hätäkeskustoimintaa koskevia lakeja ja asetuksia ovat laki hätäkeskustoiminnasta (692/2010), valtioneuvoston asetus hätäkeskustoiminnasta (877/2010) sekä sisäministeriön asetus Hätäkeskuslaitoksen maksullisista suoritteista (1293/2021).

15.1 Pelastustoimen koulutuksen uudistamishankkeen esitysten vaatimat säädösmuutokset

Työryhmä esittää, että Pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan koulutuksen uudistamishankkeen työryhmäraportin pohjalta tehtyjen päätösten mukaisesti tarvittavat laki- ja säädösmuutokset toteutetaan erikseen sen jälkeen perustettavassa säädösvalmisteluhankkeessa.

Työryhmän esityksen 1 pohjalta säädösmuutostarpeita tai säädösten tarkistustarpeita ovat muun muassa pelastuslaissa (379/2011) muutokset pelastustoimen koulutukseen sekä kelpoisuusvaatimuksiin. Pelastusopistosta annetussa laissa (607/2006) sekä valtioneuvoston asetuksessa Pelastusopistosta (658/2006) muutostarpeet liitty-

vät koulutustason noston AMK-tasoiseksi ja järjestelmän muutokseen. Lakia poliisiammattikorkeakoulusta (1164/2014) sekä asetusta Poliisiammattikorkeakoulusta (282/2014) tulee myös tarkistaa esityksen 1 vaikutusten osalta.

Valtioneuvoston asetuksessa ammattikorkeakouluista (1129/2014) 17 §:ssä todetaan, että ammattikorkeakoulun lehtoreiden tutkintovaatimuksena on soveltuva ylempi korkeakoulututkinto. Yliopettajilta vaaditaan soveltuvana jatkotutkintona suoritettu lisensiaatin- tai tohtorintutkinto. Erityisestä syystä yliopettajan toimeen voidaan 17 §:n 1 momentin estämättä ottaa ylempään korkeakoulututkinnon suorittanut henkilö ja lehtorin toimeen henkilö, joka ei ole suorittanut ylempää korkeakoulututkintoa, jos henkilö on erittäin hyvin perehtynyt toimen tehtäväänsä.

Yliopettajalta ja lehtorilta, jonka opetustehtävään pääosin kuuluu ammattiopintojen järjestäminen, vaaditaan lisäksi vähintään kolmen vuoden käytännön kokemus tutkintoa vastaavissa tehtävissä.

Mikäli pelastustoimen ammatillisen koulutuksen järjestelmää kehitetään työryhmän esityksen 1 pohjalta ammattikorkeakoulutasoiseksi, tulee lainsäädännössä huomioida siirtymäaika, jolloin Pelastusopistolla opetustehtävissä toimivien on tarvittaessa mahdollisuus hankkia ammattikorkeakoulun opetushenkilöstöltä vaadittava pätevyys.

Työryhmän esityksen 2 pohjalta ei nykyiseen lainsäädäntöön pelastustoimen tai poliisitoimen osalta ole yhtä merkittäviä säädösmuutostarpeita tai säädösten tarkistustarpeita. Pelastajan koulutus siirtyisi aiemmalta viitekehyksen tasolta 4 tasolle 5 ja tukinnon suorittamisen kesto pidentyisi. Pelastusalan ammattikorkeakoulututkinto toteutettaisiin kuten nykyisikin Poliisiammattikorkeakoulun osana ja Pelastusopiston järjestämänä.

Uudistamishankkeen työn aikana kävi ilmi, että erivapautta eli säädetyistä tutkintovaatimuksista poikkeamista ja sen myöntämisen tarpeellisuutta tulisi tarkastella mahdollisten muiden säädösmuutosten aikana.

15.2 Hätäkeskustoiminnan koulutuksen uudistamishankkeen esitysten vaatimat säädösmuutokset

Työryhmän esityksessä hätäkeskuspäivystäjän koulutus säilyy nykyisellä viitekehyksen tasolla eikä aiheuta säädösmuutostarpeita tai säädösten tarkistustarpeita.

Liitteet

LIITE 1 Pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan koulutuksen uudistamishankkeen aikana kuullut tahot

Pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan koulutuksen uudistamishanke kuuli vuosien 2021–2021 aikana yli 100 eri henkilöä ja tahoa työnsä aikana. Joidenkin tahojen kanssa tapaamiset olivat säännöllisiä tai tapaamisia pidettiin useamman kerran. Kuumimme muun muassa koulutuksen uudistamishankkeen työryhmän jäseniä ja varajäseniä, keskeisimpien sidosryhmien vastuuhenkilöitä ja johtajia, alan eri verkostoja, oppilaitosten edustajia ja opettajia sekä muita ministeriötä ja hankkeita.

Aluehallintovirasto
Ensihoidon vastuulääkärit
Folktinget
Helsingin pelastuslaitos
Hätäkeskusammattilaisten liitto HAL ry
Hätäkeskuslaitos
Hätäkeskusten henkilöstö JHL ry
Itä-Suomen yliopisto
Itä-Uudenmaan pelastuslaitos
Kanta-Hämeen pelastuslaitos
Kuntaliitto
Laurea AMK
Sisäministeriö
Suomen palopäällystöliitto ry
Suomen pelastusalan ammattilaiset SPAL ry
Opetushallitus
Opetus- ja kulttuuriministeriö
Pelastuslaitosten kumppanuusverkosto
Pelastuskoulu
Pelastusalan naiset ry
Pelastusjohtajat
Pelastusopisto
Pelastustoimen jatko-opiskelijat (Petojatko-verkosto)
Poliisiammattikorkeakoulu
Poliisihallitus
Raja- ja merivartiokoulu
Rajavartiolaitos
Sosiaali- ja terveysministeriö

SOTEKO-hanke (Sosiaali- ja terveysalan korkeakoulutuksen kehittäminen -hanke)
Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö ry
Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry
Suomen Sopimuspalokuntien Liitto ry
Suorituskykyhanke (Pelastustoimen ja siviilivalmiuden suorituskyky ja suunnitteluperusteet -hanke)
TUNI Tampereen korkeakouluyhteisö (Tampereen yliopisto ja Tampereen ammattikorkeakoulu)
TTL
Varsinais-Suomen pelastuslaitos
XAMK

Edellä mainitun lisäksi uudistamishanke järjesti teemakohtaisia työpajoja sisäministeriössä vuoden 2021 aikana. Työpajojen fokus oli koulutuksessa ja osaamisen kehittämisessä.

Työpajojen teemat olivat:

- Tutkimus- ja kehittämistoiminta
- Kansainvälisyys ja kansainvälinen pelastustoiminta
- Suorituskyky pelastustoimessa (suorituskyky-hanke 2020–2021)

LIITE 2 Koulutusuudistuksen kehittämishankkeen alatyöryhmät

Hanke perusti tarkempaa selvittelyä varten useampia alatyöryhmiä, joiden kokoonpano on esitelty ohessa. Pääasiassa alatyöryhmät muodostettiin työryhmän jäsenistä tai olemassa olevia verkostoja hyödyntäen. Alatyöryhmien tehtävänä oli valmistella ja tuottaa esityksiä työryhmälle keskusteltavaksi.

Hätäkeskuskoulutus

Alatyöryhmänä käytettiin olemassa olevaa kokoonpanoa, eli Pelastusopiston hätäkeskuskoulutuksen yhteistyöryhmää:

Minna Hirvonen, Pelastusopisto, puheenjohtaja

Pekka Lindholm, Pelastusopisto

Petri Alkiora, PolAMK

Petri Hankaniemi, PolAMK

Heikki Uusitalo, Hätäkeskuslaitos

Virpi Meri, Hätäkeskuslaitos

Toni Alatalo, Pelastusopisto

Sopimuspalokuntakoulutus

Alatyöryhmänä käytettiin olemassa olevaa kokoonpanoa, eli Pelastusopiston sopimushenkilöstökoulutuksen kehittämisverkostoa:

Minna Hirvonen, Pelastusopisto, puheenjohtaja

Kirmo Savolainen, Pelastusopisto

Mika Hyvärinen, Lapin pelastuslaitos

Petteri Jokelainen, Jokilaaksojen pelastuslaitos

Mari Latvala, Huittisten VPK

Aleksi Peurala, Suomen Sopimuspalokuntien liitto SSPL ry

Jaakko Linko, Stora Enso oyj

Markku Savolainen, Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK ry

Pasi Uurasmaa, Suomen Palopäällystöliitto SPPL ry

Johanna Vuorensyrjä, Uudenmaan Pelastusliitto ry

Pelastusalan koulutus

Alatyöryhmä muodostettiin työryhmän edustajista.

Pekka Tähtinen, Pelastuslaitosten kumppanuusverkosto, puheenjohtaja

Laura Hokkanen, Pelastusopisto

Pekka Lindholm, Pelastusopisto

Tommi Luhtaniemi, sisäministeriö

Kari Alanko, Pirkanmaan pelastuslaitos

Jari Lempinen, Helsingin pelastuslaitos/Pelastuskoulu

Tomi Timonen, Suomen Palopäällystöliitto SPPL ry

Kim Nikula, Suomen pelastusalan ammattilaiset SPAL

Mika Gröndahl, Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK ry
Jaana Villikka-Storm, Opetushallitus
Terhi Virtanen, Kuntaliitto
Anne Ekroth, Opetus- ja kulttuuriministeriö (tarvittaessa)

Pelastusalan monimuotoisuus (tasa-arvo ja yhdenvertaisuus)

Alatyöryhmä muodostettiin erikseen ottamalla yhteyttä alan eri tahoihin.
Mira Leinonen, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskoordinaattori, puheenjohtaja
Rami Ruohonen, Pirkanmaan pelastuslaitos
Sari Rautiala, Keski-Uudenmaan pelastuslaitos
Edustaja, Helsingin kaupungin pelastuslaitos
Tiia Tiesmäki, Pelastusalan naiset ry
Linnea West, Sateenkaaripoliisit ry

Ensihoito

Alatyöryhmä muodostettiin erikseen ottamalla yhteyttä alan eri tahoihin.
Kimmo Laurila, Pelastusopisto, puheenjohtaja
Marko Tolonen, Savonia AMK
Markku Saarinen, STM
Päivi Nygren, STM
Katri Tervaspalo, OKM
Pelastuslaitosten kumppanuusverkoston edustajat:
Kari Porthan, Helsingin pelastuslaitos, ensihoitopäällikkö
Kari Törrönen, Pohjois-Karjalan pelastuslaitos, ensihoitopäällikkö
Jussi Laitila, TAYS ensihoitokeskus/FH30, ensihoitolääkäri

LIITE 3 Koonnos vuosien 2017–2018 Pelastusalan koulutuksen kehittämishankkeen työryhmäraportista saaduista lausunnoista

Seuraavissa taulukoissa esitellään koonnokset työryhmäraportissa esitettyihin vaihtoehtoihin lausuntokierrokselta saaduista kommentteista.

Taulukossa 1 on kuvattuna pelastusalan tutkintokoulutusjärjestelmän hyvät ja kehitettävät asiat työryhmän vaihtoehtojen A ja B pohjalta.

Vaihtoehto A

MIEHISTÖ

Pelastusalan koulutuksen perustaso vastaa yleisen koulutusjärjestelmän viitekehyyksen tasoa 4 (nykyinen taso). Opiskelija saa perustasolla valmiudet toimia pelastustoimen tehtävissä miehistötasolla sekä terveydenhuollon ammattihenkilön pätevyyden (jäljempänä toteuttamisvaihtoehdot 1–2). Tutkinon pituus kasvaa kolmeen vuoteen.

ALEMPI PÄÄLLYSTÖ

Seuraava taso on pelastustoimen asiantuntija/kehittäjä (AMK), joka sijoittuu yleisen koulutusjärjestelmän viitekehyyksen tasolle 6. Koulutustason nostolla vastataan nykyisen alemman päällystön muuttuvan toimenkuvan asettamiin haasteisiin ja mahdollistetaan päällystön toimenkuvan suuntautumisen ylemmän tason tehtäviin.

PÄÄLLYSTÖ

Seuraava taso on pelastustoimen asiantuntija/kehittäjä (YAMK), joka sijoittuu yleisen koulutusjärjestelmän viitekehyyksen tasolle 7 ja on pelastusalan päällystön uusi tutkinto.

YLEMPI PÄÄLLYSTÖ

Ylin taso, pelastustoimen syvä asiantuntija/kehittäjä tasolla 8 on tiedekorkeakoulututkintotaso, jonne siirtyminen mahdollistettaisiin koulutusjärjestelmää rakennettaessa

Vaihtoehto B

MIEHISTÖ

Vaihtoehdossa B pelastusalan koulutus olisi jo perustasolla ammattikorkeakouluta-soista koulutusta viitekehyksen taso 6. Opiskelija saisi tutkinnon sisällä terveydenhuollon ammattihenkilön pätevyyden taso 4. Miehistön osaamisprofiilit monipuolistuisivat unohtamatta tarvittavia perustaitoja. Tutkinnon sisällä olisi mahdollista erikoistua erityyppisiin tehtäviin, kun osaamista voitaisiin syventää esimerkiksi lähijohtamiseen.

ALEMPI PÄÄLLYSTÖ

Alemman päällystön opinnot olisivat pätevyyden antavia erikoistumisopinnoita.

PÄÄLLYSTÖ

Seuraava tutkinto olisi päällystötason asiantuntija/kehittäjä-tutkinto tasolla 7, johon hyväksi luettaisiin mahdolliset suoritettavat alemman päällystön erikoistumisopinnot.

YLEMPI PÄÄLLYSTÖ

Ylin taso, syvä asiantuntija/kehittäjä tasolla 8 olisi tiedekorkeakoulututkintotaso, jonne siirtyminen mahdollistettaisiin koulutusjärjestelmää rakennettaessa. Pelastusopistosta tulisi tässä mallissa ammattikorkeakoulu.

Taulukko 1. Pelastusalan tutkintokoulutusjärjestelmän hyvät ja kehitettävät asiat saatujen lausuntojen mukaan

	Hyvät puolet	Kehitettävät puolet
Vaihtoehto A	<ul style="list-style-type: none"> Selkeä tutkintorakenne Varmistetaan riittävä osaaminen nyt ja lähitulevaisuudessa Moduulien avulla saadaan laaja-alaista kohdennettua osaamista Työllistyminen muuallekin kuin pelastustoimeen 	<ul style="list-style-type: none"> Pitäisi olla moduulirakenne Koulutus muodostuu liian pitkäksi AHOT-ointia pitää kehittää

- Mahdollistaa toimimisen ensihoidossa terveydenhuollon ammattihenkilönä
- Elinikäinen oppiminen ja urapolku- ajattelu
- Saataisiin kädentaitajia alalle
- Opintososiaaliset edut säilyvät
- Koulutustaso korkeamaksi kuin pohjakoulutus (jolla haetaan opiskelemaan)

Vaihtoehto B

- Laajemmat urapolut myös pelastusalan ulkopuolelle
- Selkeä koulutustason nosto
- Vastaa tulevaisuuden haasteisiin parhaiten
- Koulutustaso sama kuin muilla viranomaisilla
- Kädentaitojen häviämisen uhka
- Tutkinto muodostuu liian pitkäksi (pelastus+ensihoido)

Lausunnoissa tuli esille myös se, että kumpikaan työryhmän vaihtoehtoista (A tai B) ei vastannut heidän näkemystään tutkintokoulutusjärjestelmäksi. Millainen tutkintojärjestelmän tulisi olla ja miksi, sekä sen hyvät puolet on kuvattu taulukossa 2.

Taulukko 2. Jokin muu pelastusalan tutkintokoulutusjärjestelmä kuin vaihtoehto A tai B saatujen lausuntojen mukaan

Millainen

Miksi ja hyvät puolet

Jokin muu	<ul style="list-style-type: none"> • Moduulirakenne • ylempiin tehtäviin YAMK -tutkinto • Miehistötutkintoon ei muutoksia • Miehistökoulutus tasolle 5 • Alipäällystötutkinto AMK:ksi • Vaihtoehto A on B:tä parempi hieno säädettyinä 	<ul style="list-style-type: none"> • Opiskeluaika muodostuu liian pitkäksi molemmissa vaihtoehdoissa • SOTE -tutkintoa ei tarvitse yhdistää pelastajan tutkintoon • Pyritään hyödyntämään jo olemassa olevia koulutusjärjestelmiä
------------------	--	--

Työryhmä esitti vaihtoehtoja 1 ja 2, joiden avulla pelastajatutkintoon saataisiin lisättyä ensihoitoon suuntautunut lähihoitajan tutkinto. Lausujat näkevät molemmissa sekä hyviä että kehitettäviä puolia, mutta niiden lisäksi myös muunlaisen vaihtoehdon. Taulukossa 3 on kuvattuna vaihtoehtojen 1 ja 2 hyvät ja kehitettävät puolet ja jokin muu vaihtoehto kuin 1 tai 2.

Vaihtoehto 1. Pelastusopisto toteuttaa sosiaali- ja terveydenhuollon perustutkinnon yhteistyössä terveysalan oppilaitosten kanssa sisällytettynä pelastajatutkintoon (osana tutkintoa).

Vaihtoehto 2. Pelastuslaitokset toteuttavat sosiaali- ja terveydenhuollon perustutkinnon yhteistyössä terveysalan oppilaitosten kanssa (kaksoistutkinto).

Taulukko 3. Terveystutkinnon lisääminen pelastajatutkintoon saatujen lausuntojen mukaan.

Miksi ja hyvät puolet

Kehitettävät puolet

Vaihtoehto 1	<ul style="list-style-type: none"> • Riittävä ja tasalaatuinen ensihoidon osaaminen • Ensihoidon osaamista tarvitaan • Selkeä ja hallittava kokonaisuus • Koulutus olisi yhden valvojan ja tuottajan hallinnassa 	<ul style="list-style-type: none"> • Eri tutkintojen AHOT käytänteet • Opintojen pidentyminen ja resurssien riittävyys
Vaihtoehto 2	<ul style="list-style-type: none"> • SOTE-tutkinnon antaa SOTE-alan oppilaitos • Työelämälähtöinen ja oppisopimuskoulutus mahdollisuus 	<ul style="list-style-type: none"> • Kaikkien pelastuslaitosten tulisi tuottaa ensihoidon palvelua • Luo paineita pelastuslaitoksille toteuttaa oppisopimuskoulutusta
Jokin muu kuin 1 tai 2	<ul style="list-style-type: none"> • Ensihoidon ja pelastustoimen opintojen selkeä tunnistaminen • Sopimuspalokuntalaiselle mahdollisuus ensihoidon opintoihin • Tällä hetkellä toimivat koulutusjärjestelmät ovat jo olemassa 	

Työryhmällä ei ollut ehdotusta pelastusalan ylimmän koulutuksen järjestämisestä. Lausuntojen mukaan nähtiin tärkeänä pitää alipäällystötutkinto nykyisen kaltaisena.

Tämän lisäksi toivottiin yhteistyön kehittämistä korkeakoulujen kanssa ja yliopistojen koulutusohjelmien hyödyntämistä. Lisä- ja täydennyskoulutusta lausijat pitivät tärkeänä, mutta velvoitettavuus jakoi näkemyksiä. Lausuntojen mukaan lisä- ja täydennyskoulutuksen kehittämiseksi nousi esille muun muassa harjoittelupaikkojen ja -olosuhteiden kehittämistä valtakunnallisesti. Pelastusalan lisä- ja täydennyskoulutusvelvoitteen perusteluita puolesta ja vastaan on kuvattu taulukossa 4.

Taulukko 4. Lisä- ja täydennyskoulutusvelvoite saatujen lausuntojen mukaan.

	Kyllä	Ei
Lisä- ja täydennyskoulutusvelvoite	<ul style="list-style-type: none"> Pitää velvoittaa myös työntekijä (vrt. terveydenhuoltoala) Työelämässä pärjääminen paranee Lainsäädännöllä luodaan resurssit Pystytään vastaamaan nopeasti muuttuviin yhteiskunnallisiin haasteisiin Nykyiset koulutusjärjestelmät mahdollistavat täydennyskoulutuksen suunnittelun 	<ul style="list-style-type: none"> Täydennyskoulutusvelvoite ei saa olla vain työnantajalla Ilman velvoitetta koulutus kohdentuu paremmin alueellisiin tarpeisiin Velvoite ei ole nykypäivää

LIITE 4 Tutkintojen viitekehukset

Tutkintojen viitekehysten avulla helpotetaan eri maiden tutkintojen ja niiden tasojen vertailua. Tutkintojen viitekehysten tasot kuvaavat mitä tietyn tutkinnon, oppimäärän tai osaamiskokonaisuuden suorittanut osaa (tietää, ymmärtää, osaa tehdä). Viitekehysistä on sovittu eurooppalaisessa yhteistyössä. (Opetushallitus 2022.)

Kansallinen tutkintojen ja muiden osaamiskokonaisuuksien viitekehys		
Taso 4 (ammattitutkinto, nykyiset pelastaja- ja hätäkeskuspäivystäjätutkinto)	Taso 5 (erikoisammattitutkinto, nykyinen alipäälystötutkinto)	Taso 6 (alempi korkeakoulututkinto, nykyinen Pelastusalan päällystötutkinto)
<ul style="list-style-type: none"> Hallitsee oman työ- tai opintoalansa tietoperustan laajoissa asiayhteyksissä sekä tietyt kognitiiviset ja käytännön taidot sekä ilmaisukyvyyn ja hyödyntää näitä tietoja ja taitoja ratkaistaessa oman alan eritysongelmia ja suorittaessaan alan tehtäviä. Työskentelee itsenäisesti yleensä ennustettavissa, mutta mahdollisesti muuttuvissa toimintaympäristöissä. Vastaa omien tehtäviensä loppuun suorittamisesta sekä toimii turvallisesti ja vastuullisesti työyhteisössä. Toimii taloudellisesti, tuloksellisesti ja suunnitelmallisesti sekä järjestellee työnsä huomioiden muut toimijat. Kykenee valvomaan muiden suorittamia rutiinitehtäviä. Valmiudet toimia yrittäjämaisesti toisen palveluksessa tai alan itsenäisenä yrittäjänä. Arvioi omaa osaamistaan ja tehtäväluettaan ja parantaa työhön tai opintoihin liittyviä toimia. Kehittää itseään ja työtään. Valmius elinikäiseen oppimiseen. Toimii erilaisten ihmisten kanssa opiskelu- ja työyhteisössä sekä muissa ryhmissä ja verkostoissa eettisten periaatteiden mukaisesti. Viestii monimuotoisesti ja vuorovaikutteisesti eri tilanteissa ja tuottaa monipuolisia, myös alaan liittyviä, tekstejä äidinkielellään. Viestii toisella kotimaisella kielellä ja on vuorovaikutuksessa omalla alallaan ainakin yhdellä vieraalla kielellä myös kansainvälisesti. 	<ul style="list-style-type: none"> Hallitsee oman alansa laaja-alaisen ja/tai erikoistuneen tietoperustan sekä kognitiiviset ja käytännön taidot sekä ilmaisukyvyyn ja hyödyntää näitä tietoja ja taitoja ratkaistaessaan luovasti abstrakteja ongelmia ja suorittaessaan alan tehtäviä. Ymmärtää ammatillisten tehtävälueiden sekä alan ja eri alojen rajapinnat ja yhteydet laajempiin kokonaisuuksiin. Toimii alansa erikoisosaajana ja kehittää toimintaa, tuotteita ja/tai palveluita. Johtaa ja valvoo tarvittaessa toimintaympäristöjä ja toimintoja, jotka muuttuvat ennakoimattomasti. Opastaa muita ja valvoo muiden suorittamia tehtäviä. Hyvä valmius toimia alan itsenäisenä yrittäjänä. Arvioi ja kehittää omia ja muiden suorituksia ja työtä. Valmius elinikäiseen oppimiseen. Toimii erilaisten ihmisten kanssa opiskelu- ja työyhteisössä sekä muissa ryhmissä ja verkostoissa eettisten periaatteiden mukaisesti. Viestii suullisesti ja kirjallisesti sekä alan että alan ulkopuoliselle yleisölle äidinkielellään. Viestii toisella kotimaisella kielellä ja on vuorovaikutuksessa omalla alallaan ainakin yhdellä vieraalla kielellä myös kansainvälisesti. 	<ul style="list-style-type: none"> Hallitsee laaja-alaiset ja edistyneet oman alansa tiedot, joihin liittyy teorioiden, keskeisten käsitteiden, menetelmien ja periaatteiden kriittinen ymmärtäminen ja arvioiminen. Ymmärtää ammatillisten tehtävälueiden ja/tai tieteenalojen kattavuuden ja rajat. Hallitsee edistyneet kognitiiviset ja käytännön taidot, jotka osoittavat asioiden hallintaa, kykyä soveltaa ja kykyä luoviin ratkaisuihin ja toteutuksiin, joita vaaditaan erikoistuneella ammatti-, tieteen- tai taiteenalalla monimutkaisten tai ennakoimattomien ongelmien ratkaisemiseksi. Työskentelee itsenäisesti alan asiantuntijatehtävissä ja kansainvälisessä yhteistyössä tai toimii yrittäjänä. Johtaa monimutkaisia ammatillisia toimia tai hankkeita. Kykenee päätöksentekoon ennakoimattomissa toimintaympäristöissä. Vastaa oman osaamisensa arvioinnin ja kehittämisen lisäksi yksittäisten henkilöiden ja ryhmien kehityksestä. Valmius elinikäiseen oppimiseen. Toimii erilaisten ihmisten kanssa opiskelu- ja työyhteisössä sekä muissa ryhmissä ja verkostoissa huomioiden yhteisölliset ja eettiset näkökulmat. Viestii hyvin suullisesti ja kirjallisesti sekä alan että alan ulkopuoliselle yleisölle äidinkielellään. Viestii ja on vuorovaikutuksessa toisella kotimaisella kielellä sekä kykenee kansainväliseen viestintään ja vuorovaikutukseen omalla alallaan ainakin yhdellä vieraalla kielellä.

Lähde: Opetushallitus 2022c. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/tutkintojen_viitekehysten_osaamistasokuvaukset_fi_sv_en.pdf

LIITE 5 Palokuntien ja sopimuspalokuntalaisten määrät 2022

PALOKUNTIEN JA SOPIMUSPALOKUNTALAISTEN MÄÄRÄT 2022														
Pelastustoimen alue:														
Pelastustoimen alue	Vapaaehtoisten ja sopimuspalokuntien lkm yhteensä	Palokuntalaisten lkm	Palokuntalaisten määrän trendi viime vuosina: nouseva, pysynyt samana, laskeva	Palokuntanuoriso-osastot lkm	Palokuntanuoret yhteensä	Palokuntanuorisotyön trendi viime vuosina: nouseva, pysynyt samana, laskeva	Sopimuspalokunnat lkm	Sivutoimiset palokunnat lkm	Tehdaspalokunnat lkm	Muut palokunnat lkm	Sopimuspalokuntalaiset yhteensä	Sivutoiminen (puoliväkinäinen) pelastushenkilöstö yhteensä	Tehdaspalokuntalaiset yhteensä	Muiden palokuntien henkilöstö yhteensä
Kymenlaakso	35	871	laskeva	22	496	laskeva	27	2	3	3	732	55	55	29
Keski-Suomi	42	907	laskeva	25	399	pysynyt samana	18	24	0	0	438	469	0	0
Etelä-Pohjanmaa	30	925	pysynyt samana	21	450	pysynyt samana	6	24	2	1	138	787	15	10
Etelä-Karjala	25	933	pysynyt samana	20	282	pysynyt samana	20	3	2	0	458	80	44	0
Päijät-Häme	21	1481	laskeva	19	497	laskeva	20	1	0	0	1481	22	0	0
Varsinais-Suomi	71	4744	pysynyt samana	56	1274	laskeva	66	5	3	0	1744	98	74	0
Keski-Uusimaa	30	927	pysynyt samana	20	314	laskeva	30	0	2	0	613	0	21	0
Etelä-Savo	29	616	laskeva	19	330	nouseva	2	25		10	43	432		141
Helsinki	15	960	nouseva	15	257	laskeva	15	0	0	0	294	0	0	0
Jokilaaksot							12	10			346	279		
Länsi-Uusimaa							40	2	1		754	38	44	
Itä-Uusimaa							24	5	2		512	82	65	
Kanta-Häme							24	3	1		342	47	13	
Pirkanmaa							46		1		779	123	18	
Satakunta							49		8	3	898		109	
Pohjanmaa							14	24	1		416	495	7	
Keski-Pohjanmaa								18				352		
Pohjois-Savo							3	25	2		65	432	38	
Pohjois-Karjala							7	21	3		129	380	41	
Kainuu							10			1	145		22	
Lappi							31	1			1061	6		
Oulu-Koillismaa							7	8	1		155	160	37	
Yhteensä											11543	4337	603	180
												15880		

Lähde: Sisäministeriö 2022.

LIITE 6 Poliisin koulutusjärjestelmä

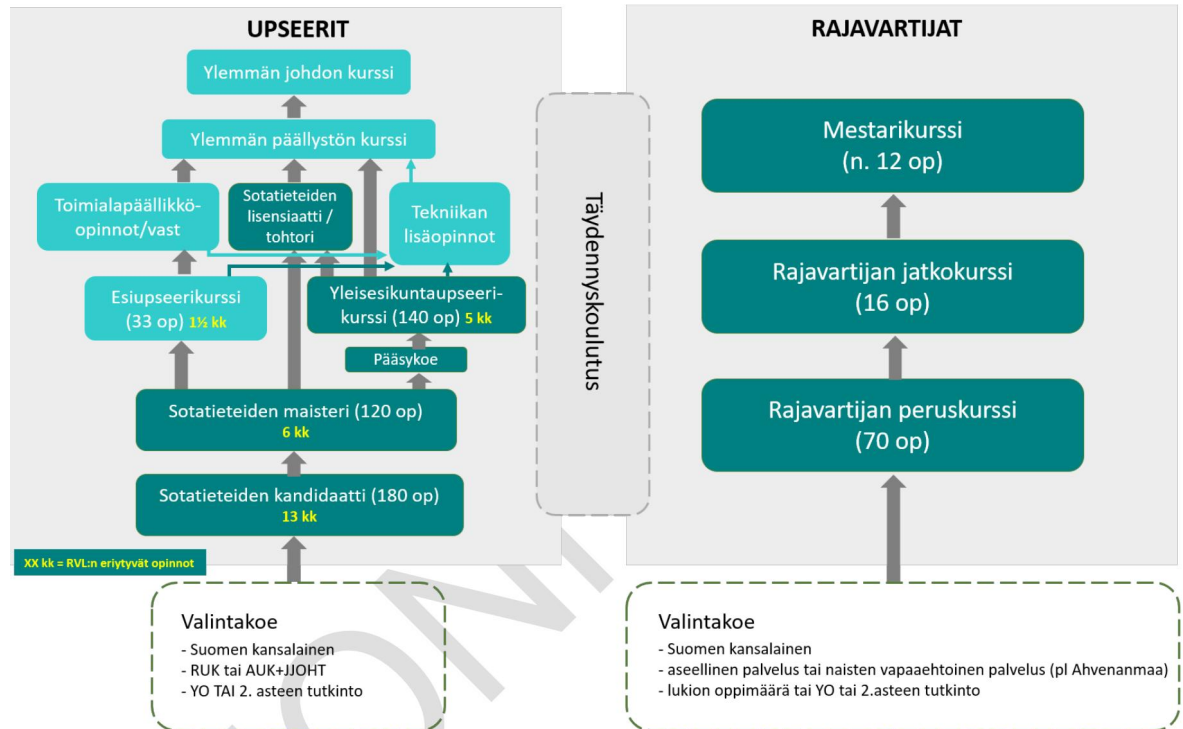
Poliisin koulutusjärjestelmä kuvattuna eri tutkintojen kautta.

Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu 2022.

LIITE 7 Rajavartiolaitoksen koulutusjärjestelmä

Rajavartiolaitoksen koulutusjärjestelmä. Rajavartiolaitoksella opiskellaan joko rajavartijaksi tai upseeriksi.

* EUK = Esiupseerikurssi, YET = Yleisesikuntaupseerin tutkinto, SL = Sotatieteen lisensiaatti, ST = Sotatieteen tohtori

Lähde: Rajavartiolaitos 2022.

LIITE 8 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus -alatyöryhmän toimenpide- ehdotukset alan monimuotoisuuden lisäämiseksi

1. Tiedon lisääminen ja viestintä

Pelastusalan työtä ja toimintaa tunnetaan heikosti, ja ala näyttäytyy usein vain pelastustoiminnan kautta. Virheellisiin ja puutteellisiin tietoihin pelastusalan työtehtävistä ja asemasta voidaan vaikuttaa tavoitteellisella, monipuolisella ja monimuotoisella viestinnällä, jonka avulla tuodaan pelastusala mielenkiintoisena työ- ja kouluttautumismahdollisuuksia tarjoavana toimialana.

Vaikuttamistyö pelastusalasta vaihtoehtona tulee aloittaa jo päiväkotikäisistä. Viestinnässä on tärkeää huomioida monimuotoinen, eri väestöryhmät huomioiva, samaisutumisen kohteita tarjoava viestintä. Pelastustoimen työnantajakuvaa on syytä vahvistaa niin pelastusalalla kuin hyvinvointialueiden kanssa.

Tietoa voidaan lisätä ja viestintää tehostaa seuraavilla toimenpiteillä:

- Ajantasaista ja oikeaa tietoa pelastustoimesta ja työstä pelastusalalla on oltava tarjolla käyttökelpoisilla ja tunnetuilla tavoilla keskeisissä medioissa ja tapahtumissa. Pelastusopiston ja Pelastuskoulun internet-sivut ja sosiaalisen median kanavat ovat ensisijaiset tiedonhakukanavat pelastusalasta kiinnostuneille. Tietoa hakemisesta tarvitaan niin suomen, ruotsin kuin englannin kielillä.
- Kaikessa toiminnassa tehdään pitkäjännitteistä työtä pelastustoimen hyvän työnantajakuvan ylläpitämiseksi. Alalle hakeutuvat etsivät tietoa erityisesti internetistä, millainen työnantaja pelastuslaitos on. Pelastusalan työstä, tehtävänkuvista ja työpaikan arjesta ylipäätään on tärkeää välittää tietoa monikanavaisesti. On tärkeää, että tietoa tarjotaan sellaisissa kanavissa, missä potentiaaliset kohderyhmät liikkuvat.
- Pelastusopisto tuottaa toimintaa tukevan ja eri väestöryhmät huomioivan esitelmämateriaalin pelastuslaitoksille koulutuksesta käytettäväksi eri tilaisuuksissa ja huolehtii sen ajantasaisuudesta.
- Erilaiset ammatinvalinnassa auttavat sivustot sisältävät ajantasaiset ja oikeat tiedot pelastusalan työstä ja koulutuksesta.

1. Pelastusalan keskinäinen yhteistyö ja sidosryhmäyhteistyö

Pelastusalan keskinäinen yhteistyö Pelastusopiston, Pelastuskoulun ja pelastuslaitosten välillä on avainasemassa entistä monimuotoisemman pelastusalan onnistumisessa. Lisäksi sopimuspalokunnissa ja alan keskeisissä järjestöissä tehty työ on olennainen osa tätä kokonaisuutta. Entistä monimuotoisemman rekrytinnin osalta yhteistyö eri sidosryhmien kanssa on tärkeää, sillä aito vaikuttaminen pelastusalan työnantajakuvaan eri vähemmistöryhmien silmissä tapahtuu kohtaamisten kautta. Sidosryhmäyhteistyön tulee olla vuorovaikutteista ja rekrytointiviestintää suunniteltaessa ja läpi viedessä tulee kuunnella eri vähemmistöryhmiä siitä, millainen viestintä heidän mielestään olisi tuloksellisinta. Suunnitelmallisella yhteydenpidolla erilaisiin ihmisiin ja yhteisöihin rakennetaan luottamusta ja parannetaan vuorovaikutusta. Pelastusalalla on syytä tunnistaa rekrytointi myös yhdeksi olennaiseksi tehtäväksi organisaation toiminnassa.

Pelastusalan keskinäistä yhteistyötä ja sidosryhmäyhteistyötä voidaan lisätä seuraavilla toimenpiteillä:

- Pelastuslaitokset nimeävät rekrytointiyhdyshenkilöt, jotka muodostavat yhdessä Pelastusopiston ja Pelastuskoulun kanssa pelastusalan rekrytointiverkoston. Verkostoon on mahdollista kutsua myös alan järjestöjen rekrytointiyhdyshenkilöt.
- Kerätään tietoa nimetyille rekrytointiyhdyshenkilöille suunnatulla kyselyllä, millaisia rekrytointitoimenpiteitä pelastuslaitoksilla on tehty ja millaisia tuloksia niillä on saatu. Painotetaan kysymyksissä erityisesti havaintoja tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävästä käytännöstä. Lisäksi selvitetään kyselyllä, millaista sidosryhmäyhteistyötä pelastuslaitokset tekevät eri vähemmistöjen kanssa.
- Selvitetään yhdessä pelastusalan järjestöjen kanssa palokuntanuorisotyön ja sopimuspalokuntatoiminnan vaikuttavuus pelastusalan rekrytointiin.
- Tiivistetään pelastusalalla sisäistä yhteistyötä sopimuspalokuntien palokuntanuorisotoiminnan, pelastuslaitosten ja Pelastusopiston välillä erilaisten tapahtumien ja kampanjoiden avulla.
- Kartoitetaan valtakunnallisesti ja alueellisesti eri vähemmistöjä edustavat järjestöt. Käynnistetään yhteistyö näiden järjestöjen ja monimuotoisuutta yhteiskunnassa edistävien järjestöjen kanssa niin alueellisella kuin valtakunnallisella tasolla.

- Selvitetään aloitettavan sidosryhmäyhteistyön kautta, mitkä ovat eri vähemmistöjen käyttämät omat mediat ja somealustat.
- Ideoidaan, järjestetään ja osallistutaan eri tapahtumiin sidosryhmien kanssa niin alueellisella kuin valtakunnallisella tasolla.
- Kohdennetaan rekrytointiviestintää niin tapahtumissa, someviestinnässä kuin eri oppilaitoksien kanssa tehdyssä yhteistyössä niihin, joissa eritaustaisten osuus on suurempi. Kohdennetaan rekrytointiviestintää myös nuorille naisille.
- Tunnistetaan opinto-ohjaajat yhdeksi keskeiseksi sidosryhmäksi. Tehdään yhteistyötä opinto-ohjaajien kanssa alueellisesti. Huolehditaan, että opinto-ohjaajilla on käytettävissään ajantasainen tieto pelastusalan ammateista ja koulutuksesta.
- Tunnistetaan puolustusvoimat yhdeksi keskeiseksi sidosryhmäksi. Tehdään yhteistyötä puolustusvoimien kanssa, jaetaan tietoa varuskunnissa pelastusalan opinnoista. Pelastuslaitoksien alueelliset rekrytointiyhdyshenkilöt voisivat vierailulla varuskunnissa säännöllisesti ja vierailujen yhteydessä esitellä pelastustoimen ammatteja ja koulutusta.
- Kokeillaan alueellista rekrytointiyhteistyötä yhdessä paikallisen poliisilaitoksen kanssa järjestämällä yhteinen eri vähemmistöryhmien luo vietävä rekrytointitapahtuma.
- Pelastuslaitokset osallistuvat tapahtumiin, joissa nuorten ammatinvalintaan liittyvät asiat ovat keskeisesti esillä. Tunnistetaan erilaiset turvallisuusviestintätilaisuuksia, kuten valtakunnallinen Päivä paloasemalla-tapahtuma ja Nou-Hätä-kilpailu pelastusalan rekrytointia edistävinä tapahtumina.
- Pelastusalan opiskelijoilla on olennainen osa rekrytointiviestinnän onnistumisessa, sillä hakijat etsivät tietoa vertaisiltaan ammattia valitessaan. Tiedonlähteitä käytetään monikanavaisesti eri somealustojen kautta. Tästä syystä on tärkeää huolehtia Pelastusopiston someagenttien hyödyntämisestä monikanavaisessa viestinnässä myös vähemmistöjen näkökulmasta.
- Selvitetään rekrytoinnin kannalta olennaisia uusia kumppaneita säännöllisesti ja ideoidaan uusia rekrytointikeinoja yhteistyössä eri tahojen kanssa.
- Valmentavaa koulutusta järjestävien tahojen sekä hankerahoitusta myöntävien organisaatioiden kokonaisuutta olisi syytä kartoittaa.

- Sisäministeriö voisi seurata yhdessä pelastuslaitosten kanssa vuosittain hyvinvointialueneuvotteluissa henkilöstöä koskevassa osiossa toimenpiteiden toteutumista ja monimuotoisuuden kehittämistä ja asettaa tarpeen tullen uusia toimenpiteitä asian eteenpäinviemiseksi.
- Sisäministeriö seuraisi Pelastusopiston kanssa vuosittain tulosneuvotteluissa oppilaitoksen hakijaprofiilin kehitystä monimuotoisuuden näkökulmasta ja asettaa tarvittaessa uusia kohdennettuja toimenpiteitä asian eteenpäinviemiseksi.
- Sisäministeriö hyödyntää pelastusalan monimuotoisuuden tilannekuvan luomisessa pelastusalan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyöryhmää.

2. Asenteisiin ja kokemuksiin vaikuttaminen

Pelastusalan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö on ollut viime vuosina paljon esillä eikä sävy ole aina ollut myönteinen. On tärkeää, että alalla edistetään sisäisesti tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta puuttamalla epäkohtiin mutta myönteisellä otteella. Lisäksi on huomioitava pelastusalan tarve vahvistaa kansalaisten tuntemaa luottamusta pelastustointia kohtaan viestimällä avoimesti tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvistä asioista ja kehittämiskohteista. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyössä viestintätöteen tulee olla proaktiivinen pelkän ongelmiin ja epäkohtiin reagoimisen sijaan.

Pelastusalan ollessa näkyvästi esillä ala voi näyttäytyä valtaväestöstä koostuvaksi, lähinnä miessukupuolta edustavaksi joukoksi, mikä antaa mielikuvan, ettei vähemmistöjä halutakaan alalle. Alan imago ei tarjoa samaistuttavia kohteita monimuotoisille hakijoille. Nämä mielikuvat vain tietyn väestösegmentin työstä voivat johtaa siihen, että pelastajan ammatin tavoittelusta luovutaan, kun tällaista ammatinvalintaa ei lähipiirissä tueta.

Viestintä niin ulkoisesti kuin sisäisesti on avain vaikuttaa näihin asenteisiin. Eri vähemmistöryhmien kohtaaminen aidoissa vuorovaikutustilanteissa sekä sisäinen että ulkoinen viestintä näistä aiheista muokkaavat vallitsevia asenteita ja rakentavat luottamusta. Pelastusalalla tarvitaan lisäksi koulutusta entistä monimuotoisemman alan eduista ja sen välttämättömyydestä. On huomattava, että asenteellisia esteitä voidaan kokea niin alalle pyrittäessä kuin alalla jo toimiessa.

Asenteisiin ja kokemuksiin voidaan vaikuttaa seuraavilla toimenpiteillä:

- Lisätään pelastusalalla ymmärrystä ja osaamista tasa-arvosta, yhdenvertaisuudesta ja monimuotoisuudesta alan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustoimintaohjelman toimenpiteiden mukaisesti. Painotetaan koulutuksissa myös rekrytointiin ja työnantajakuvan näkökulmia. Viestinnällisesti tehokkain rekrytointikeino on tuttu ihminen pelastusalalta.
- Viestitään avoimesti ja lisätään yhteistyötä pelastusalalla monimuotoisuutta tutkivien, edistävien ja toimivien yhteistyötahojen kesken, mukaanlukien alan järjestöissä toteutettava toiminta (esim. Palokamu-hanke).
- Huolehditaan pelastuslaitoksiin nimettävien rekrytointiyhdysheikköiden tiivistä yhteistyöstä.
- Edistetään eri vähemmistöryhmien ja pelastusalalla toimivien ihmisten välistä vuorovaikutusta erilaisten keskustelutilaisuuksien, työpajojen ja tapahtumien muodossa. Kuunnellaan vähemmistöryhmien näkökulmia ja tarpeita poistaen heidän esiintuomiaan rekrytointiin esteitä.
- Kannustetaan pelastusalan toimijoita erilaisiin monimuotoisuutta lisääviin kokeiluihin ja hankkeisiin.
- Edistetään pelastuslaitoksissa nuorten työelämään tutustumisen (TET) mahdollisuuksia, kohdennetaan TET-harjoittelijoiden hakua eri vähemmistöryhmien suuntaan.
- Kokeillaan pelastusalalla mentorointi-/kummipelastajatoimintaa, jossa tuetaan ja kannustetaan vähemmistötaustaisia hakijoita jo ennen hakuprosessia sekä tarvittaessa myös opintojen aikana. Mentoriksi hakeutumista kannustetaan pelastuslaitoksissa ja oppilaitoksissa eri tavoin.
- Tutkitaan erilaisten pidempien tutustumistapahtumien järjestämismahdollisuutta pelastusalasta kiinnostuneille henkilöille, joilla ei ole sopimuspalokuntataustaa. Tapahtumat järjestettäisiin esimerkiksi pelastuslaitosten ja pelastusalan järjestöjen yhteistyönä, tavoitteena vastata alasta kiinnostuneiden kysymyksiin, antaa vinkkejä alalle hakeutumiseen, myönteisen työnantajakuvan luomiseen sekä madaltaa kynnyksiä hakeutua alalle. Esimerkkeinä tällaisista tapahtumista Camp Fury (<https://www.facebook.com/CampFury/>) sekä Girl in fire (<https://www.womeninfire.org/firefighters/fire-camps/>) -leirit.

- Tutkitaan monimuotoisuutta sekä toimien vaikuttavuutta erilaisin tutkimuksin ja kannustetaan opiskelijoita aihetta käsittelevien opinnäytetöiden tekemiseen.
- Kohdennetaan rekrytointiviestintää eri vähemmistöryhmille käyttäen monikanavaisesti eri viestintäkanavia ja pelastusalan viestintää. Huomioidaan rekrytointiviestinnässä inklusiivisuus ja positiivinen ote. Rekrytointiviestintää voidaan toteuttaa kolmiportaisesti: 1. yleisesti kaikille hakijoille suunnattua rekrytointiviestintää, 2. tietyille kohderyhmälle kohdennettua rekrytointiviestintää ja yhteistyössä päätettyjä räätälöityjä toimenpiteitä vähemmistöryhmän esiintuomien esteiden poistamiseksi, 3. yksilöille suunnattua täsmärekrutointia, pitäen sisällään mentorointi-/kummipelastajatoiminnan. .
- Edistetään pelastusosalalla ylipäätän eri vähemmistöjen kanssa tehtävää yhteistyötä, mitä kautta mielikuvia voidaan entisestään muokata ja lisätä luottamusta. Lisätään pelastusalan perusopinnoissa myös kielellisiä valmiuksia perussanaston osalta, jotta koulutuksen kautta henkilöstöllä on valmiuksia kohdata eri väestöryhmiä.

3. Rakenteellisten esteiden poistaminen

Pelastusalan henkilöstö on ollut kauan miesvaltainen ja tämän myötä alalle on voinut muodostua vähemmistöjen näkökulmasta sellaisia rakenteellisia esteitä, jotka eivät välttämättä ole tarpeellisia tehtävänhoidon kannalta, mutta ovat muodostuneet sellaisiksi aikojen saatossa. Rakenteellisia esteitä voidaan kokea niin alalle pyrkiessä kuin alalla toimiessa.

Seuraavat toimenpiteet purkavat rakenteellisia esteitä niin alalea pyrkiessä kuin alalla toimiessa:

- Pelastajakoulutuksen pääsyvaatimukset koetaan eri vähemmistöryhmien näkökulmasta haasteellisiksi eikä esimerkiksi peruskoulun liikuntaoppimäärän sisältö tuo tasavertaisia valmiuksia kaikille hakijoille nykyisten pääsykokeiden eri osa-alueiden selvittämiseen. Pääsyvaatimusten tulee olla mitoitettuja pelastajan työn vaatimuksiin ja niiden asettamisessa on huolehdittava, etteivät ne suosi mitään väestöryhmää.
- Kielitaitovaatimukset muodostuvat haasteeksi joillekin vieraskielisille hakijoille. Kielitaitoon liittyvät vaatimukset on asetettava työn vaatimuksien mukaisesti sekä analysoitava, voisiko todennettu vieraiden kielten osaamisesta saada lisäpisteitä pelastajan koulutukseen.

- Tulisi tehdä yhteistyötä ELY-keskuksen ja TE-keskuksen kanssa valmentavan koulutuksen järjestämisessä poliisin valmentavan koulutuksen tapaan. Valmentavan koulutuksen sisältö muodostetaan sen perusteella, mitä kohdennettu hakijaryhmä on vailla (esim. kielelliset valmiudet, fyysiset valmiudet, muut pääsyvaatimuksissa vaaditut valmiudet).
- Oman elämän ja pelastusalan työn yhteensovittaminen koetaan haasteelliseksi eri vähemmistöjen näkökulmasta. Pelastuslaitosten töiden järjestelyissä, virkavaatetuksessa ja fasiliteeteissa on huomioitava eritaustaiset henkilöt. Uralla eteneminen koetaan vähemmistön näkökulmasta mahdottomaksi, jos sitä ei johdon toimesta näkyvästi kannusteta tai olemassa oleva organisaatio ei samaistumisen kohteita tarjoa.
- Tuodaan esille pelastusalan työpaikkojen ja tehtävien monipuolisuutta: pelastajan tehtävä ei ole ainoa vaihtoehto alalle työllistymisessä.
- Tuetaan toimialan eri vähemmistöjä edustavia tahoja, ja tehdään yhteistyötä näiden organisaatioiden kanssa. Hyödynnetään kehittämisessä kansainvälistä yhteistyötä, tutkimusta ja hyviä käytäntöjä.

LIITE 9 Esimerkki toimenpideluettelosta tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden lisäämiseksi pelastustoimessa

Toimenpideluettelo on esimerkinomainen lista, joka täydentyy päätettyjen konkreettisten toimenpiteiden pohjalta. Vaikuttavuuden lisäämiseksi on tärkeää, että toimenpiteet kirjataan yksityiskohtaisesti, aikataulutetaan ja vastuutetaan. (Alan monimuotoisuus alatyöryhmä 2022.)

Tehtäväkokonaisuus	Tarkempi kuvaus	Aikataulutus	Vastuutahot
1. Ohjaus, seuranta ja suunnittelu	Viikkopalaverit		
2. Tiedolla vaikuttaminen	Rekrytointiyhteys henkilöiden nimeäminen pelastusalan organisaatioihin		
	Kysely rekrytointiyhteys henkilöille		
	Uuden rekrytointimateriaalin tuottaminen Pelastusopiston ja pelastuslaitosten yhteistyönä		
	Vähemmistöryhmien omien medioiden kartoitus ja huomiointi viestinnässä		
	Monimuotoisuuden huomiointi palokuntanuorisotoiminnassa ja palokunnissa, materiaalin ja toimintamallien luominen yhteistyössä SPEK:n, SPPL:n ja SSPL:n kanssa		
	TET-harjoittelukonseptin laatiminen yhdessä pelastuslaitosten kanssa		
	Vähemmistöryhmiä edustavien järjestöjen kartoitus ja kontaktointi		
	Pelastuslaitosten ja Pelastusopiston rekrytointiyhteys henkilöiden vierailut vähemmistöryhmiä edustavien järjestöjen tilaisuuksissa ja pelastusalan työ- ja harrastusmahdollisuuksista kertominen		
	Studia-messuille osallistuminen		

3. <i>Asenteisiin ja kokemuksiin vaikuttaminen</i>			
4. <i>Rakenteellisiin asioihin vaikuttaminen</i>			

LUONNOS

LIITE 10 Tunnistetut sidosryhmät pelastustoimen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotyössä

- Invalidiliitto
- Näkövammaisten liitto
- Kuurojen Liitto
- Romanifoorumi
- Saamelaiskäräjät
- Folktinget
- Moniheli ry
- Somaliliitto
- Seta
- Trasek ry
- Mannerheimin lastensuojeluliitto
- Allianssi Ry
- Vanhustyön keskusliitto
- Uskot foorumi ry

Näiden organisaatioiden kanssa tehtävää yhteistyötä on syytä hyödyntää eri vähemmistönäkökulmasta riippuen.

Pelastusalan sisäisesti keskeiset sidosryhmät ovat:

- Suomen pelastusalan keskusjärjestö SPEK
- Suomen Palopäällystöliitto SPPL

- Suomen Sopimuspalokuntien liitto SSPL
- Pelastusalan naiset ry
- Suomen pelastusalan ammattilaiset SPAL

Sidosryhminä voivat toimia myös muut erilaiset vähemmistöjä edustavat järjestöt, yhteisöt, oppilaitokset, urheiluseurat, yritykset ja muut toiminnan kannalta keskeiset toimijat.

LUONNOS

Lähteet

Ammatillisen koulutuksen reformi. <https://minedu.fi/amisreformi> [viitattu 1.8.2022].

Asetus terveydenhuollon ammattinimikkeistä 564/1994.

Dufva, M. Vataja, K. & Wartiovaara, A. 2021. Työn tulevaisuudet megatrendien valossa. <https://www.sitra.fi/artikkelit/tyon-tulevaisuudet-megatrendien-valossa/>

Ensihoidon alatyöryhmä (2002a). Millaisella koulutusratkaisulla pelastaja voisi tulevaisuudessakin toimia ensihoitajan tehtävissä? Ensihoidon alatyöryhmän raportti pelastustoimen ja hätäkeskustoimen uudistamishankkeeseen. [julkaisematon lähde]

Ensihoidon alatyöryhmä (2002b). Millaisella koulutusratkaisulla pelastaja voisi tulevaisuudessakin toimia ensihoitajan tehtävissä? Ensihoidon alatyöryhmän työkokousten keskustelut ajalla 7.2.- 20.4.2022. [julkaisematon lähde]

Hätäkeskuslaitos 2022. Hätäkeskuslaitoksen henkilöstökertomus 2021.

Inrikesministeriet 2010. Olika alternativ att ordna räddningsutbildning på svenska. Slutrapport. Inrikesministeriets publikation 9:2010. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-491-566-3> [viitattu 8.6.2022]

Itä-Suomen yliopisto (2021). Julkisoikeus, hallintotieteiden maisterin tutkinto (HTM). <https://www.uef.fi/fi/koulutus/julkisoikeus> [viitattu 28.6.2021]

Kauppinen, J. 2022. Kuka auttaa harvaan asutuilla alueilla ja maaseudulla? Lisää ymmärrystä ja ratkaisuja pelastustoimelle. Sisäministeriön julkaisuja 2022:9. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163821/SM_2022_9.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Laki Pelastusopistosta (607/2006).

Laki tutkintojen ja muiden osaamiskokonaisuuksien viitekehyksestä (93/2017)

Laurea AMK 2022. Turvallisuus- ja riskienhallintayksikkö.

Pelastustoimen ja siviilivalmiuden suorituskyky ja suunnitteluperusteet –hanke. Yhteenvetoraportti. Sisäministeriön julkaisuja 2022:5. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163818/SM_2022_5.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 30.9.2022]

Mankkinen, T. 2021. Toimintaympäristöanalyysi. Esitys Pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan koulutuksen uudistamistyöryhmälle 22.1.2021. [julkaisematon lähde]

Opetushallitus 2022a. Ulkomailla suoritettujen tutkintojen tunnustaminen Suomessa. <https://www.oph.fi/fi/palvelut/tutkintojen-tunnustaminen/ulkomailla-suoritettujen-tutkintojen-tunnustaminen-suomessa> [viitattu 30.9.2022]

Opetushallitus 2022b. Tutkintojen viitekehykset <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/tutkintojen-viitekehykset> [viitattu 30.9.2022]

Opetushallitus 2022c. Tutkintojen viitekehysten osaamistasokuvaukset. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/tutkintojen_viitekehysten_osaamistasokuvaukset_fi_sv_en.pdf [viitattu 30.9.2022]

Opetushallitus 2022d. Työelämässä oppiminen. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/tyoelamassa-oppiminen> [viitattu 30.9.2022]

Opetushallitus 2022e. Opintopolku – Ammattikorkeakouluopintojen rakenne. Saatavilla: <https://opintopolku.fi/wp/ammattikorkeakoulu/ammattikorkeakouluopintojen-rakenne/> [viitattu 3.10.2022]

Opetushallitus 2022f. Opintopolku – Liikenneopettajan erikoisammattitutkinto. Saatavilla: <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/amatillinen/3855073/rakenne> [viitattu 3.10.2022]

Opetushallitus 2019. Osaaminen 2035. Osaamisen ennakointifoorumin ensimmäisiä ennakointituloksia. Saatavilla: <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/osaamisen-2035> [viitattu 30.9.2022]

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022. Ammatillisen koulutuksen reformi <https://mi-nedu.fi/amisreformi> [viitattu 30.9.2022]

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014. Kansallisen osaamisperustan vahvistaminen. Johdopäätöksiä. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:19.

Osaamisen ennakointifoorumi OEF 2020. Koulutus ja työvoiman kysyntä 2035. Saatavilla: <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/koulutus-ja-tyovoiman-kysynta-2035> [viitattu 30.9.2022]

Pelastusalan alatyöryhmän raportit I ja II (2022). [julkaisematon lähde]

Sisäministeriö 2018. Pelastusalan koulutuksen kehittämishankkeen 2017- 2018 työryhmäraportti. Sisäministeriön julkaisu 8/2018. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-259-3> [viitattu 30.9.2022]

SSPL Sopimuspalokuntabarometri 2022. Kyselyaineiston yhteenvetoraportti. https://www.sspl.fi/images/OPASPANKKI/2021/SSPL_barometri_2020_small.pdf [viitattu 30.9.2022]

Pelastuslaitosten kumppanuusverkosto 2022. <https://pelastuslaitokset.fi> [viitattu 30.9.2022]

Pelastuslaki (379/2011).

Pelastusopisto 2022a. Varautumiskoulutus. <https://www.pelastusopisto.fi/koulutus/varautumiskoulutus/> [viitattu 30.9.2022]

Pelastusopisto 2022b. Varautumiskoulutuksen opetussisällöt. <https://www.pelastusopisto.fi/koulutus/varautumiskoulutus/643-2/> [viitattu 30.9.2022]

Pelastusopisto 2022c. Kansainvälinen pelastustoiminta. <https://www.pelastusopisto.fi/kansainvalinen-pelastustoiminta/> [viitattu 30.9.2022]

Pelastusopisto 2022d. Koulutus kansainvälisen pelastustoiminnan tehtäviin. <https://www.pelastusopisto.fi/kansainvalinen-pelastustoiminta/koulutus-kansainvalisen-pelastustoiminnan-tehtaviin/> [viitattu 30.9.2022]

Pelastusopisto 2022e. Täydennyskoulutus. <https://www.pelastusopisto.fi/koulutus/taydennyskoulutus/> [viitattu 30.9.2022]

Pelastusopisto 2022f. 2023 Tutkintoon johtavan koulutuksen opiskelijavalinnan perusteet. Saatavilla: https://www.pelastusopisto.fi/wp-content/uploads/Tutkintoon-johtavan-koulutuksen-opiskelijavalinnan-perusteet-2023_HYVAKSYTTY.pdf [viitattu 30.9.2022]

Pelastusopisto 2022g. Häätakeskuspäivystäjätutkinto. <https://www.pelastusopisto.fi/koulutus/tutkinnot/hatakeskuspäivystajatutkinto/> [viitattu 30.9.2022]

Pelastusopisto 2022, Häätakeskuspäivystäjän koulutusohjelma. Opetussuunnitelma 90op, Häätakeskuspäivystäjäkurssit 39-41. Saatavilla: https://www.pelastusopisto.fi/wp-content/uploads/OPS_Hake39-41_hyvaksytyy.pdf [viitattu 30.9.2022]

Pelastusopisto 2021, Pelastajan koulutusohjelma. Opetussuunnitelma 90op, pelastajakurssi 114-117. Saatavilla: https://www.pelastusopisto.fi/wp-content/uploads/OPS_Pelastaja114-117_hyvaksytyy.pdf [viitattu 30.9.2022]

Pelastusopisto 2021, Pelastusalan päällystö (AMK), 240op, opetussuunnitelma AMKN22. Saatavilla: https://www.pelastusopisto.fi/wp-content/uploads/OPS_AMKN22_hyvaksytyy.pdf [viitattu 30.9.2022]

Pelastusopisto 2021, Alipäällystön koulutusohjelma. Opetussuunnitelma 60 op, alipäällystökurssi 49. Saatavilla: https://www.pelastusopisto.fi/wp-content/uploads/OPS_AP49_hyvaksytyy.pdf [viitattu 30.9.2022]

Pelastusopiston häätakeskuskoulutuksen yhteistyöryhmä 2021. Pelastusopiston häätakeskuskoulutuksen yhteistyöryhmän raportti I. [julkaisematon lähde]

Pelastusopiston häätakeskuskoulutuksen yhteistyöryhmä 2022. Pelastusopiston häätakeskuskoulutuksen yhteistyöryhmän raportti II. [julkaisematon lähde]

Pelastustoimen alatyöryhmä 2022. Alatyöryhmän raportti. [julkaisematon lähde]

Puustinen, A. & Kekki, T. 2020. Pelastustoimen ja siviilivalmiuden toimintaympäristö-analyysi. Sisäministeriön julkaisuja 2020:18. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-634-8> [viitattu 30.9.2022]

Rotkirch, A., 2021. Linjauksia 2020-luvun väestöpolitiikalle. Syntyvyyden toipuminen ja pitenevä elinikä -selvityksen avainkohdat. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2021:2. https://vnk.fi/documents/10616/78382279/vaestonselvitys_avainkohdat_VNK_2021_2.pdf

Sinkkonen R. 2022. Pelastusalan päällystölle maisteriväylä Itä-Suomen yliopistoon. Sähköpostikirjeenvaihto 28.6.2021 amanuessi Riitta Sinkkonen, oikeustieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto - opettaja Kimmo Laurila, sihteeristön jäsen. [julkaisematon lähde]

Sisäministeriö 2022a. Pelastustoimi. <https://pelastustoimi.fi/pelastustoimi> [viitattu 30.9.2022]

Sisäministeriö 2022b. Pelastusosasto, oikeudelliset asiat yksikkö.

Sopimushenkilöstön alatyöryhmä 2022. Sopimushenkilöstön alatyöryhmän raportti. [julkaisematon lähde]

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2016. Valtakunnallinen selvitys ensihoitopalvelun toiminnasta – Loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:67. Saatavilla: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79069/Rap_2016_67.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 30.9.2022]

Sosiaali- ja terveysministeriön asetus ensihoitopalvelusta 585/2017.

TTL, 2020. Hyvinvointia työstä 2030-luvulla. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140712/Hyvinvointia%20työstä%202030-luvulla.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Työturvallisuuslaki 738/2002.

Valmiuslaki 1552/2011.

Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista 1129/2014.

Valtioneuvoston asetus kiireellisen hoidon perusteista ja päivystyksen erikoisalakohtaisista edellytyksistä (583/2017).

Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:24. Valtioneuvosto Helsinki 2021. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-622-8> [viitattu 30.9.2022].

Valtiontalouden tarkastusvirasto. 2019. Tuloksellisuustarkastuskertomus – Ohjauksen vaikutus ensihoitopalvelun toimivuuteen. Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 9/2019. [VTV-Tarkastuskertomus-9-2019-Ohjauksen-vaikutus-ensihoidon-palvelun-toimivuuteen1.pdf](#)

Villikka-Storm, J. 2022. Tutkintojen viitekehykset. Esitys työryhmälle 8.6.2022. [julkaisematon lähde]

Virtanen, T., Pulkkinen, M., Tolonen, R., Jaakkola, L. & Halmela, A. 2021. Pelastustoimen palvelukokonaisuudet -käsikirja. Pelastustoimen palvelukokonaisuuksien kuvaaminen -hanke 2021. Saatavilla: <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2022/2140-pelastustoimen-palvelukokonaisuudet-kasikirja> [viitattu 30.9.2022]

LUONNOS